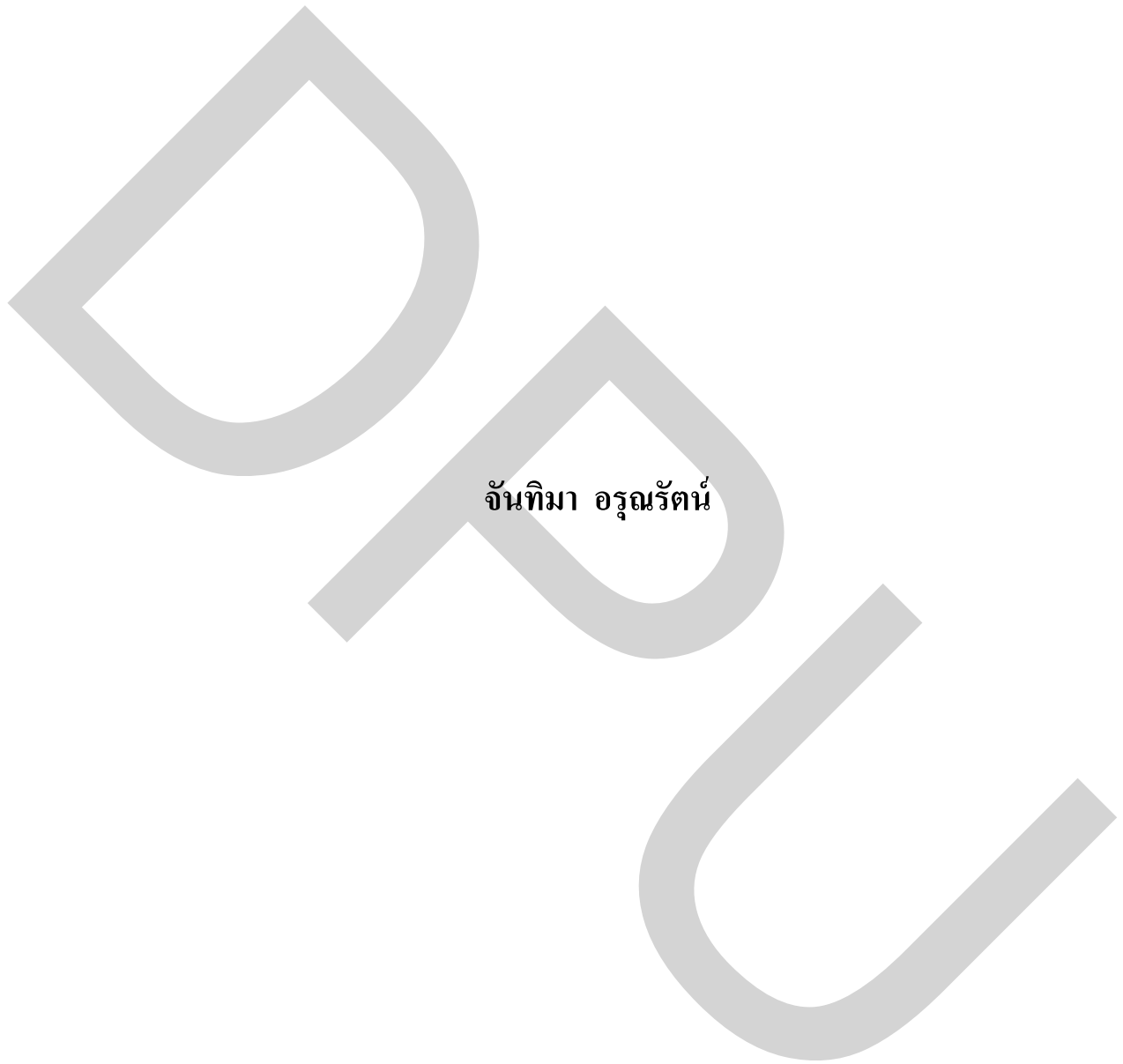

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังในการ
มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย

จันทิมา อรุณรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

**Penalty Law : Studying in The Basic Physiological Needs
of Prisoner's Right**

Jantima Aroonrat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Law**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย
ชื่อผู้เขียน	จันทิมา อรุณรัตน์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีการบัญญัติถึงการบังคับโทษจำคุกเสรีภาพในเรือนจำ เนื่องจากอำนาจการบังคับโทษเป็นอำนาจของรัฐ องค์การในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายบังคับโทษก็คือ กรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีการทึงกิจในด้านการควบคุมและแก้ไข การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องถูกบังคับโทษในคดีอาญา ให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ไม่เป็นผู้กระทำความผิดซ้ำหลังจากผ่านพ้นจากการบังคับโทษจำคุกไปแล้ว ดำเนินงานด้านการให้การสงเคราะห์ การจัดสวัสดิการแก่ผู้ต้องถูกบังคับโทษจำคุก นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ให้การพัฒนาด้านจิตใจโดยการปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพ การดำรงชีพในสังคมให้มีความเคารพต่อกฎหมาย หรือกติกาของสังคม เพิ่มศักยภาพด้านทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตสามารถอาศัยอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติและได้รับการยอมรับจากสังคมต่อผลของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤตินิสัยของผู้พ้นจากการบังคับโทษจำคุก ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว กรมราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้ถูกบังคับโทษในคดีอาญาให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล หรือคำสั่งของผู้มีอำนาจในกระบวนการตามกฎหมาย กระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลที่จะต้องถูกบังคับโทษทางอาญาได้กำหนดรายละเอียดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 รวมทั้งกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทและระเบียบข้อบังคับอื่นๆ นอกจากนั้นกรมราชทัณฑ์มีหน้าที่โดยนัยต้องกำหนดหรือพัฒนาหลักเกณฑ์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักการสากลของสหประชาชาติเกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สมาชิกทุกประเทศต่างให้การยอมรับว่าเป็นมาตรฐานการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับที่ยอมรับได้

การราชทัณฑ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเช่นที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน โดยตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และต้องตระหนักถึงสิทธิ ที่ผู้ต้องขังพึงได้รับตาม

มาตรฐานสากลกับทั้งปกป้องรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง โดยรับรองสิทธิต่างๆ ในรูปของ สิทธิตามกฎหมายและจัดสวัสดิการต่างๆ ให้ผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องนอน ยา รักษาโรค และสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นในชีวิตอื่นๆ ให้แก่ผู้ต้องขังหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือผู้ต้องขังไม่มีความเป็นอิสระทำให้ต้อง ได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ (special rights) นั้นเอง

ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และระเบียบที่ เกี่ยวข้อง ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ต้องมีการดำเนินการศึกษาและแก้ไขในบางส่วนที่ ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมปัจจุบันในกระบวนการยุติธรรม ไม่ตอบสนองกับมาตรฐานขั้นต่ำที่เป็นที่ยอมรับและเป็นสากลตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ ขัดต่อการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ในบางส่วนยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ ของผู้ต้องขังโดยไม่สมควรและในบางส่วนยังกระจัดกระจายไม่มีการรวบรวมเป็นระบบเพื่อให้ง่าย ต่อการบังคับใช้ นอกจากนี้การกำหนดระเบียบของเรือนจำในบางส่วนมีข้อปลีกย่อยมากเกินไปไม่ รวมเป็นหมวดหมู่โดยกรมราชทัณฑ์อนุญาตให้แต่ละเรือนจำออกระเบียบการกำหนดสิ่งของ เครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขังได้เอง ซึ่งทำให้เกิดความลักลั่นในทางปฏิบัติของแต่ละเรือนจำ และผู้ต้องขังไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน และเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งอาจส่งในทางลบต่อ ตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และส่งผลต่อหน่วยงานราชทัณฑ์โดยรวม

Thesis Title	Penalty Law : Studying in The Basic Physiological Needs of Prisoner's Right
Author	Jantima Aroonrat
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Thanee Vorapate
Department	Law
Academic Year	2557

ABSTRACT

Since penalty enforcement is authorized by the state, the penalty law is a component in a judicial administration, which imposes the penalty and limited right to freedom in prison. The office in the judicial administration, whose role involves enacting penalty law, is the Department of Corrections. The Department of Corrections is entitled to control, adjust and develop the behavior of the prisoners in the criminal case. The Department of Corrections has to assure that the prisoners will not repeatedly commit a crime after they pass the penalty period. Moreover, the Department of Corrections has to provide and support and welfare for the prisoners, as well as develop mentality, implant a positive mindset towards occupation. The prisoners should be taught to abide by the law and social norms. They should practice job skills required to earn a living legally, so that they can be acknowledged by the society. To proceed the aforementioned activities, the Department of Corrections is commissioned to treat the prisoners in criminal case in accordance with the court's sentence or order from the person in authority.

The process or method of treating the prisoners in criminal case is detailed in the Corrections Act B.E. 2479, along with Ministerial Order issued under the authorization of the Corrections Act B.E. 2479, which serves as a model and standing orders. Furthermore, the Department of Corrections has an implicit duty to specify or improve the rules of the treatment of prisoners to be in line with the United Nations' Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. The rules are considered as a minimum standard that every country accepts as a protection of right to freedom.

Nowadays the Department of Corrections is obliged to treat the prisoners the way human beings are treated. It should take into account the dignity of human beings and the right a prisoner should receive according to the universal standard. In addition, the prisoner should be protected of his fundamental right in form of legal welfare such as food, clothing, bedding, medication and other physical necessities. In other words, the prisoners are deprived of freedom, as a result, they should obtain special rights.

Thus, it is compulsory to modify the Corrections Act B.E. 2479 and related regulations that enact prisoners' right. Some rules should be adjusted to conform to the current situation in today's judicial administration and respond to the minimum standard rule of the United Nations. They should not violate the protection of right to freedom of the Constitution of Thailand. Additionally, there are some parts of the Corrections Act that limit prisoners' right to freedom inappropriately, and are unsystematically categorized for ease of use. Some prison rules contain unnecessary bylaws, in which the Department of Corrections allows each prison to issue its own personal belonging rules. This leads to failed practice in the prison, where prisoners do not access the equal right. Also, it violates the right of prisoners and casts negative effects on prison staff, including the Department of Corrections as a whole.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ศักยภาพของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย สำเร็จเป็นรูปธรรมโดยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์ ซึ่งรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณและจะจดจำว่าความสำเร็จในครั้งนี้เกิดขึ้นได้ด้วยความกรุณาจากท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ให้คำแนะนำแก้ไขปรับปรุง นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ นัทธี จิตสว่าง และรองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่องานเขียนวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และคุณวิศิษฐ์ ประยูรสวัสดิ์เดช ที่ให้โอกาสในการศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจให้กับผู้เขียนเสมอมา ให้ผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี รวมทั้งขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ นักศึกษาปริญญาโท สาขากฎหมายอาญาฯ ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด

ประโยชน์หรือคุณค่าใดๆ ที่อาจมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดาและมารดา รวมทั้งคณาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนในการวางรากฐานการศึกษาและรากฐานชีวิตของผู้เขียน แต่ถ้าเกิดข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

จันทิมา อรุณรัตน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษ และแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง.....	8
2.1 หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง.....	8
2.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก.....	15
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง.....	22
2.4 สิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย.....	26
2.5 มาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.....	26
2.6 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย.....	31
3. หลักกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง.....	38
3.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	38
3.2 อังกฤษ.....	48
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย และกฎหมายต่างประเทศ.....	61
4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย กับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง.....	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย.....	64
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร.....	67
4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน.....	70
4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล.....	74
4.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ.....	82
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	94
5.1 บทสรุป.....	94
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	98
บรรณานุกรม.....	100
ประวัติผู้เขียน.....	104

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

4.1 การเปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย..... 86

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมนับเป็นกลไกที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชนและเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย (Rule of Law) โดยใช้กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีการบัญญัติถึงการบังคับโทษจำกัดเสรีภาพในเรือนจำ เนื่องจากอำนาจการบังคับโทษเป็นอำนาจของรัฐ องค์การในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายบังคับโทษก็คือ กรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีภารกิจในด้านการควบคุมและแก้ไข การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องถูกบังคับโทษในคดีอาญาให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ไม่เป็นผู้กระทำความผิดซ้ำหลังจากผ่านพ้นจากการบังคับโทษจำคุกไปแล้ว ในภพหน้า การดำเนินงานด้านการให้การสงเคราะห์ การจัดสวัสดิการแก่ผู้ต้องถูกบังคับโทษจำคุก นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ให้การพัฒนาด้านจิตใจโดยการปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพ การดำรงชีพในสังคมให้มีความเคารพต่อกฎหมาย หรือกติกาของสังคม เพิ่มศักยภาพด้านทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตสามารถอาศัยอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติและได้รับการยอมรับจากสังคมต่อผลของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤตินิสัยของผู้พ้นจากการบังคับโทษจำคุก ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้ถูกบังคับโทษในคดีอาญาให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล หรือคำสั่งของผู้มีอำนาจในกระบวนการตามกฎหมาย¹ กระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลที่จะต้องถูกบังคับโทษทางอาญาได้กำหนดรายละเอียดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์พุทธศักราช 2479 รวมทั้งกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทและระเบียบข้อบังคับอื่นๆ นอกจากนั้นกรมราชทัณฑ์มีหน้าที่โดยนัยต้องกำหนดหรือพัฒนาหลักเกณฑ์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักการสากลของสหประชาชาติเกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สมาชิกทุกประเทศต่างให้การยอมรับว่าเป็นมาตรฐานการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับที่ยอมรับได้

¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 8.

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นบทบัญญัติหลักที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยเป็นการทั่วไปในส่วนของสิทธิเสรีภาพ ในกระบวนการยุติธรรมย่อมให้ความคุ้มครองอย่างเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติจากความแตกต่าง ทางถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ สภาพทางกาย บุคคลทุกคนไม่เว้นแม้ผู้ต้องคดีอาญาที่ถูกบังคับโทษใน เรือนจำ ซึ่งโดยหลักการผู้ต้องขังซึ่งถูกบังคับโทษคดีอาญาย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมาย กำหนดเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำ แตกต่างเพียงแต่การถูกจำกัดเสรีภาพตามที่ กฎหมายกำหนดรวมทั้งสิทธิอื่นที่เกี่ยวข้องหรือเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก เท่านั้น ส่วนมาตรการอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการจำกัดหรือการตัดอิสรภาพของการบังคับโทษ จำคุก ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกไม่ว่าในทางนโยบาย หรือการปฏิบัติจะใช้วิธีการ ดำเนินการต่อผู้ถูกบังคับโทษเหล่านั้นให้กระทบกระเทือนสาระสำคัญของเสรีภาพตามที่กฎหมาย กำหนดไว้ไม่ได้

สำหรับเรือนจำ (Prison) ซึ่งเป็นหน่วยงานย่อยของกรมราชทัณฑ์แต่เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินการในภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์คือการบังคับโทษจำคุกเนื่องจากเป็น หน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างแท้จริงในทุกๆ ด้าน ประกอบด้วย การควบคุมบังคับบัญชา การให้การศึกษา การอบรมแก้ไขฟื้นฟู การสงเคราะห์และการสวัสดิการ ด้านที่อยู่หลับนอน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย เรือนจำถือเป็นหน่วยงานสุดท้ายของ กรม ราชทัณฑ์ที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างแท้จริงการดำเนินการในการอบรมแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม ในส่วนที่ไม่พึงประสงค์ของสังคมที่ปรากฏภายนอก และพื้นฐานจิตใจภายในของผู้ต้องขังซึ่ง เป็นหน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์ นอกจากนั้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่หรือ สภาพแวดล้อมอื่นๆ ในเรือนจำเป็นสิ่งที่หน่วยงานบังคับโทษตามกฎหมายต้องคำนึงถึงโดยการ ปรับสภาพ ปรับปรุงหรือการจัดการให้มีความแตกต่างจากสภาพการใช้ชีวิตภายนอกเรือนจำให้ น้อยที่สุดซึ่งหมายความว่าถึงสภาพเรือนจำ หรือการดำรงชีวิตประจำวันของผู้ถูกบังคับโทษจำคุกต้อง ได้รับการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับบุคคลภายนอกให้มากที่สุด เว้นแต่ที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการตัด อิสรภาพหรือการจำคุกตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเหตุที่ต้องยังคงสภาพเช่นนั้นเป็นเพราะการคงไว้ ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์หรือบุคลิกประจำตัวของผู้ต้องขังในเรือนจำจะต้องไม่ถูกทำลายไปเพื่อความ จำเป็นในการพัฒนาสภาพด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ บังคับโทษจำคุกต่อไป สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่สิทธิของผู้ที่ถูกคุมขังยังไม่ได้รับการเคารพเป็น เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐประสงค์ใช้วิธีปฏิบัติงานที่ง่าย และต้องการความสะดวกในการปฏิบัติงาน โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกคุมขังหรือผู้ที่จะต้องถูกบังคับโทษ และการที่แนวทางปฏิบัติงานของ

หน่วยงานราชทัณฑ์ ขาดกฎระเบียบที่มีความรัดกุม หรือการตรวจสอบที่เพียงพอที่จะควบคุม ตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ² หรือการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้ใช้มาตรการต่อผู้ต้องขังใน เรือนจำ

ฉะนั้นการราชทัณฑ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเช่นที่มนุษย์พึงปฏิบัติ ต่อกันโดยตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และต้องตระหนักถึงสิทธิ ที่ผู้ต้องขังพึงได้รับตาม มาตรฐานสากลกับทั้งปกป้องรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง โดยรับรองสิทธิต่างๆ ในรูปของ สิทธิตามกฎหมายและจัดสวัสดิการต่างๆ ให้ผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องนอน ยารักษาโรค และสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นในชีวิตอื่นๆ ให้แก่ผู้ต้องขังหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือผู้ต้องขังไม่มีความเป็นอิสระทำให้ต้องได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ (special rights) นั้นเอง³

ในปัจจุบันประชาคมโลกได้ยอมรับและให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นและยอมรับในสิทธิผู้ต้องขังว่าเป็นสิทธิมนุษยชน ประเภทหนึ่ง ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงต้องคำนึงถึงสิทธิเบื้องต้น ในฐานะที่ผู้ต้องขังก็เป็น มนุษย์เช่นเดียวกัน จึงนำไปสู่ข้อกำหนดคกกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังพึงได้รับ ไว้ในสาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยเฉพาะข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของ สหประชาชาติสำหรับปฏิบัติต่อผู้ขังในคดีอาญา⁴ ซึ่งองค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น โดยมี บทบัญญัติที่ครอบคลุมถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรื่องต่างๆ เช่น มาตรการเกี่ยวกับอาหารของ ผู้ต้องขัง มาตรการเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขัง มาตรการเกี่ยวกับที่อยู่หลับนอนของผู้ต้องขัง มาตรฐานเกี่ยวกับบริหารห้องสมุดเรือนจำ การให้การศึกษา รวมทั้งต้องจัดให้มีบริการด้านกีฬาและ นันทนาการแก่ผู้ต้องขัง และหัวข้ออื่นๆ อีกรวม 30 เรื่อง โดยข้อกำหนดแต่ละข้อจะระบุมาตรฐาน หรือสิ่งที่เรือนจำจะต้องปฏิบัติหรือจัดให้ผู้ต้องขัง ซึ่งหลักดังกล่าวเป็นสิ่งที่ประเทศต่างๆ ร่วมกัน กำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานสากล เรือนจำของประเทศต่างๆควรปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ

² จาก รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษ ในคดีอาญา (น.3), โดย ณรงค์ ใจหาญ, 2540, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาและคณะ.

³ จาก สิทธิของผู้ต้องขัง เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 10 (น.51), โดย กุลพล พลวัน, 2551, นนทบุรีฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

⁴ โปรดดูรายละเอียดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง และทางการเมือง และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในคดีอาญา.

⁵ จาก ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เอกสารการสอนชุด วิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 14 (น. 300), โดย อารีลักษณ์ สิ้นธพพันธ์, 2551, นนทบุรีฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ของสหประชาชาติสำหรับปฏิบัติต่อผู้ขังในคดีอาญานี้ให้มากที่สุดเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังพึงได้รับ

อย่างไรก็ดีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ต้องมีการดำเนินการศึกษาและแก้ไขในบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมปัจจุบันในกระบวนการยุติธรรม ไม่ตอบสนองกับมาตรฐานขั้นต่ำที่เป็นที่ยอมรับและเป็นสากลตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ ขัดต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ในบางส่วนยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยไม่สมควรและในบางส่วนยังกระจัดกระจายไม่มีการรวบรวมเป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการบังคับใช้ นอกจากนี้การกำหนดระเบียบของเรือนจำในบางส่วนมีข้อปลีกย่อยมากเกินไป ไม่รวมเป็นหมวดหมู่โดยกรมราชทัณฑ์อนุญาตให้แต่ละเรือนจำออกระเบียบการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขังได้เอง⁷ ซึ่งทำให้เกิดความสับสนในทางปฏิบัติของแต่ละเรือนจำและผู้ต้องขังไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน และเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งอาจส่งในทางลบต่อตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และส่งผลกระทบต่อหน่วยงานราชทัณฑ์โดยรวม

อีกทั้งเรือนจำต่างๆยังประสบปัญหาผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นจนล้นเรือนจำ ในปัจจุบันมีผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งสิ้น 313,361 คน ซึ่งความจุของเรือนจำรองรับผู้ต้องขังได้เพียง 160,000 คน จำนวนผู้ต้องขังเกินความจุของเรือนจำที่จะรองรับได้ถึงเกือบสองเท่า นำไปสู่ปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องพื้นที่เรือนนอน เครื่องอุปโภค บริโภค อาหาร บริการทางการแพทย์รวมทั้งการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขังอาจไม่ครบถ้วน

ดังนั้นผู้เขียนต้องการศึกษาสิทธิของผู้ต้องขัง ตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ในประเทศไทย โดยเน้นศึกษา สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จำเป็นที่เรือนจำต้องคำนึงถึงและจัดให้บริการเป็นสวัสดิการแก่ผู้ต้องขัง เปรียบเทียบกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

⁶ จาก วิสัยทัศน์ด้านการพัฒนากฎหมายและการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อการพัฒนาประเทศไทยในทศวรรษ (น.112), โดย ชาญชัย แสงศักดิ์, 2541,

⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ขธ 0705/ว 9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552 และร่างข้อบังคับเรือนจำ/ ทัณฑสถาน.

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขังตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บทบัญญัติของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กฎกระทรวง และระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ
2. เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี อังกฤษ และสหประชาชาติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขัง เฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

สิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ต้องมีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ให้มีความทันสมัยเป็นปัจจุบันทัดเทียมกับสิทธิของผู้ต้องขังในต่างประเทศและต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อย่างชัดเจนต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขัง หลักการขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมทั้งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กฎกระทรวง ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาเฉพาะ สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมค้นคว้าจากหนังสือตำรา บทบัญญัติของกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความเชิงวิชาการ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยนำข้อมูลที่ได้มาทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและเสนอแนะหาแนวทางแก้ไข ปัญหาต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

2. ทำให้ทราบถึงหลักกฎหมายของไทยในเรื่องสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ว่ามีความสอดคล้องหรือความแตกต่างตามหลักการปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติซึ่งเป็นสากล ที่ได้รับการยอมรับในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างในทางกฎหมายของไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในชีวิตอื่นๆ

4. ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในชีวิตอื่นๆ

5. เพื่อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงข้อบัญญัติในกฎหมายบังคับโทษ ระเบียบที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขัง สิทธิในการ

ได้รับหรือมีเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขัง สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น
ในชีวิตอื่นๆ ให้มีความเป็นสากล ชัดเจน ในการคุ้มครองเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ
ผู้ต้องขัง

บทที่ 2

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง

ในบทนี้จะได้ศึกษาถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องขัง ตลอดจนมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง รวมถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องขังในด้านสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายของประเทศไทย อันได้แก่ สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ โดยจะกล่าวถึงความหมายและคำจำกัดความของคำว่า สิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย ที่นำมาซึ่งความเกี่ยวพันเพื่อให้เข้าใจถึงความจำเป็นและความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังต่อไป

2.1 หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ในสภาพสังคมปัจจุบัน มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับการเมืองการปกครองและกฎหมายภายใต้ระบอบประชาธิปไตยในรัฐเสรี (Liberal And Democratic State) อันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักสำคัญสูงสุดย่อมต้องกำหนดให้มีควบคู่กับหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ (The right and liberty of human) ซึ่งมนุษย์ทุกคนต้องมีความเป็นศักดิ์ศรีของมนุษย์ (The dignity of human) ไม่ว่าจะเป็นการคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้การยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) ตามสิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) อันสืบเนื่องมาจากพัฒนาการของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) หรือ ที่ยึดหลักนิติรัฐ (Legal State) อันเป็นสิทธิบัญญัติหรือการมีศักดิ์ศรีตามกฎหมายเชิงทฤษฎีปฏิฐานนิยม (Positive Law) ก็ตาม ล้วนแต่มีเป้าหมายเจตนารมณ์เดียวกันต่อความต้องการคุ้มครองให้หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการคำนึงและความศักดิ์สิทธิ์ต่อการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้สามารถนำไปใช้บังคับในทางปฏิบัติได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมากที่สุด¹

¹ จาก ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น.1), โดย ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์, 2544, ม.ป.ท: มปพ.

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐ ทั้งนี้ เพราะถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นการคุ้มครองที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้นอกเหนือจากการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ โดยที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่รัฐให้การรับรองคุ้มครองโดยทั่วไป มาตรการคุ้มครองของรัฐจึงอยู่ในลักษณะของการตรากฎหมายมาใช้บังคับ ดังนั้นแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศใดหรือที่ใดก็ตามที่ปราศจากการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ย่อมไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะเป็นได้ก็แค่เพียงกระบวนการดำเนินคดีทางอาญาหรือกระบวนการลงโทษทางอาญาเท่านั้น²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้บัญญัติรับรองเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง” มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” และมาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน” ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550³

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการกล่าวถึง “คุณค่า” ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวนี้มีผลในทางกฎหมาย ตามที่ GuenterDuerig ได้อธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของตนเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของบุคคลนั้นเองในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง จากแนวความคิดดังกล่าวนี้อันเป็นการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งประกอบด้วยรากฐานอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้คือ สิทธิในชีวิตร่างกายและสิทธิในที่จะได้รับความเสมอภาค

² จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (น.1.), โดย ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

³ จาก หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น.83), โดย บรรเจิด สิงคะเนติ, 2552, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

“สิทธิในชีวิตและร่างกาย” (RechtaufLeben) เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ สิทธิในชีวิตและร่างกายดังกล่าวไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ แต่ในทางตรงกันข้ามอาจทำให้ได้รับหลักประกันมากขึ้นโดยบทบัญญัติกฎหมายของรัฐได้ สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ จากการที่มนุษย์มีเจตจำนงโดยอิสระในอันจะสร้างสภาพแวดล้อมของตนเองหรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ดังนั้น เพื่อเป็นการเคารพในสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล บุคคลแต่ละคนจึงต้องเคารพในขอบเขตปริมณฑลส่วนบุคคลของแต่ละคน และด้วยเหตุนี้สิทธิในชีวิตและร่างกาย จึงเป็นรากฐานอันสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

“สิทธิในความเสมอภาค” (Gleichheitsrecht) สิทธิในความเสมอภาคเป็นการแสดงว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นการแสดงถึงปริมณฑลส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคล แต่ในขณะที่ “สิทธิในความเสมอภาค” เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ดังนั้น ถึงแม้มนุษย์จะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายของตนก็ตาม แต่หากขาดหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคแล้ว บุคคลนั้นอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติ จากผู้ใช้อำนาจรัฐ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง นอกจากปัจเจกบุคคลจะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายแล้ว ปัจเจกบุคคลยังจะต้องมีหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคด้วย หลักความเสมอภาคจึงเป็นรากฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

แต่อย่างไรก็ตาม ในทางความเข้าใจถึงคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในเสรีภาพของมนุษย์นั้นจะต้องเข้าใจว่าเสรีภาพในการกำหนดตนเองของมนุษย์ในทางความคิดนั้นถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเสรีภาพทางนามธรรมเท่านั้น ดังนั้น คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นี้แท้จริงแล้วไม่อาจจะทำให้เท่าเทียมกันได้สำหรับมนุษย์ทุกคน แต่อย่างน้อยที่สุดมีความเป็นไปได้ในทางนามธรรมที่บุคคลแต่ละบุคคลอาจจะทำให้บรรลุเป้าหมายของตนในทางกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

ก) คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จะต้องเข้าใจว่ายังคงดำรงอยู่ ถึงแม้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะไม่มีความสามารถที่จะกำหนดตนเองได้โดยอิสระตั้งแต่เริ่มต้น อันเนื่องมาจากความมีจิตบกพร่อง จิตผิดปกติ หรือจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ในกรณีนี้ยัง ต้องถือว่าในทางกฎหมายแล้วบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะกำหนดตนเองได้ และบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะใช้

เสรีภาพนั้นอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งย่อมมีผลว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่กับบุคคลนั้น อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาความจริงว่าบุคคลนั้นสามารถใช้เสรีภาพนั้นได้หรือไม่

ข) คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่ถึงแม้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตนเอง เช่น อาชญากรได้ใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิดก่อให้เกิดความอับอายสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตนเอง การใช้เสรีภาพที่ทำให้เกิดความอับอายและสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตนเองเช่นนั้นย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ว่ามนุษย์นั้นมีศักดิ์ศรีของตนเอง มีศักดิ์ศรีที่จะกำหนดตนเองได้อย่างอิสระ หากแต่บุคคลนั้นได้ใช้เสรีภาพนั้นไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นการใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิด

ค) คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับกระทำทำให้บรรลุเป้าหมายที่เป็นจริงในทางปฏิบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้น การแทรกแซงของรัฐอาจเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นได้ตัดสินใจอย่างอิสระยินยอมให้รัฐทำการแทรกแซงดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จากบทบัญญัติดังกล่าวรัฐย่อมไม่มีอำนาจที่จะไปขอความยินยอมจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากแต่ ต้องปกป้องมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ง) เพราะคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระทำให้เป็นจริงของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้น กรณีจึงอาจเป็นการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะยังไม่ถือกำเนิดหรือบุคคลนั้นได้ตายไปแล้วก็ตาม ดังนั้น ในกรณีนั้นจึงไม่อาจจะอาศัยหลักสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่องดังกล่าวได้ เช่น เด็กในครรภ์มารดาที่ยังไม่ได้รับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันถึงแม้ชีวิตมนุษย์จะเริ่มต้นเมื่อมีการให้กำเนิด การให้กำเนิดนั้นก่อให้เกิดชีวิตใหม่และบุคลิกภาพส่วนบุคคลใหม่ขึ้น ดังนั้น การทำแท้งเด็กในครรภ์มารดาที่มิได้เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย หรือการที่รัฐมิได้เข้าไปปกป้องต่อชีวิตของเด็กในครรภ์มารดาดังกล่าว กรณี ย่อมเป็นการขัดกับมาตรา 1 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) ของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน (BYerfGE39,1) ได้วินิจฉัยว่ากฎหมาย อาญาที่อนุญาตให้ทำแท้งได้นั้นเป็นโมฆะ โดยได้ให้เหตุผลว่าชีวิตที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในครรภ์ มารดานั้นถือเป็นชีวิตอีกชีวิตหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การคุ้มครองของรัฐธรรมนูญ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นอาจให้ความคุ้มครองไปถึงบุคคลที่เสียชีวิตแล้ว เช่น การใช้ประโยชน์จากศพของมนุษย์ในทางการวิจัยเพื่อการอุตสาหกรรมนั้นอาจเป็นการละเมิดในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ตายได้ตัดสินใจด้วยตนเองการที่จะอุทิศร่างกายของตนเพื่อการศึกษาวิจัยในทางแพทย์อันเป็น

ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อการรักษาเยียวยาผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในกรณีเช่นนี้ย่อมไม่เป็นการขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁴

ในทางตำรากฎหมายของต่างประเทศโดยเฉพาะของเยอรมัน ได้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschen-wuerde) แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีนิยามใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของ “ศักดิ์ศรี” ไว้แตกต่างกันออกไป

“ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ

แต่ “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของศาสนาคริสต์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า⁵

ในทางพุทธศาสนาถึงแม้จะมีได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรง แต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในอภิญญาสูตรว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทรนั้นสามารถประพจน์ได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกชั่วดี และได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมีใช่พวกอื่น เกิดจากคนเสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังได้ตรัสไว้ในอภิญญาสูตรว่า ใครก็ตามยังถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะ (การสมรส) คนเหล่านั้นย่อมห่างไกลจากความรู้และความประพจน์อันยอดเยี่ยมต่อเมื่อละความถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะได้ จึงจะนำไปแจ้งได้ซึ่งความรู้และความประพจน์อันยอดเยี่ยม จากคำตรัสของพระพุทธองค์ในพระสูตรต่างๆ แสดงให้เห็นว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาคูณค่าของบุคคลขึ้นอยู่กับความรู้ (วิชา) และความประพจน์ (จรรยา) ดังนั้นบุคคลไม่ว่าวรรณะใดที่ถึงพร้อมด้วย

⁴ จาก สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น.15-17), โดย ไพโรจน์ พลเพชร, บรรเจิด สิงคะเนติ, พิชาญ รัตนดิถก ณ กุ๊กเต็ด, ชลัท ประเทืองรัตนนา และ เฉลิม เกิดโมลี, 2546, กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

⁵ จาก หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น.86), โดย บรรเจิด สิงคะเนติ, 2552, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

ความรู้ และความประพฤติกและเป็นผู้ปราศจากอวิชชาแล้วบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด⁶

จะเห็นได้ว่าการให้คำนิยามคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ หลักปรัชญา และความเชื่อทางศาสนา การศึกษาความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในทางหลักกฎหมาย

ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมัน GuenterDuerig ได้ให้คำอธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์ อันเป็นสาระสำคัญในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น⁷

W. Maihofer และ R.F. Behrendt เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นการแสดงออกถึงการสร้างปริมาตรของความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้และใช้ประโยชน์จากปริมาตรดังกล่าวเพื่อการดำรงไว้ซึ่งชีวิตมนุษย์ และเพื่อปรับปรุงชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้นโดยวิธีการพัฒนาจิตความสามารถของมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Human Dignity) โดยนักนิติศาสตร์ อาจสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้⁸

ส่วนในระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นยังไม่มีคำจำกัดความแน่นอนและยังไม่ได้แบ่งแยกออกจากเรื่องสิทธิส่วนบุคคลอย่างชัดเจน แต่เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็น

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ แหล่งเดิม.

⁸ แหล่งเดิม.

มนุษย์นั้น หมายความว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครหรืออยู่ในสถานะใดย่อมได้รับการปฏิบัติจากรัฐโดยคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความจำเป็นที่รัฐต้องประกันให้แก่มนุษย์ทุกคนไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนเชื้อชาติหรือศาสนาใดก็ตาม รัฐใดจะกระทำการใดๆ หรือตรากฎหมายที่เป็นการจำกัดหรือลดหรือละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม การลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้แก่การกระทำที่ทำให้บุคคลมีสถานะต่ำกว่าความเป็นมนุษย์⁹

การปฏิบัติต่อผู้สูญสิ้นอิสรภาพ เช่น ผู้ต้องหาหรือนักโทษเด็ดขาดย่อมได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีเช่นกัน ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาขอมมีสิทธิที่จะได้รับการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมตามหลักการนิติรัฐเพื่อค้นหาความจริงและพิสูจน์ความผิด เป็นสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่จะไปจำกัดหรือละเมิดไม่ได้¹⁰

สิทธิมนุษยชน (Human rights) ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการนำคำนี้มาใช้ปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 เรื่องสิทธิมนุษยชนได้มีการพัฒนาในแต่ละยุคสมัยต่อเนื่องมาและมีการรับรองสิทธิของบุคคลในกลุ่มต่างๆ เช่น สิทธิของผู้อพยพ สิทธิสตรี สิทธิเด็ก รวมถึงสิทธิของผู้ต้องขัง เป็นผลมาจากการที่บุคคลกลุ่มต่างๆยังไม่ได้ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันตามกฎหมายหรือตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไป

สิทธิของผู้ต้องขังมาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน (Individual Basis) สมัยก่อนได้เริ่มจากการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังตามกฎหมายอาจกล่าวได้ว่าสาธารณชนไม่ได้ให้ความสนใจในสิทธิของผู้ต้องขัง สาเหตุเพราะผู้กระทำผิดถูกมองว่าเป็นผู้ที่บกพร่องเรื่องศีลธรรมอย่างร้ายแรงไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือ ต่อมาสิทธิของปัจเจกชนได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น ในฐานะที่เป็นเครื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจรัฐ

การที่ต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย¹¹

⁹ จาก *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา* (น.32), โดย ประธาน วัฒนวานิชย์, 2546, กรุงเทพฯ: ปรเกษพริค.

¹⁰ จาก *มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, โดย น้ำแท้ มีบุญสร้าง, 2550, *วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาธิราช*, 19(1). น. 102.

¹¹ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 48), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งเพียงแต่สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิที่ยังเหลืออยู่อีกจากการถูกลงโทษนั้น มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกต้องขังนั้นสิ้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด¹² ดังนั้นผู้ต้องขังจึงควรได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากสถานะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ ย่อมถือว่าดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน และไม่อาจถูกตรึงหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวของเขาเอง หมายความว่า แม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ผิดแล้วไร้ศักดิ์ศรีหรือไร้คุณค่า แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาก็ยังคงอยู่มิได้ถูกตรึงหรือทำลายลงไปด้วย ดังนั้นจึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังในคดีอาญาด้วยเช่นเดียวกัน¹³

สิทธิของผู้ต้องขังนั้นถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ที่ปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และต่อมาได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์รับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นอกจากนั้นในภูมิภาคยุโรปได้มีการจัดทำสาส์นโดยสภายุโรป เรียกว่าอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom 1950) ในภูมิภาคอเมริกาได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์สำคัญ คือ ปฏิญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล (American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948)¹⁴

2.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก

การกระทำความผิดหรืออาชญากรรมและระบบการลงโทษผู้ฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และกระบวนการควบคุมสังคม อันมีผลกระทบต่อสมาชิกในสังคม ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาจะถูกดำเนินคดีภายใต้ระบบการลงโทษที่เป็นทางการ โดยรัฐหรือเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) สังคมคาดหวังว่าการ

¹² แหล่งเดิม.

¹³ จาก รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ธัมมิกสิทธิมนุษยชน (น.65), โดย จริญญาณันท์, ก 2544, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

¹⁴ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 48). เล่มเดิม.

ลงโทษจะมีผลเป็นการควบคุมสังคมและควบคุมอาชญากรรม การกำหนดโทษตามคำพิพากษา (Sentencing) จึงเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรม¹⁵

การลงโทษ คือ การปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้น ได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายนั้นๆ¹⁶

2.2.1 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคมความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองและปฏิริยาของชุมชนที่มีต่ออาชญากรรมต่างยุคต่างสมัยดังจะเห็นได้ว่าวิธีการลงโทษที่มีมาแต่เดิมนั้นมักจะปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในลักษณะทารุณโหดร้ายตอบแทนแก่คนผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดและผู้อื่น ให้เกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์ ส่วนความมุ่งหมายแห่งการลงโทษในปัจจุบัน ได้เน้นย้ำในหลักการป้องกันภัยต่อสังคมกับการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับประพฤติตนเป็นคนดี¹⁷ วัตถุประสงค์การลงโทษที่สำคัญมี 4 ประการ ได้แก่ การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด¹⁸ โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ แพร่หลายที่สุด มีมาแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมดั้งเดิม โดยมีความเชื่อกันว่าผู้ที่ทำผิดเป็นผู้ที่มีความชั่วร้าย จึงเป็นที่จะต้องลงโทษให้สาสมกับความชั่วร้าย รูปแบบการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน เช่น การตัดอวัยวะ การเขียนตี ทรมาน และการประหารชีวิต แต่การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายตอบแทนเช่นกันจึงจะเกิดความยุติธรรม โดยเป็นการลงโทษที่ทดแทนและสาสมกับความผิด ในลักษณะ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” คือเมื่อไปปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไรก็ควรได้รับการปฏิบัติเช่นกันตอบแทนและเป็นการใช้อำนาจของรัฐลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายแก้แค้น

¹⁵ จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา (น. 353-354,360), โดย ประธาน วัฒนวานิชย์, 2546, กรุงเทพฯ: ปรเกษพริก

¹⁶ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 33). เล่มเดิม.

¹⁷ จาก หลักทฤษฎีอาชญาวิทยา (น. 55-56), โดย ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์

¹⁸ จาก หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. โดย อุททิศ แสนโกสิก, 2515, กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ)

ตอบแทนต่ออาชญากรเป็นการส่วนตัวโดยตรง ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งความผาสุกและความยุติธรรมในสังคม¹⁹

ส่วนการแก้แค้นทดแทนอีกความหมายหนึ่ง คือ “การชดใช้ความผิด” เกิดจากความเชื่อที่ว่า ผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ความผิดที่ได้กระทำจึงต้องทนรับความทุกข์ ซึ่งเป็นทำนองเดียวกับการแก้แค้นตอบแทน เพราะผู้กระทำผิดจะต้องชดใช้หนี้ต่อสังคมและการที่ต้องรับผิดดังกล่าวจะทำให้สังคมยอมรับเพราะมีการลงโทษแล้ว แนวความคิดนี้มีพื้นฐานมาจากอิทธิพลของศาสนา

2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) มีเป้าหมายหลักของการลงโทษที่เป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวเจ็ดหลาบไม่กล้ากระทำผิดซ้ำขึ้นอีกกับเพื่อแสดงให้เห็นบุคคลทั่วไปได้เห็นว่า การกระทำผิดนั้น ย่อมจะต้องได้รับการลงโทษเสมอ ซึ่งนับเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งบุคคลทั่วไปมิให้ก่ออาชญากรรมขึ้นในสังคมอีกด้วย²⁰

การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่และยับยั้งจะต้องทำให้การลงโทษเรย์ เจฟเฟอร์รี่ กล่าวไว้ว่าต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสม กล่าวคือมีลักษณะ 4 ประการ²¹

(1) การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมลงโทษไปได้ยาก ซึ่งจะมีผลในการข่มขู่และยับยั้งให้คนทั่วไปและผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำผิดขึ้นอีก เพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับก็ไม่คุ้มค่า

(2) การลงโทษจะต้องกระทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้ “เห็นผลทันตา” จึงจะทำให้ผู้กระทำความผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ในทางตรงกันข้ามหากมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว อีก 3 ปีต่อมาจึงจะสามารถจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ หรืออีก 5 ปีต่อมา กว่าศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิด ก็จะทำให้คนทั่วไปลืมถึงเรื่องราวการกระทำผิดที่เกิดขึ้น และทำให้การลงโทษไม่มีผลในการข่มขู่และยับยั้งเพราะไม่เห็นผลทันตา ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำผิดในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ อัยการ ศาล อาจารย์ร่วมมือกันในการเร่งดำเนินคดี เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาตัดสินโดยเร็ว ก็จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่และยับยั้งมากขึ้น

¹⁹ จาก *หลักทฤษฎีอาชญาวิทยา* (น. 56), โดย ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์.

²⁰ แหล่งเดิม.

²¹ จาก *หลักทฤษฎีอาชญาวิทยา* (น. 24-25), โดย นัทธี จิตสว่าง, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์.

(3) การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยผู้ที่กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิดไม่มีโอกาสแก้ตัว หรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด การลงโทษจึงจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้ง หากเมื่อมีการกระทำผิดแล้วบางคน ได้รับโทษ บางคนมีข้อยกเว้น ก็จะทำให้การลงโทษไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ต่างหาช่องทางที่จะหลบหลีกหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ

(4) การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและตัดเทียมกับความผิด หากบทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำผิด ก็จะให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไป ไม่เกิดความเกรงกลัว และคุ้มค่าที่จะเสี่ยงกระทำผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไป ก็จะให้ผู้กระทำผิดพยายามปกปิดการกระทำผิดของตนเอง โดยการทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น เช่น หากใช้โทษประหารชีวิตกับการปล้นหรือข่มขืนจะกระตุ้นให้มีการปล้นแล้วมาเจ้าทุกข์หรือข่มขืนแล้วฆ่ามากขึ้นเพื่อปกปิดการกระทำผิดของตนเองเพราะโทษเท่ากัน ในขณะที่เดียวกันกระบวนการยุติธรรมจะต้องทำงานหนักมากขึ้นในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพราะยังมีโทษหนักยิ่งต้องมีการพิสูจน์หรือมีพยานหลักฐานที่ชัดเจน ศาลจึงจะส่งลงโทษ หากพยานหลักฐานหรือการฟ้องร้องดำเนินคดีไม่รัดกุมพอก็จะเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดหลุดรอดจากการถูกลงโทษไปได้ ดังนั้น โทษจึงต้องมีความเหมาะสมและตัดเทียมกับการกระทำผิด จึงจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้ง

3) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

มีวัตถุประสงค์เพื่อจะป้องกันไม่ให้เกิดบุคคลที่กระทำความผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก จึงเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยการเน้นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำผิด ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำผิดที่จะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่า อาจได้รับการปล่อยตัวก่อน ผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องคดีฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำผิดซ้ำอีก

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัวให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการทำให้คนที่ทำผิดไม่ให้อาลัยตัวเองไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้มาตรการเล็งโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรื่องจำ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเล็งโทษจำคุกในกรณีที่ได้

เข้าไปปรับโทษในเรือนจำาระดับหนึ่งแล้วก็ให้อยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลกระทบ น้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและ ศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้ การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและ รายบุคคล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด²²

4) การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation)

การป้องกันสังคมหรือการตัดโอกาสกระทำความผิดนี้ มีหลักการว่าอาชญากรรมย่อม ไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำความผิด การลงโทษเพื่อตัดโอกาสมุ่ง ป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำผิดขึ้นได้ สำหรับวิธีการลงโทษที่ สนองต่อวัตถุประสงค์นี้ และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุกโดยการกักผู้กระทำผิดออ ไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย²³

2.2.2 วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุก²⁴ จะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่ วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้าสู่แนวคิดยุค ใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่างๆที่เป็นเหตุให้ กระทำผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคม ปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำคุณลักษณะดังกล่าวนี้ไปปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไข ยกระดับ ความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรม ให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติในสังคมนั้นๆ ได้ ซึ่ง วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความ รับผิดชอบต่อสังคม

วัตถุประสงค์ข้อนี้มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิด และ ให้ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษ ในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมา ดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการ

²² แหล่งเดิม.

²³ แหล่งเดิม.

²⁴ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 39-4). เล่มเดิม.

ลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายกับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคต หรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำผิดเองและผู้ที่รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้

หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพ หรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

การหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าตนเองด้อยกว่า หรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่างๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคนๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำ ย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็กๆ น้อยๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราย่อมซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดีๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้ วิธีการอาจได้แก่

การปล่อยตัวผู้กระทำผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับ เป็นหลักในการเลี่ยงไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกกระยะสั้น

การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษ โดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่วามนุษย์เป็นประติษฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นรายๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

การบังคับโทษมุ่งที่จะคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจเดียวกันกับกฎหมายอาญา ดังนั้นเมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่างๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นรายๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้ว จึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลับกรองเอาคนที่กระทำความผิดกฎหมายเข้ารับโทษจำคุก ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษจะทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นคนดีของสังคม

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่สงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์เพียงไร เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ²⁵

(1) ผู้กระทำผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนจิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

(2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้น จะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของเบนเทม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

(3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำผิดไปเพราะอารมณ์เพียงชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ทำให้กระทำผิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำผิดที่เคยกระทำผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดติดนิสัย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวยอมเป็นไปได้อย่างดี ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง²⁶

แนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชน ได้มีการพัฒนาในแต่ละยุคสมัยซึ่งนำมาสู่การยอมรับและรับรองสิทธิของบุคคลกลุ่มต่างๆ ในยุคต่อๆ มา อาทิ สิทธิของชนกลุ่มน้อย สิทธิของผู้ป่วย สิทธิสตรี สิทธิเด็ก รวมทั้งสิทธิของผู้ต้องขัง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลเหล่านั้นยังไม่ได้รับการปฏิบัติต่อที่เป็นธรรม และเท่าเทียมกันทั้งตามกฎหมายหรือตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไป

²⁵ หลักทัณฑ์วิทยา (น.30-31). เล่มเดิม

²⁶ จาก สิทธิของผู้ต้องขัง เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 10 (น.50-51), โดย กุลพล พลวัน, 2539, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำหรับที่มาของการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง มีความเป็นมา นับแต่ยุคสมัยของการเรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในประเทศตะวันตกมาเป็นเวลาช้านาน และมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นมากมายอันเป็นการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิที่เรียกว่า สิทธิของพลเมือง (Civil Rights) การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังก็เป็นสิทธิของพลเมืองอย่างหนึ่งที่มีการเรียกร้องและทำให้ได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าว

ความพยายามที่จะให้มีสิทธิของผู้ต้องขัง เกิดขึ้นมาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน (Individual Basis) ซึ่งในสมัยก่อน ได้เริ่มจากการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องขัง และมีความพยายามในการให้คำจำกัดความของคำว่า สิทธิของผู้กระทำผิด หรือ สิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งในอดีตยังไม่มีคำจำกัดความที่เป็นรูปธรรมนัก เนื่องจากในสมัยนั้นยังขาดการจำกัดความของคำว่า สิทธิ ที่เป็นทางการประกอบกับสาธารณชนก็ไม่ให้ความสนใจในสิทธิของผู้ต้องขังนัก เพราะผู้กระทำผิดในสมัยนั้นจะถูกมองว่าเป็นผู้ที่บกพร่องทางศีลธรรมอย่างร้ายแรง ไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือ การช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังในสมัยก่อนถูกจำกัดให้เป็นเพียงการช่วยเหลือที่มาจากความต้องการช่วยเหลือของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจทำในรูปของการบริจาคสิ่งของที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทั่วไปหรือสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเท่านั้น

ในระยะต่อมา สิทธิของปัจเจกบุคคลได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจรัฐ การเรียกร้องสิทธิดังกล่าวมักมีสาเหตุมาจากประเด็นทางการเมือง กล่าวคือการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิประเภทใดประเภทหนึ่งในช่วงนั้นมักจะมีพื้นฐานเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องศีลธรรมและการเรียกร้องสิทธิทางกฎหมาย ซึ่งมีผลกระทบในทางการเมืองเกิดขึ้นเสมอ รวมทั้งการเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งมีการเรียกร้องกันมากในเรื่องเกี่ยวกับข้อกำหนดของเรือนจำ และข้อเสนอให้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังอื่นๆ

เหตุผลที่มีการนำมาอ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องขัง คือ การที่ผู้ต้องขังต้องถูกแยกตัวออกไปจากสังคมปกติ ทำให้เขาถูกจำกัดเสรีภาพในเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อ สื่อสารกับสังคมภายนอกซึ่งสภาพเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำมาสู่การเรียกร้องให้มีการตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย

โดยหลักการแล้ว การที่จะกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงสิทธิของผู้ต้องขังให้เป็นอย่างไร นั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาโดยยึดวัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นหลัก ไม่ว่าสิทธิที่กำหนดคนนั้นจะ

เป็นสิทธิตามกฎหมายหรือสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ หลักการนี้เป็นที่ยอมรับทั่วไปในศตวรรษที่ 19 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากในศตวรรษที่ 19 ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการลงโทษซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นทางการทั่วไปหลายประการ เช่น การลงโทษเพื่อการยับยั้ง (deterrence) การลงโทษเพื่อการแก้แค้นตอบแทน (retribution) และการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุง (reformation) ซึ่งวัตถุประสงค์ในการลงโทษเหล่านี้นำมาสู่การกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปรับปรุงหรือเพื่อความยุติธรรม นับเป็นวัตถุประสงค์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในระยะหลัง ในขณะที่การลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในการหน่วงเหนี่ยวกักขังบุคคลก็มีผู้ยอมรับว่ายังเป็นการกระทำที่ชอบธรรมและจำเป็นต้องทำเพื่อผลในการป้องกันสังคมอยู่

จากแนวความคิดเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังและการลงโทษผู้ต้องขังดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ที่มาของสิทธิของผู้ต้องขังนั้น เกิดจากแนวคิด ในทางทฤษฎีที่ว่า สิทธิบางส่วนที่ผู้ต้องขังต้องสูญเสียไปจากการถูกลงโทษและการสูญเสียสิทธิบางส่วนดังกล่าวจึงหมายความว่าผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นปัจเจกชนยังมีสิทธิบางส่วนที่ยังเหลืออยู่จากการถูกลงโทษ ซึ่งขอบเขตของสิทธิในส่วนที่เหลือเหล่านั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแนวความคิดหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แต่ละประเทศนำมาใช้ เช่น หากการลงโทษผู้กระทำความผิดมีวัตถุประสงค์และเหตุผลหลักเพื่อการป้องกันสังคมคือ ป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำของผู้กระทำผิดนั้นๆ ดังกล่าวการสูญเสียสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษจำคุก ก็น่าจะเป็นเพียงการถูกแยกตัวออกจากสังคมเท่านั้นและบุคคลนั้นจะต้องยังคงมีสิทธิบางประการที่เหลืออยู่ ซึ่งรัฐจำต้องตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิเหล่านั้นของผู้ถูกจำคุกด้วย ซึ่งในกรณีนี้ ได้มีผู้เสนอว่า การจำคุกบุคคลซึ่งเป็นการกระทำที่แทรกแซงความเป็นมนุษย์ในเชิงลบนั้น ควรเพิ่มภาระรับผิดชอบของสังคมในด้านบวก (positive obligations) ควบคู่ไปด้วย ภาระในด้านบวกอาจกระทำโดยการให้สิทธิผู้ต้องขังในการมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัคร การให้โอกาสในการทำงานหรือการฝึกอบรมวิชาชีพ เป็นต้น

อนึ่ง การที่จะรักษาปกป้องสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลนั้นรัฐควรจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและรับรองสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องขังในรูปของสิทธิตามกฎหมาย (legal right) เพราะผู้ที่จะได้สิทธิดังกล่าวมีเพียงผู้ต้องขัง เพราะสิทธิดังกล่าวไม่ใช่สิทธิของสมาชิกอื่นๆ ในสังคม ทั้งนี้เพราะสังคมเห็นว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายอันชอบธรรมที่แยกผู้ต้องขังออกจากสังคม จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องปกป้องเขาเหล่านั้นและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การให้การศึกษา การรักษาโรคหรือความจำเป็นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นในชีวิตอื่นๆ ซึ่งจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการที่ผู้ต้องขังไม่มีความเป็นอิสระทำให้ต้องได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ (special rights) นั้นเอง

สิทธิของผู้ต้องขัง (prisoner's rights) นับเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง ซึ่งในอดีตได้มีการเรียกร้องให้มีการรับรองและคุ้มครองในฐานะที่เป็นสิทธิของพลเมือง อีกทั้งยังเป็นผลของความพยายามในการแสวงหาหลักเกณฑ์ของความเป็นปัจเจกชนของผู้ต้องขัง เพราะในอดีตผู้กระทำผิดหรือผู้ต้องขังมักถูกมองว่าเป็นผู้บกพร่องทางศีลธรรมและได้รับความช่วยเหลือในขอบเขตที่จำกัด ดังนั้นในระยะต่อมา แนวความคิดเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังจึงได้รับการพัฒนามาในทางที่ดีขึ้น

กรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาประเทศไทยมีหลักการเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด เมื่อศาลยังมีได้พิพากษาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด ย่อมเป็นการมิชอบที่จะคุมขังบุคคลนั้น ไว้อันเป็นการลดทอนเสรีภาพ แต่ถ้าจำเป็นจะต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ จะต้องมิใช่การเอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นตามกฎหมายเท่านั้น สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับการปฏิบัติอย่างทัดเทียมกับผู้ที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน เรือนจำต้องมีการแยกแดนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ไม่สามารถปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาเยี่ยงนักโทษเด็ดขาดได้ อีกทั้งการจัดสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และพึงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมแก่สถานะอันไม่ใช่ผู้ต้องโทษ²⁷

ในเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังทั้งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาและผู้ต้องโทษได้มีหลักเกณฑ์กล่าวไว้ในเอกสารรับรองสิทธิระหว่างประเทศที่สำคัญๆ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษ ซึ่งได้จัดทำโดยองค์การสหประชาชาติและสาส์นรับรองสิทธิในภูมิภาคต่างๆ ได้มีการรับรองสิทธิผู้ต้องขังไว้หลายประการ²⁸ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องเอกสารรับรองสิทธิระหว่างประเทศของผู้ต้องขังในหัวข้อต่อไป

²⁷ จาก รายงานผลการวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (น. 81), โดย ธาณี วรภัทร์, จิรวุฒิ ลิปิพันธ์, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

²⁸ จาก เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 10 สิทธิของผู้ต้องขัง (น.47), โดย กุลพล พลวัน, 2539, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

2.4 สิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Basic human Needs) ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของความแตกต่างระหว่างบุคคล มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นสัญชาตญาณที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด

ความต้องการทางด้านร่างกาย (Basic Physiological Need) เป็นความต้องการเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐาน ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน อากาศ เป็นต้น²⁹

ถ้าสำหรับมนุษย์แล้ว ปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต (ปัจจัย 4) มี 4 ประการ คือ³⁰

การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมปลอดภัย

การมีอาหารการกินที่พอเพียงและคุณภาพเหมาะสมแก่ร่างกาย

การมีเครื่องนุ่งห่มที่เพียงพอและเหมาะสมกับสภาพอากาศ

การมียาป้องกันรักษาโรคมายเจ็บไข้เพื่อสุขภาพที่ดี

ที่กล่าวมาทั้ง 4 ข้อ คือ ปัจจัยพื้นฐานทางกาย กล่าวคือ ความต้องการพื้นฐานที่ร่างกายต้องการ ในการดำรงชีวิต ชีวิตของคนเราจะสามารถดำรงอยู่ได้ก็ด้วยปัจจัยทั้ง 4 ประการ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งแล้วอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิต

ผู้ต้องขังต้องเสียสิทธิบางส่วนไปจากการที่ถูกลงโทษ รัฐจึงควรต้องรักษาสีทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายหรือสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ในรูปของการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและสวัสดิการขั้นพื้นฐานต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อเป็นการรับรองสิทธิของผู้ต้องขัง ในฐานะ สิทธิตามกฎหมายของผู้ต้องขัง ให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต³¹

2.5 มาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

2.5.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ ได้รับรองสิทธิของบุคคลรวมทั้งผู้ต้องโทษไว้ว่าบุคคลใด ๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้าไม่ได้และทุกคนต้องเสมอภาคตามกฎหมาย³²

²⁹ สืบค้น 15 กรกฎาคม 2557, จาก http://www.baanjommyut.com/library_2/psychology_basic/05.html.

³⁰ ความต้องการของร่างกายมนุษย์ที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอและตลอดเวลา. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2557, จาก dictionary.sanook.com.

³¹ สิทธิของผู้ต้องขัง เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 10 (น.51). เล่มเดิม.

³² จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 49), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

เนื้อหาโดยสรุปของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ข้อ 1-3 เป็นเกณฑ์กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเบื้องต้นที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิทธิในการดำรงชีวิต (right to life) สิทธิที่จะมีเสรีภาพ (right to liberty) และสิทธิที่จะมีความมั่นคง แห่งตัวตน (right to security of person) และเสรีภาพ ขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เมื่อเกิดมาพึงได้รับ โดยเท่าเทียมกันและไม่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา

ข้อ 4-21 ได้กล่าวถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (civil and political rights)

ข้อ 22-27 ได้กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (economic, social and cultural rights) ได้พึงได้รับการยอมรับ ซึ่งสิทธิทั้งสองด้านได้มีอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง กำหนดรายละเอียดและการคุ้มครองไว้

ข้อ 28-30 กล่าวถึงทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อระเบียบสังคมและประชาชน ระหว่างประเทศที่มีการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐานกล่าวคือ อยู่ภายใต้กฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ของผู้อื่น

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้รับรองสิทธิในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ ดังต่อไปนี้³³

ข้อ 2 บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพตามที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด ชาติ หรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด

ข้อ 3 บุคคลทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งร่างกาย

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติไม่ได้

ข้อ 25 (1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและการดูแลสุขภาพทางการแพทย์และบริการทางสังคมที่จำเป็น...

2.5.2 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955)

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษดังกล่าว องค์การสหประชาชาติได้พยายามกำหนดขึ้น โดยถือเอาหลักการและทางปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าดีสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสะดวกต่อการบริหารงานเรือนจำ โดยอาศัยแนวความคิดที่เห็นสอดคล้องต้องกัน

³³ จาก สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย (น. 219-223), โดย โครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา, 2543, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ และอาศัยหลักสำคัญของระบบการราชทัณฑ์ที่นิยมใช้ปฏิบัติในแต่ละประเทศเป็นเกณฑ์³⁴ กฎฉบับนี้รับรองโดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1955 และสภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติได้เห็นชอบแล้ว โดยมติที่ 663 ซี (24) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1957 และมติที่ 2076 (62) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1977³⁵ โดยมีประเทศสมาชิกรวม 57 ประเทศ ได้ให้สัตยาบันรับรองกฎมาตรฐานดังกล่าว รวมถึงประเทศไทยด้วย และองค์การสหประชาชาติยังได้พยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามกฎมาตรฐานดังกล่าว โดยกำหนดเป็นมาตรการให้ประเทศสมาชิกรับทราบและปฏิบัติในปี ค.ศ. 1984

อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ดังกล่าวมิใช่กฎหมาย และขาดอำนาจบังคับให้ปฏิบัติตาม ซึ่งการที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะปฏิบัติตามหรือไม่ ก็เป็นเรื่องของประเทศนั้นๆ องค์การสหประชาชาติไม่มีอำนาจใดๆ จะไปบังคับให้ปฏิบัติตาม สิ่งที่ยังองค์การสหประชาชาติจะพึงกระทำได้ ก็คือ การส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกต่างๆ ปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านต่างๆ ของแต่ละประเทศ

หากพิจารณาถึงเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแล้ว ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ถือเป็นกฎมาตรฐานฯ ฉบับหนึ่งที่สำคัญต่อการวางแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง และถือเป็นมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติฉบับเดียวที่บัญญัติไว้ ซึ่งในหลายๆ ประเทศ ก็เห็นชอบด้วยกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษดังกล่าว

หลักการเบื้องต้นของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำทุกข้อต้องใช้อย่างเสมอภาคปราศจากการเลือกปฏิบัติ การเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่นๆ สถานะทางทรัพย์สินหรืออื่นใด เป็นเรื่องที่ต้องห้ามทั้งสิ้น และต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาของนักโทษ³⁶

³⁴ การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย อารีลักษณ์ สินธพพันธ์, 2531, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³⁵ จาก มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 1,17), โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ, และฉวีวสา ฉัตรไพฑูรย์, 2547, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.

³⁶ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 6.

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขังในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีดังนี้

1. ที่พักอาศัย ของผู้ต้องขัง กำหนดให้³⁷ กรณีแรกควรเป็นห้องนอนเดี่ยว เว้นแต่มีเหตุพิเศษโดยทั่วไปไม่ควรให้นอนสองคนในห้องเดียวกัน กรณีที่สองห้องพักรวม ต้องคัดสรรนักโทษที่มีความเหมาะสมที่จะมาพักร่วมกัน ต้องมีการดูแลตรวจตราในเวลากลางคืนเป็นประจำ

ทุกแห่งที่เป็นที่พักรวมที่พักอาศัยและที่ทำงานของผู้ต้องขัง ต้องมีหน้าต่างที่กว้างให้แสงสว่างส่องถึงและให้อากาศสดชื่นถ่ายเทเข้าไปได้ มีไฟฟ้าสว่างพอที่จะอ่านหนังสือหรือทำงาน

ห้องนอน ต้องสะอาดถูกหลักอนามัย อากาศถ่ายเท มีแสงสว่าง ความอบอุ่น อากาศหายใจเพียงพอ ควรจัดส้วมให้เพียงพอต่อความต้องการและความจำเป็นในสภาพที่สะอาดและถูกสุขลักษณะ

ที่อาบน้ำ ต้องสะอาด เพียงพอต่อความต้องการและเหมาะสมต่อสภาพอากาศ

ที่พักอาศัยหรือห้องนอน ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาพิงแยกขัง แยกนอน จากนักโทษเด็ดขาด³⁸

2. อาหาร ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับอาหารที่มีสารอาหารที่มีประโยชน์ มีคุณภาพและสะอาด เรือนจำต้องจัดเตรียมน้ำดื่มที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังทุกคน³⁹

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา จะใช้จ่ายเงินส่วนตัวจัดหาอาหารจากภายนอกโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือญาติมิตรจัดทำให้ก็ได้ แต่เท่าที่ไม่ขัดต่อระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ⁴⁰

3. เครื่องนุ่งห่มหลับนอน เรือนจำต้องจัดเสื้อผ้าที่เหมาะสมแก่สภาพอากาศ โดยคำนึงถึงสุขอนามัยและความสะอาดต้องไม่มีลักษณะน่าอับอายหรือด้อยค่า เสื้อผ้าและชุดชั้นในต้องมีการเปลี่ยนซักอยู่เสมอตตามความจำเป็นในการรักษาสุขอนามัย เรือนจำต้องตรวจสอบดูแลเสื้อผ้าที่อนุญาตให้นักโทษจัดหาเอง ให้มีสภาพที่เหมาะสมและสะอาด กรณีนักโทษได้รับอนุญาตให้ออกไปนอกเรือนจำพึงได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าที่จัดหาเอง⁴¹

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา ควรได้รับอนุญาตแต่งกายด้วยเสื้อผ้าส่วนตัวที่สะอาดเรียบร้อย ถ้าให้สวมเครื่องแบบเรือนจำต้องแตกต่างจากชุดเครื่องแบบนักโทษเด็ดขาด⁴²

³⁷ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 9-14.

³⁸ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 85-86.

³⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 20.

⁴⁰ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 87.

⁴¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 17-18.

⁴² ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 88.

ต้องจัดให้ผู้ต้องขังนอนในที่นอนที่เป็นสัดส่วนเฉพาะของตนอย่างเพียงพอ และมี การดูแลทำความสะอาดอยู่เป็นประจำ⁴³

4. บริการด้านการแพทย์ เรือนจำต้องมีแพทย์อย่างน้อย 1 คน มีความรู้ด้านจิตบำบัดการ ให้บริการควรต้องประสานกับโรงพยาบาลหรือศูนย์สาธารณสุขของชุมชนหรือประเทศรวมถึง ศูนย์จิตบำบัด⁴⁴ กรณีผู้ต้องขังป่วยต้องรับการรักษาโดยแพทย์เฉพาะทาง ควรส่งตัวไปรักษายัง โรงพยาบาลเรือนจำเฉพาะโรคนั้นหรือโรงพยาบาลนอกเรือนจำ กรณีที่ในเรือนจำมีสถานพยาบาล เองจะต้องมีอุปกรณ์ในการบำบัดรักษาและยาที่พอแก่การเจ็บป่วยพร้อมเจ้าหน้าที่การแพทย์ ประจำ⁴⁵ เรือนจำต้องให้บริการทันตกรรมโดยทันตแพทย์แก่ผู้ต้องขังทุกคน⁴⁶

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา มีสิทธิให้แพทย์ หรือทันตแพทย์ประจำตัวเข้าพบและ ตรวจรักษาได้ ถ้ามีเหตุผลเพียงพอและเสียค่าใช้จ่ายเอง⁴⁷

เรือนจำหญิงต้องจัดให้มีที่พักรักษาให้หญิงที่มีครรภ์ก่อนและหลังคลอดบุตร ถ้าสามารถจัดให้หญิงได้คลอดบุตรที่โรงพยาบาลนอกเรือนจำได้ก็ยิ่งดี ถ้าหากเด็กคลอดในเรือนจำ ไม่ควรบันทึกในสูติบัตรว่าเด็กเกิดในเรือนจำ⁴⁸ ถ้าอนุญาตให้ทารกอยู่กับมารดาในเรือนจำ ต้องจัด ให้มีผู้ดูแลทารกในเรือนจำ⁴⁹

แพทย์ต้องตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังทุกคนตั้งแต่แรกรับและหลังจากนั้นอีกตามความ จำเป็น⁵⁰ แพทย์ต้องตรวจสอบสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังที่ป่วย⁵¹ และต้องรายงานต่อ ผู้บัญชาการเรือนจำเมื่อพบว่าผู้ต้องขังรายใดควรส่งตัวไปบำบัดรักษาภายนอกเรือนจำ⁵²

นอกจากนั้นแพทย์ต้องตรวจตราและเสนอแนะความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ อย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับ⁵³

⁴³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 19.

⁴⁴ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 22(1).

⁴⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 22(2).

⁴⁶ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 22(3).

⁴⁷ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 91.

⁴⁸ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 23(1).

⁴⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 23(2).

⁵⁰ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 24.

⁵¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 25(1).

⁵² ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 25(2).

⁵³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 26(1).

- (1) ปริมาณและคุณภาพด้านอาหารในเรือนจำ
- (2) สุขลักษณะและความสะอาดของเรือนจำและผู้ต้องขัง
- (3) อุณหภูมิ แสงสว่างและการระบายอากาศของเรือนจำ
- (4) ความเหมาะสมและความสะอาดของเครื่องนุ่งห่มหลับนอน
- (5) ความปลอดภัยเกี่ยวกับการเล่นกีฬาในเรือนจำกรณีที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

โดยเฉพาะ

ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับรายงานและคำแนะนำของเจ้าหน้าที่การแพทย์ในทันที และหากมีเรื่องที่อยู่นอกวิสัยที่จะจัดการได้ให้รายงานต่อผู้บังคับบัญชา ระดับสูงกว่าเพื่อพิจารณาทันที⁵⁴

5. สิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยส่วนตัวของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังจะได้รับการดูแลในเรื่องการจัดหาน้ำทำเพื่อความสะอาดของร่างกาย ผม และ เรือนจำพึงจัดหาของใช้ที่จำเป็น เพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขัง⁵⁵

เรือนจำต้องจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเรื่องการตัดผม ผู้ต้องขังชายควรจะ ได้รับการโกนหนวดอย่างสม่ำเสมอ⁵⁶

2.6 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย

สิทธิของผู้ต้องขังไทยในเรื่องต่างๆ ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งผู้ต้องขังพึงได้รับการ ปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ระเบียบและข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

เรือนจำและทัณฑสถานเปรียบเสมือนหนึ่งบ้านที่อยู่อาศัยหรือแหล่งพักพิงของผู้ต้องขัง ที่ผู้ต้องขังจะต้องใช้ชีวิตประจำวันในการทำงาน พักผ่อน ออกกำลังกาย กินอยู่หลับนอน กรม ราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรฐานว่าผู้ต้องขัง 1 คน จะใช้พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนนอน 2.25 ตาราง เมตร⁵⁷ แต่ในปัจจุบันพื้นที่เรือนนอนในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหมด จำนวน 143 แห่ง มีลักษณะ

⁵⁴ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำๆ ข้อ 26(2).

⁵⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำๆ ข้อ 15.

⁵⁶ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำๆ ข้อ 16.

⁵⁷ บันทึกข้อความสำนักทัณฑวิทยา ที่ ขธ.0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง, ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

เป็นห้องขังรวม โดยมีพื้นที่เรือนนอนทั้งหมดรวม 249,234 ตารางเมตร ซึ่งถ้าหากคิดตามความจุมาตรฐาน 2.25 ตารางเมตรต่อคน เรือนจำทั้งหมดสามารถรองรับผู้ต้องขังได้เพียง 160,000 คน⁵⁸ แต่ในปัจจุบัน มีผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งสิ้น 313,361 คน⁵⁹ ทำให้มีพื้นที่เรือนนอนโดยเฉลี่ย ประมาณ 0.8 ตารางเมตรต่อคน หากคิดตามพื้นที่ความจุมาตรฐาน พื้นที่เรือนนอนในเรือนจำจึงมีความแออัดมาก ดังนั้นกรมราชทัณฑ์ ได้ออกแนวทางปฏิบัติ เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง โดยให้เรือนจำและทัณฑสถานดำเนินการดังนี้ เรือนนอนที่มีความแออัดให้ขยายต่อเติมหรือจัดทำที่นอนเป็น 2 ชั้น โดยเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติกรมราชทัณฑ์ และควรจัดให้มีพัดลมและเครื่องระบายอากาศ⁶⁰

เมื่อเรือนจำมีสภาพแออัดจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความสะอาดภายในเรือนจำ ในส่วนของการตรวจอนามัยเรือนจำ มีปรากฏในกฎกระทรวงฯ ข้อ 66 กำหนดให้แพทย์เข้าตรวจเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวกับอนามัยของผู้ต้องขัง และสุขาภิบาลของเรือนจำโดยทั่วไปทุกๆ 3 วันและในกฎกระทรวงฯ ข้อ 67 (ข) ผู้ต้องขังทุกคนจักต้องรักษาความสะอาด ห้องขังและส่วนหนึ่งส่วนใดของเรือนจำ

2.6.2 สิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร

กฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังมีปรากฏในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์

โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่ผู้ต้องขังและห้ามมิให้ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็นส่วนตัวหรือนำอาหารไปรับประทานนอกเขตที่ทางเรือนจำกำหนดไว้ให้สำหรับผู้ต้องขังทุกๆ ไป⁶¹

นักโทษเด็ดขาดต้องรับประทานอาหารที่ทางเรือนจำจ่ายให้ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาจะรับประทานอาหารส่วนตัวก็ได้ ตามสมควร⁶²

ในการจัดบริการอาหารทางเรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อเย็น⁶³ แต่ในทางปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในเรือนจำต่างๆ เรื่อง

⁵⁸ กรมราชทัณฑ์, สำนักทัณฑวิทยา ส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง. ข้อมูลเรือนนอนและความจุผู้ต้องขังแบบรวมเขต.

⁵⁹ สถิติจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ. สืบค้น 15 กันยายน 2557, จาก www.correct.go.th,

⁶⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

⁶¹ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 75.

⁶² กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 76.

⁶³ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 77.

สวัสดิการผู้ต้องขังด้านจัดเลี้ยงอาหาร โดยกำหนดให้ทุกเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอาหาร 3 มื้อต่อวันและจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอแก่ผู้ต้องขัง⁶⁴ และค่าอาหารของผู้ต้องขังที่ได้รับอนุมัติจากสำนักงานประมาณ เป็นเงิน 31 บาท ต่อคนต่อวัน⁶⁵

นอกจากนี้ยังให้มีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ⁶⁶ ในการจัดอาหารให้ผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ตามหลักอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 1 เดือน⁶⁷

นอกจากนี้ผู้ต้องขังสามารถซื้อเครื่องบริโภครถที่ปรุงแล้วเสร็จที่นำมาฝากขายในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังได้อีกด้วย⁶⁸ สินค้าฝากขายต้องเป็นเครื่องบริโภครถที่ครอบครัวเจ้าพนักงานเรือนจำและทัศนสถานปรุงขึ้นเท่านั้น⁶⁹

2.6.3 สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกหนึ่งสิ่งจำเป็น เพราะผู้ต้องขังต้องมีเครื่องนุ่งห่มไว้เพื่อป้องกันอากาศหนาวเย็นหรือแสงแดด ป้องกันการกระแทกกระทบวัตถุอื่น ตลอดจนเพื่อเป็นการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย

โดยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้นักโทษเด็ดขาดและคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกาต้องแต่งเครื่องแต่งกายตามแบบที่อธิบดีกำหนด⁷⁰ และมีการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนในปีๆ หนึ่งให้แก่นักโทษเด็ดขาดดังนี้⁷¹

⁶⁴ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

⁶⁵ หนังสือสำนักงานประมาณที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

⁶⁶ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 79.

⁶⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0705/ว.49 เรื่องแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546

⁶⁸ จาก คู่มือปฏิบัติงานเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ (น.84), โดย สุธรรม วงศ์จร, มปป. เชียงใหม่: ดารารวมการพิมพ์.

⁶⁹ โปรดดูรายละเอียดในระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขัง พ.ศ. 2513 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท. 0904/ว.104 เรื่องการจัดสวัสดิการร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.

⁷⁰ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 69.

⁷¹ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 70.

ก. ถ้าเป็นชาย ให้จ่าย

- (1) เสื้อและกางเกง 2 สำหรับ
- (2) ผ้าอาบน้ำ 1 ผืน
- (3) ถ้าเป็นหญิงให้จ่ายผ้าห่มนอน 1 ผืน
- (4) เสื้อปูนอน 1 ผืน

ข. ถ้าเป็นหญิง ให้จ่าย

- (1) เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับ
- (2) ผ้าห่มนอน 1 ผืน
- (3) เสื้อปูนอน 1 ผืน
- (4) สิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบติกำหนด

ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้กำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังชั้นใหม่ โดยออกระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 มีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 4 นักโทษเด็ดขาดชาย เว้นแต่ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานเรือนจำ ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดดังนี้ เสื้อคอกลมแขนสั้นแค้ศอกและกางเกงขาสั้นเหนือเข่า

ข้อ 5 นักโทษเด็ดขาดหญิง ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดดังนี้ เสื้อคอกลมผ่าหน้าเล็กน้ย แขนสั้นแค้ศอกและผ้าถุง

ข้อ 7 นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้น ไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงสีกรมท่า สำหรับผู้ที่อยู่ชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายสีน้ำตาลอ่อน กางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาลเข้ม

ข้อ 9 คนต้องขังอื่นและคนฝาก ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

ในปัจจุบันอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีเครื่องแต่งกายได้ จำนวนไม่เกิน 5 ชุด ส่วนเครื่องกันหนาว ให้ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน พิจารณาอนุญาตตามความเหมาะสมกับสภาพอากาศในแต่ละท้องที่ เครื่องหลับนอน อนุญาตให้มี 1 ชุด หากของเดิมหมดสภาพการใช้งาน เมื่อจะแจกจ่ายของใหม่ จะต้องให้ผู้ต้องขังนำของเก่ามาแลกคืน⁷²และผู้ต้องขังทุกคนมีหน้าที่จกต้องรักษาความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของตนด้วย⁷³

⁷² หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552.

⁷³ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 67.

2.6.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล

การใช้สิทธิรักษาพยาบาลของประชาชนทั่วไปในประเทศไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิดังกล่าวครอบคลุมถึงการตรวจคัดกรองความเสี่ยง โดยการตรวจสุขภาพทั่วไปตามความจำเป็น และการตรวจโรคมะเร็ง ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย⁷⁴

การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ปัจเจกชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข การรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านการปกครอง เหตุผลทางการแพทย์และหลักมนุษยธรรม เพราะผู้ต้องขังเป็นผู้ที่หมดโอกาสที่จะออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำด้วยตนเองได้ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ความเครียดในชีวิตประจำ เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังเจ็บป่วยมากกว่าบุคคลภายนอก

โดยสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับการรักษาพยาบาล มีดังนี้

เริ่มแรกที่รับตัวผู้ต้องขัง ให้แพทย์ตรวจอนามัยของผู้ที่ถูกรับตัวเข้าไว้ใหม่⁷⁵ โดยเจ้าพนักงานเรือนจำต้องจัดแยกผู้ต้องขังที่รับตัวไว้ใหม่จากผู้ต้องขังอื่นเพื่อให้แพทย์ได้ตรวจก่อน⁷⁶ การตรวจอนามัยผู้ต้องขังแรกเข้าหรือการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย ให้ประสานกับแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด⁷⁷ และในเรือนจำทุกแห่งให้จัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย และจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควร มีหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น⁷⁸ ทุกเรือนจำให้มีแพทย์ประจำการ โดยเฉพาะ เรือนจำที่ไม่มีแพทย์ประจำการให้แพทย์สังกัดบังคับบัญชากรมสาธารณสุขเป็นแพทย์เรือนจำ⁷⁹ หากแพทย์ตรวจพบว่าผู้ต้องขังคนใดป่วยเจ็บซึ่งจำเป็นต้องส่งออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำให้แพทย์แจ้งต่อพัศดีและทำรายงานยื่นต่อผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ ในรายงานนั้นให้ชี้แจงอาการเจ็บป่วยที่ตรวจพบ ความเห็นในเรื่องโรคหรือชนิดของการป่วยเจ็บ และสถานรักษาพยาบาลนอกเรือนจำที่เห็นควรให้จัดส่งตัวไปรักษาพยาบาล⁸⁰

⁷⁴ จาก โครงการ “การพัฒนาแนวทางอภิบาลระบบหลักประกันสุขภาพ.” โดย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2556.

⁷⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 10.

⁷⁶ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 37.

⁷⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

⁷⁸ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 72.

⁷⁹ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 23.

⁸⁰ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 38.

ในด้านเวชภัณฑ์ทางการแพทย์มีการกำหนดมาตรฐานไว้ โดยมีเวชภัณฑ์ตามบัญชียาพื้นฐานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดและมีปริมาณยาเพียงพอได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขัง โดยต้องจัดการบริหารเวชภัณฑ์และคลังยาอย่างมีประสิทธิภาพ⁸¹ และในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้อนุญาตให้เรือนจำหรือทัณฑสถานจัดจำหน่ายยารักษาโรคบางประเภทในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังได้⁸²

ในส่วนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อน ให้จัดเป็นผู้ป่วยเจ็บ โดยอนุโลม⁸³ ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร⁸⁴ และกรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยเมื่อรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เข้ามาในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ให้เจ้าหน้าที่ ชักประวัติการฝากครรภ์และให้นำไปฝากครรภ์ในกรณีที่ไม่เคยได้รับการฝากครรภ์เลย และในรายที่เคยได้รับการฝากครรภ์ให้นำตรวจไปตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย⁸⁵

2.6.5 สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

เมื่อผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำแล้ว จำเป็นต้องดูแลรักษาร่างกายให้สะอาดและแข็งแรง ทั้งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของผู้ต้องขังเองและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แต่การจัดการสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่เป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัว อาจทำได้ยากเนื่องจากฐานะของผู้ต้องขังส่วนใหญ่ก่อนจะถูกจำคุกอยู่ในขั้นต่ำ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องจัดการดูแลให้ เพราะใช้อำนาจคุมขังพวกเขาอยู่⁸⁶

กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคน เว้นแต่คนต้องขังและคนฝากตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ อาบน้ำและขัดถูร่างกาย ตลอดจนทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนและเครื่องใช้ต่างๆ เกี่ยวกับคน⁸⁷

⁸¹ บันทึกสำนักทัณฑวิทยาที่ ขช.0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

⁸² คุราชยะเยียบบัญชียาที่สามารถจำหน่ายได้ในร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขังได้ในหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.36 เรื่องการจำหน่ายยารักษาโรคในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2542.

⁸³ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 74.

⁸⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 29.

⁸⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ ลงวันที่ 11 กันยายน 2502.

⁸⁶ จาก *กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์*. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 8 (น.515). โดย วิสัย พฤษะวัน, 2552, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

⁸⁷ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 67 และ 68.

สิ่งของจำเป็นอื่นๆ ของผู้ต้องขังในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว ได้แก่ สบู่ฟอกตัว ผงซักฟอก แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ขันอาบน้ำ รองเท้าฟองน้ำ ผ้าอนามัย⁸⁸

ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้มีการกำหนดการแจกจ่ายสิ่งของที่จำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง อัน ได้แก่ สบู่ฟอกตัว 12 ก้อน ต่อคนต่อปี ผงซักฟอก 2 กิโลกรัม ต่อคนต่อปี แปรงสีฟัน 2 อัน ต่อคนต่อปี ยาสีฟัน 3 หลอด ต่อคนต่อปี ขันอาบน้ำ 1 ใบ ต่อคนต่อปี รองเท้าฟองน้ำ 1 คู่ ต่อคนต่อปี และผ้าอนามัยสำหรับผู้ต้องขังหญิง 96 ชิ้น ต่อคนต่อปี รวมค่าใช้จ่ายความจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังต่อปี แบ่งเป็นผู้ต้องขังชายปีละ 12,440 บาทต่อคน ผู้ต้องขังหญิงปีละ 12,585 บาทต่อคน และเป็นส่วนค่าใช้จ่าย เครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขังชาย 291 บาท และผู้ต้องขังหญิง 435 บาทต่อคน⁸⁹ และกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดสิ่งของที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังแต่ละคนมีเก็บไว้ในเรือนจำโดยสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นเกี่ยวกับการอนามัย ที่เป็นสิ่งของที่ใช้แล้วหมดสภาพแต่ยังคงมีชิ้นส่วนหรือบรรจุภัณฑ์เหลืออยู่ เช่น แปรงสีฟันขันอาบน้ำ ฯลฯ อนุญาตให้มีได้ 1 ชิ้น หากผู้ต้องขังต้องการเปลี่ยนใหม่ต้องนำของเก่ามาแลก สิ่งของที่ใช้แล้วหมดไป เช่น ผงซักฟอก สบู่ แชมพู ฯลฯ อนุญาตให้มีและเก็บไว้ใช้ไม่เกิน 1 กล่อง หรือห่อ หรือขวด โดยคำนึงถึงปริมาณความจุด้วย⁹⁰ นอกจากนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ยังได้จัดให้มีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพของผู้ต้องขังมาจำหน่ายในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง⁹¹ แต่อย่างไรก็ตามหากผู้ต้องขังมีฐานะยากจนหรือไม่มีญาติมาเยี่ยมอาจได้รับผลกระทบจากการที่ไม่มีสิ่งของจำเป็นในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมีน้อยแต่จำนวนผู้ต้องขังมีมาก ผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับจากรัฐอย่างเพียงพอและไม่มีเงินพอที่จะซื้อจากร้านสงเคราะห์ได้

⁸⁸ จาก คู่มือปฏิบัติงานสวัสดิการผู้ต้องขัง (น.16), โดย กรมราชทัณฑ์, 2547.

⁸⁹ หนังสือสำนักงบประมาณที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

⁹⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้สำหรับผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552.

⁹¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว35 เรื่องการอำนวยความสะดวกในการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อบุคคลภายนอกและการจัดสวัสดิการร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 10 เมษายน 2539.

บทที่ 3

หลักกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง

โดยในบทนี้ ผู้เขียนจะอธิบายถึงสิทธิของผู้ต้องขังเกี่ยวกับสิทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย อันได้แก่ สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศอังกฤษ เพื่อที่จะได้ทราบหลักเกณฑ์ของประเทศต่างๆที่กำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังไว้ ว่ามีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน

3.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.1.1 การบังคับโทษจำคุก

ในการบังคับโทษ ตามนโยบายการบริหารจัดการคดีอาญา ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีโดยทั่วไปนั้น จะมุ่งเน้นที่การใช้โทษปรับและโทษจำคุก อาจจะใช้หรือไม่ใช้วิธีการรอกการลงโทษหรือการคุมประพฤติ⁹¹

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปรากฏในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 แก้ไขครั้งสุดท้าย ค.ศ. 2001 ใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน

หลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษจำคุก มีภารกิจของการบังคับโทษจำคุก 5 ประการ ดังนี้

- 1) ผู้ต้องขังต้องสามารถที่จะดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป โดยปราศจากความผิดอาญาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- 2) การบังคับโทษจำคุกต้องตอบสนองการคุ้มครองสาธารณะ ต่อการกระทำความผิดในอนาคตต่อไปด้วย

⁹¹ จาก การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (น.150.), โดย ธาณี วรภัทร์, 2549, บทบัญญัติ, 62 (1), กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

3) การดำเนินชีวิตของบุคคลในการบังคับโทษ ต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

4) ผลร้ายทั้งหลายจากการสูญเสียเสรีภาพจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น

5) การบังคับโทษจักต้องกระทำเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขัง ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตที่มีเสรีภาพต่อไปได้⁹²

ส่วนการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในเรือนจำตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังในการที่จะต้องถูกกระทบอันเนื่องมาจากการบังคับโทษจำคุกให้น้อยที่สุด ในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้⁹³

(1) การศึกษาของผู้ต้องขัง การให้ทุนการศึกษา

(2) การคุ้มครองการทำงาน ค่าตอบแทนในการทำงาน ค่าชดเชยในการทำงาน เงินติดกระเป๋า เงินประจำเดือน เงินออม เงินส่วนตัว ค่าอุปการะเลี้ยงดู

(3) การมีเงินและใช้เวลาว่าง การพักผ่อน รัฐต้องจัดให้มีหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ให้แก่ผู้ต้องขังอย่างทั่วถึง

(4) การได้รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ตามหลักวิชาการทางการแพทย์ครบทั้ง 3 มือ

(5) การได้รับโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก การได้รับการเยี่ยม การสื่อสารทางจดหมาย โทรศัพท์ พัสดุ ไปรษณีย์ ตลอดจนการซื้อสิ่งของต่างๆ

(6) การปฏิบัติกิจในทางศาสนา

(7) การดูแลสุขภาพอนามัย การตรวจสุขภาพประจำปี และการรักษาพยาบาล

3.1.2 สิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย

1) ที่อยู่อาศัย

ในอดีตการจัดที่พักให้กับนักโทษในเรือนจำหลายที่ ยังคงน่าหดหู่ ในทางข้อบังคับทางกฎหมายและการจัดระเบียบการปกครองยังไม่รู้ผลที่ชัดเจนว่าปัญหาไหนที่ทำให้การจัดการที่พักในเรือนจำนั้นไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง แม้จะมีคำอุทธรณ์จากนักโทษและการคัดค้านทางการแพทย์จนถึงปลายทศวรรษที่ 90 อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ถึงการจัดให้มีนักโทษ 2 คนในห้องขังเดี่ยว หรือ ห้องขังรวมที่มีผู้ต้องขังถึง 8 คนด้วยกัน คณะกรรมการต่อต้านการทรมานและความรุนแรงแห่งสหพันธ์ยุโรป (Anti Folter-Ausschuss) ทำการวิจารณ์อย่างหนักเกี่ยวกับความแออัดและ

⁹² แหล่งเดิม

⁹³ จาก กฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย : การบังคับโทษจำคุก (น.116), โดย ธาณี วรภัทร์, 2550, วารสารกฎหมาย, 7 (1), กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

โครงสร้างที่ไม่เพียงพอต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ หลังจากเยี่ยมชมเรือนจำหลายๆ แห่งในเยอรมัน เมื่อปี ค.ศ. 1991, 1996, 1999 และ ปี ค.ศ. 2000⁹⁴

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้จำแนกรูปแบบการจำคุกออกเป็น 2 ประเภท คือ การขังรวมกันระหว่างการทำงานและเวลาว่าง และการขังเดี่ยวระหว่างเวลาพักผ่อน(มาตรา 17)⁹⁵ สำหรับการขังรวมระหว่างเวลาพักผ่อน มีเฉพาะในกรณีผู้ต้องขังที่ต้องการความช่วยเหลือและผู้ที่ถูกอยู่ในอันตรายถึงชีวิตเท่านั้นที่จะได้รับอนุญาต ส่วนผู้ต้องขังที่เหลือจะต้องอยู่รวมกันอย่างยินยอมในห้องขังรวมแบบเปิดเท่านั้น ส่วนห้องขังแบบปิดอนุญาตให้ใช้บางสถานการณ์ชั่วคราวที่จำเป็นเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น จำนวนห้องขังเดี่ยวไม่เพียงพอ ดังนั้นการขังรวมในเวลาพักจึงสามารถทำได้(มาตรา 18 วรรค 2)⁹⁶

ดังนั้นห้องขังรวมที่มีผู้ต้องขังถึง 8 คน ยังคงได้รับการอนุญาตต่อไป ซึ่งเป็นเวลานานมาแล้วและก่อน 1 มกราคม 1977 เรือนจำในประเทศเยอรมันยังคงปฏิบัติตามเงื่อนไขนี้ แต่ในเวลาต่อมากฎหมายเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ร่างกฎหมายโดยกล่าวถึงจุดประสงค์ว่าตามพื้นฐานแล้วผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะอยู่ในห้องขังเดี่ยวในระหว่างเวลาพักตามมาตราที่ 18 วรรค 1 แต่สำหรับห้องขังรวมก็ยังเป็นปัญหาที่เด่นชัดและยังคงมีอยู่ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ตรงกันข้ามกับจุดประสงค์พื้นฐานและ (การขังรวม 2 คนในห้องขังเดี่ยวโดยจำเป็น) จึงไม่ถูกต้องด้วยกฎหมายอีกต่อไป ดังนั้น ตามมาตราที่ 145 และ มาตราที่ 146 สิทธิของผู้ต้องขังในการอยู่ขังเดี่ยวจึงไม่ถูกจำกัด แต่ต้องให้ความดูแลเป็นพิเศษอีกด้วย⁹⁷

ตามกฎหมายเรือนจำแล้วไม่มีมาตราใดที่กล่าวถึงขนาดของห้องขังเดี่ยวและห้องขังรวม ในขณะที่ AE (AKTENEINSICHT) ออกกฎให้ห้องขังเดี่ยวมีขนาดไม่เล็กกว่า 10 ตารางเมตร (มาตรา 10) ตามมาตรา 144 ห้องขังจะต้องมีอากาศถ่ายเทสะดวกและมีการติดตั้งเครื่องทำความร้อน มีพื้นและหน้าต่างด้วย ขณะที่รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งออกกฎตามมาตรา 144 ว่าต้องทำมาตรฐานที่กำหนดให้เป็นไปตามรูปพรรณเท่านั้นและเป็นไปตามสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างน้อย หลังจากนั้นจึงกำหนดให้มีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 7 ตารางเมตร และความจุของห้องไม่ต่ำกว่า 20

⁹⁴ From *Strafvollzug* (pp. 164), by Kaiser/SchÖch, 2010, Singapore: B & JO Enterprise. Copyright 2010 by World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

⁹⁵ StVollzg. § 17.

⁹⁶ StVollzg. § 18 Abs.2 s.2.

⁹⁷ From *Strafvollzug* (p. 165), by Kaiser/SchÖch

ลูกบาศก์เมตร สำหรับทุกเรือนจำ ซึ่งตามแบบแผนชั้นนำแล้วควรมีพื้นที่อย่างน้อย 10 ตารางเมตร ต่อคน⁹⁸

การมีสิ่งของส่วนตัวไว้ในครอบครองและการตกแต่งห้องขังโดยสมบัติส่วนตัว ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้จัดห้องขังด้วยของของตนเองได้ตามความเหมาะสม รูปของบุคคล ผู้ใกล้ชิดและของที่ระลึกที่มีค่าในทางส่วนตัวก็อนุญาตให้มีไว้ได้⁹⁹ รวมถึงบทสวดหรือบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนา¹⁰⁰ หนังสือพิมพ์ วารสาร¹⁰¹ วิทยุและโทรทัศน์¹⁰² และยังมีสิ่งของสำหรับใช้ในเวลาวาง¹⁰³ รวมถึงสิ่งของส่วนตัวอื่นที่เกี่ยวกับการดูแลตนเอง¹⁰⁴ สำหรับการตกแต่งห้องขังแต่ละเรือนจำไม่ได้บัญญัติโดยระเบียบแบบแผนเดียวกัน เรือนจำส่วนมากถูกตกแต่งอย่างง่าย ๆ และค่อนข้างเป็นแบบเดียวกัน ผู้ต้องขังส่วนมากจะถูกปฏิบัติแบบไม่เคร่งครัดมากนัก ความเหมาะสมในการตกแต่งห้องขังแต่ละห้องขึ้นอยู่กับความเคยชินในที่อยู่และความเป็นไปได้ในการจัดสรรพื้นที่ที่จะทำให้ผู้ต้องขังไม่รู้สึกรบกวนเหมือนถูกจำกัดอิสรภาพ¹⁰⁵

ในการตกแต่งห้องขังสิ่งบังตาและวัตถุใดๆที่บ่งการมองเห็นได้ของห้องขังหรือสิ่งอื่นๆ ที่อาจจะเป็นภัยต่อระเบียบและสวัสดิภาพต้องถูกยกเว้น¹⁰⁶ สิ่งประดิษฐ์ของผู้ต้องขังที่อาจพัฒนาไปใช้เพื่อการหลบหนี บางครั้งอาจเป็นสิ่งของที่ไม่เป็นอันตราย เช่น วอลเปเปอร์ โปสเตอร์หรือม่าน ดังนั้นจึงมีกฎหมายออกมาว่าสิ่งของต่อไปนี้ ห้ามนำมาตกแต่งห้องขัง เช่น เครื่องทำน้ำร้อน เครื่องเป่าผม เครื่องทำกาแฟ ตู้เย็น เทปคาสเซต เครื่องเล่นแผ่นเสียง ดัมเบลล์ ม่านหน้าต่าง หมอน และกรงนกซึ่งอาจอันตรายโดยการแพร่เชื้อโรค แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอาจมีการยกเว้นสำหรับผู้ต้องขังที่มีโทษจำคุกมากกว่า 5 ปีจนถึงจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งอาจไม่เหมือนกันทุกเรือนจำก็ได้¹⁰⁷

การจัดการให้มีเวลาพักผ่อนส่วนตัวของผู้ต้องขังเป็นการแสดงให้เห็นในเรื่องมนุษยธรรมของการลงโทษ¹⁰⁸

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ StVollzg. § 19 .

¹⁰⁰ StVollzg. § 53.

¹⁰¹ StVollzg. § 68.

¹⁰² StVollzg. § 69.

¹⁰³ StVollzg. § 70.

¹⁰⁴ StVollzg. § 83.

¹⁰⁵ From Strafvollzug (pp. 166), by Kaiser/SchÖch

¹⁰⁶ StVollzg. § 19 Abs.2 .

¹⁰⁷ แหล่งเดิม. (pp.167).

¹⁰⁸ แหล่งเดิม.

2) อาหาร

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ในเรื่องอาหารการกินของผู้ต้องขังมีคตินิยมมากมายที่ถูกรื้อเรียนอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ แต่ในชั้นศาลยังไม่มีคตินิยมเกี่ยวกับเรื่องนี้มากนัก ในภาวะขาดแคลนของประเทศที่ไม่เหมือนกันทั้งหมด-ปริมาณอาหารที่แบ่งสรรปันส่วน โดยเฉลี่ยค่าอาหารของผู้ต้องขังต่อวัน ในปี พ.ศ. 2540 อยู่ที่ 5.50 มาร์ก ต่อคน คือสิ่งที่บ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของห้องครัวในเรื่องจำส่วนในเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังในการได้รับอาหาร¹⁰⁹

การประกอบอาหารและสารอาหารของโภชนาการในเรือนจำต้องอยู่ในความควบคุมดูแลทางการแพทย์ อาหารพิเศษอาจเกิดจากคำสั่งแพทย์ (เช่น อาหารสำหรับคนป่วย) ที่ควบคุมโดยแพทย์ การจัดหาอาหารต้องกระทำโดยสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขัง¹¹⁰ การควบคุมการประกอบอาหารโดยแพทย์เป็นสิทธิของผู้ต้องขังเกี่ยวกับสารอาหารที่เป็นประโยชน์ รวมถึงการป้องกันความเสี่ยงในการติดเชื้อด้วยแต่อย่างไรก็ดีก็ยังไม่มีกฎใดบังคับให้มีการตรวจสอบความปลอดภัยสำหรับสิ่งที่ใช้ในการประกอบอาหาร¹¹¹ และกำหนดให้ทางเรือนจำจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดให้ผู้ต้องขังโดยใช้น้ำแร่หรือเครื่องดื่มที่มาจากน้ำดื่มสุกแล้ว¹¹² และตามมาตราที่ 21 ในเรื่องเกี่ยวกับอาหารของนักโทษที่ต้องปฏิบัติตามกฎของศาสนาสามารถเป็นไปได้ ถึงแม้จะมีการคัดค้านของรัฐสภาและความเห็นของนักสังคมสงเคราะห์บางส่วนว่าผู้ต้องขังไม่มีสิทธิเรียกร้องอาหารเฉพาะจากทางเรือนจำได้ เว้นแต่อาหารตามหลักศาสนาจะไม่มีผลกระทบต่อที่ตามมาอย่างเช่นเรื่องงบประมาณ ด้วยจำนวนของผู้ต้องขังอิสลามที่มีอยู่จำนวนมากดังนั้นหลายๆ เรือนจำจึงมีอาหารที่ทำขึ้นเพื่อสอดคล้องกับศาสนา¹¹³ แต่ท้ายที่สุดผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาอาหารพิเศษด้วยเงินประจำตัว (มาตรา 47) หรือเงินติดกระเป๋า (มาตรา 46)¹¹⁴ ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีเงินประจำตัวหรือเงินติดกระเป๋า โดยมีใช้ความผิดของตน เขาอาจได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่สมควรจากเงินตนเอง¹¹⁵ หรือจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา ส่วนผู้ต้องขังอื่นๆ ก็สามารถจับจ่ายซื้ออาหารและเครื่องดื่มได้ โดยทางเรือนจำมีหน้าที่ในการจัดหาสิ่งของเพื่อจะให้ผู้ต้องขังจับจ่ายใช้สอย เช่น จัดหาผู้ขายเพื่อที่ประจำอยู่ในเรือนจำ เป็นต้น¹¹⁶

¹⁰⁹ From *Strafvollzug* (pp. 168), by Kaiser/SchÖch

¹¹⁰ StVollzg. § 21.

¹¹¹ From *Strafvollzug* (pp.374), by Laubenthal.

¹¹² From *Strafvollzug* (pp. 168), by Kaiser/SchÖch

¹¹³ แหล่งเดิม

¹¹⁴ StVollzg. § 22 (1).

¹¹⁵ StVollzg. § 22 (3).

¹¹⁶ From *Strafvollzug* (pp.374), by Laubenthal.

3) เครื่องนุ่งห่มหลับนอน

การแต่งกายของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องสวมเสื้อผ้าของเรือนจำ สำหรับในเวลาว่างของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องได้รับเสื้อผ้าสวมทับเป็นพิเศษ¹¹⁷ ทางเรือนจำต้องจัดเตรียมชุดที่พอดีให้กับผู้ต้องขัง แต่ส่วนสิทธิในการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เป็นของตนเองมีได้อยู่ในบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศและแคว้นบาเยิร์น¹¹⁸ ด้วยเหตุผลที่สำคัญสำหรับความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ในกรณีที่ผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตนเองได้เมื่อเป็นที่คาดหมายว่าจะไม่หลบหนี ตามดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ ซึ่งผู้ต้องขังต้องทำความสะอาดและซ่อมแซมและเปลี่ยนด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองที่ไม่ได้รับมาจากเรือนจำ¹¹⁹

ในปัจจุบันนี้ชุดของผู้ต้องขังไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นลายทางเป็นที่น่าสังเกต แต่ค่อนข้างเหมือนกับชุดคนงานทั่วไปโดยมีขนาดที่พอดีแต่ไม่รวมถึงแว่นตา เมื่อก่อนในเวลาว่างจะมีชุดอีกหนึ่งชุดแจกให้นักโทษ ศาลอุทธรณ์ส่วนภูมิภาคได้ทำการดำเนินกรรมนิคมดังกล่าวนี้และสรุปจากมาตราที่ 20 และมาตราที่ 3 ว่าชุดที่ใส่ในเวลาว่างควรเป็นชุดที่สวมใส่สบายกว่าเวลาทั่วไป¹²⁰

ตามที่กฎหมายของประเทศและแคว้นบาเยิร์นบัญญัติไว้เช่นนั้น ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายเรือนจำในแคว้นฮัมบูร์กและแคว้นนีเดอร์ซัคเซิน¹²¹ แคว้นฮัมบูร์กผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตัวเองเมื่อพวกเขา สามารถทำความสะอาด และซ่อมแซมด้วยค่าใช้จ่ายของตัวเอง¹²² และแคว้นนีเดอร์ซัคเซิน ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตัวเองเมื่อเธอหรือเขามีการทำความสะอาดและซ่อมแซมด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง¹²³ แต่มีข้อยกเว้นในการแต่งกายเมื่อมีเหตุผลเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือการจัดระเบียบของเรือนจำ¹²⁴

4) การรักษาพยาบาล

การรักษาพยาบาลของประชาชนในเยอรมนี เป็นระบบการประกันสุขภาพภาคบังคับ ระบบประกันสังคม (Socail Health Insurance) สำหรับประชาชนผู้มีรายได้ ส่วนผู้สูงอายุ ผู้พิการ

¹¹⁷ StVollzg. § 20 (1).

¹¹⁸ From *Strafvollzug* (pp.373), by Laubenthal.

¹¹⁹ StVollzg. § 20 (2).

¹²⁰ From *Strafvollzug* (pp. 168), by Kaiser/SchÖch

¹²¹ From *Strafvollzug* (pp.373), by Laubenthal.

¹²² HmbstVollzg. § 23.

¹²³ NJVollzg. § 22.

¹²⁴ From *Strafvollzug* (pp.373), by Laubenthal.

ผู้ที่ไม่มีงานทำ จะได้รับการคุ้มครองด้านสุขภาพผ่านระบบสวัสดิการสังคม ระบบประกันสุขภาพหลักของประเทศถูกบริหารจัดการ โดย กองทุนการเจ็บป่วย (Sickness Fund) ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานเอกชนไม่หวังผลกำไร ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนเจ็บป่วย ต้องตรวจร่างกายทุกคน และขึ้นทะเบียนเลือกแพทย์และทันตแพทย์ที่จะใช้บริการ ประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองทุนเจ็บป่วยไม่สามารถเข้ารับบริการกับแพทย์หรือสถานพยาบาลที่เป็นสมาชิกกองทุนการเจ็บป่วยได้¹²⁵

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหลักการสำคัญว่า สุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังทั้งในทางกายและทางจิตจะต้องได้รับการดูแลไม่ให้ถูกระทบกระเทือนและจะต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและในการดูแลความสะอาด

ในการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่มีอายุ 35 ปี บริบูรณ์ ต้องได้รับการตรวจป้องกันโรคทุกสองปี โดยเฉพาะการตรวจป้องกันเกี่ยวกับโรคหัวใจและความดันโลหิต โรคไต โรคเบาหวาน¹²⁶

สำหรับผู้ต้องขังชายเมื่อมีอายุครบ 45 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างมากปีละหนึ่งครั้ง

ส่วนผู้ต้องขังหญิงเมื่อมีอายุครบ 40 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างมากปีละหนึ่งครั้ง¹²⁷ ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรพักอาศัยอยู่กับตนในเรือนจำมีสิทธิร้องขอให้ตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคที่เป็นอันตรายมากต่อการพัฒนาทางร่างกายหรือจิตใจของบุตรจนกว่าบุตรจะมีอายุครบ 6 ปี บริบูรณ์¹²⁸ ผู้ต้องขังหญิงระหว่างตั้งครรภ์มีสิทธิที่จะได้รับการดูแลทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ ในการทำคลอดต้องกระทำในโรงพยาบาลนอกเรือนจำ ถ้าไม่อาจทำได้เนื่องจากเหตุผลพิเศษ ให้ทำคลอดในเรือนจำที่มีแผนกทำคลอด ยา เครื่องเวชภัณฑ์และเครื่องมือในการรักษา ต้องจัดให้มีไว้บริการกรณีมีปัญหาการตั้งครรภ์และเกี่ยวพันกับการคลอด¹²⁹

¹²⁵ From *Federalism and The German health-care system* (pp. 77-80), by Dietmar Wassener

¹²⁶ StVollzg. § 57 (1).

¹²⁷ StVollzg. § 57 (2).

¹²⁸ StVollzg. § 57 (4).

¹²⁹ จาก “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี,” โดย ธาณี วรภัทร์, 2549, *บทบัญญัติ*, 62 (1), น. 173. กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

ผู้ต้องขังที่มีอายุ 14 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปี บริบูรณ์มีสิทธิร้องขอเพื่อให้ตรวจโรคฟันหนึ่ง ครั้งในระยะเวลา 6 เดือน ตรวจอนามัยของช่องปาก สภาพของเหงือก โรคฟันผุ¹³⁰

ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาด้วยยาและเวชภัณฑ์อื่นๆ เพื่อบำบัดความอ่อนแอของ สุขภาพอนามัย ที่จะนำไปสู่การเจ็บป่วยที่คาดหมายได้ ป้องกันอันตรายของพัฒนาการทางอนามัย ของเด็ก หรือเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเป็นในการรักษาพยาบาล¹³¹

การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย เมื่อเจ็บป่วยเพื่อป้องกันไม่ให้อาการเลวร้ายยิ่งขึ้น และ บรรเทาอาการเจ็บป่วย ต้องให้มีการรักษาพยาบาลทางการแพทย์ ทันตแพทย์ การดูแลด้วยอุปกรณ์ ต่างๆ ยา การให้การรักษาบาดแผล¹³²

อำนาจและความรับผิดชอบในการดูแลสุขภาพและรักษาผู้ต้องขังอยู่ในความรับผิดชอบ โดยแพทย์เรือนจำ ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และผู้ต้องขังเป็นลักษณะที่อยู่ภายใต้กฎหมาย การ ตรวจรักษาผู้ป่วยเป็นวิจักษณ์ของแพทย์รวมถึงการบำบัดจิตด้วย แพทย์มีสิทธิในการไม่เปิดเผย ข้อมูลของผู้ต้องขังที่ป่วย เว้นแต่ข้อมูลนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของผู้คุมที่เป็นการ ป้องกันอันตรายต่อร่างกายและชีวิตของผู้ต้องขัง¹³³ แพทย์เฉพาะทางจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการรักษา ผู้ต้องขังต่อเมื่อแพทย์เรือนจำเจอสถานการณ์ที่หนักหรือจำเป็นต้องรักษาด้วยแพทย์เฉพาะทาง¹³⁴

ในอดีตผู้ต้องขังได้รับอนุญาตในการมีแพทย์หรือทันตแพทย์ส่วนตัวโดยออกค่าใช้จ่าย เองแต่ในปัจจุบันกฎหมายได้ทำการยกเลิกสิทธิ์ที่กำหนดในการมีแพทย์หรือทันตแพทย์ส่วนตัว ซึ่ง เป็นผลพวงมาจากประสบการณ์ในการหลบหนีของนักโทษที่เรือนจำไม่สามารถไว้ใจแพทย์ส่วนตัว ได้ทำแพทย์ในเรือนจำแต่มีข้อยกเว้นที่ผู้ต้องขังจะปฏิเสธการรักษาจากแพทย์เรือนจำและขอรับการ รักษาจากแพทย์ส่วนตัวก็ต่อเมื่อผู้ต้องขังเลือกใช้เงินของตัวเอง โดยมีเหตุผลว่าผู้ต้องขังไม่สามารถ เชื้อถือในการรักษาของแพทย์เรือนจำได้อีกต่อไปและหัวหน้าเรือนจำสามารถให้คำปรึกษากับ แพทย์ส่วนตัวเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของผู้ต้องขังได้¹³⁵

ปัญหาโรคเอดส์ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งมีมาหลายปี โดยในประเทศเยอรมันประมาณ หนึ่งเปอร์เซ็นต์ของผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งหมายถึงการแพร่เชื้อในเรือนจำสูงกว่าจำนวน ประชากรปกติถึง 25 เท่า ดังนั้นจึงมีข้อตกลงว่า การดูแลปัญหานี้ต้องมีการจัดการที่รวมไปถึง

¹³⁰ StVollzg. § 57 (5).

¹³¹ StVollzg. § 57 (6).

¹³² StVollzg. § 58.

¹³³ From *Strafvollzug* (pp.372), by Laubenthal.

¹³⁴ From *Strafvollzug* (pp. 198), by Kaiser/SchÖch

¹³⁵ Ibid.

มาตรการการป้องกัน เช่น การจัดหายาที่เพียงพอ และการดูแลทางด้านจิตใจที่เตรียมไว้สำหรับผู้ติดเชื้อด้วย หากเพราะกฎหมายไม่มีกฎเกณฑ์พิเศษสำหรับเรื่องการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้นการแบ่งแยกห้องของผู้ต้องขังจึงอยู่ภายใต้การพิจารณาโดยหลักกฎหมายทั่วไป เช่น มาตรการในการจัดห้องพักในเวลาทำงาน หรือ การจัดระเบียบในเวลาว่าง เป็นต้น กฎหมายเบื้องต้นมิได้ระบุสำหรับการบังคับตรวจผู้ติดเชื้อทั้งหมด แต่แนวทางปฏิบัติในเรื่องนี้ไปในทิศทางเดียวกันว่าต้องมีการบังคับตรวจโรคของผู้ต้องหาทั้งหมดและต้องมีการตรวจหาเชื้อเอชไอวีด้วย นี่นับว่าเป็นสิ่งอ้างอิงที่เป็นมาตรฐานสำหรับการจำแนกกลุ่มของผู้ติดเชื้อเอชไอวี หรือ “กลุ่มเสี่ยง” ตัวอย่างเช่น ผู้ติดยาเสพติด โดยใช้เข็มฉีดยา หรือพวกร่วมเพศที่เปลี่ยนคู่นอนบ่อยๆ¹³⁶ โดยกฎหมายได้ระบุให้ผู้คุมในเรื่องนี้จะมีหน้าที่คอยดูแลเกี่ยวกับการตรวจรักษาเกี่ยวกับโรคติดต่อ ซึ่งมาตรฐานนี้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมในมาตรา 101 (StVollz)¹³⁷ ซึ่งอยู่ในดุลพินิจของทางเรือนจำว่าควรได้รับการตรวจแบบใดภายใต้การควบคุมของกระทรวงสาธารณสุข ตามกฎหมายกำหนดให้ผู้คุมต้องระบุขั้นตอนและนโยบายภายในเกี่ยวกับแผนสุขภาพ ส่วนมาตรการการป้องกันโรคเอชไอวีในเรือนจำนั้นประกอบไปด้วยวิธีดังนี้เช่น การจัดให้มีถุงยางอนามัยฟรี และการใช้เข็มฉีดยาแบบใช้แล้วทิ้ง¹³⁸

กฎหมายเยอรมนีกำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการดูแลด้วยอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน เครื่องเสริมร่างกาย อุปกรณ์ช่วยในทางกระดูกและอื่นๆ ที่จำเป็นเฉพาะกรณีเพื่อความมั่นใจในผลการรักษาพยาบาล หรือความสมดุลเนื่องจากความพิการ เมื่อคำนึงถึงระยะเวลาในการถูกจำคุกแล้วมีความชอบธรรมกับการบังคับโทษ¹³⁹

ในด้านต้นทุนค่าธรรมเนียมช่วยเหลือค่าฟื้นฟูและค่าปรับและค่าปรับ รัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด¹⁴⁰ ด้วยความเห็นชอบของผู้ต้องโทษ

พนักงานบังคับโทษอาจจัดให้ผู้ต้องโทษได้รับบริการทางการแพทย์เป็นพิเศษเป็นต้นว่าการผ่าตัด หรือมาตรการส่งเสริมการกลับสู่สังคม ค่าใช้จ่ายเพื่อการดังกล่าวให้ตกเป็นของผู้ต้องขังถ้าฐานะของผู้ต้องขังยังสามารถรับได้ และวัตถุประสงค์ของการบำบัดไม่เป็นการขัดขวางกับการบังคับโทษ¹⁴¹

¹³⁶ From *Strafvollzug* (pp. 196), by Kaiser/SchÖch

¹³⁷ การใช้กำลังบังคับในขอบเขตของการอนามัย

¹³⁸ From *Strafvollzug* (pp.372-373), by Laubenthal.

¹³⁹ StVollz. § 59.

¹⁴⁰ หน่วยงานของรัฐจะออกระเบียบว่าด้วยจำนวนสูงสุดของเงินช่วยการตรวจรักษาฟื้นฟูและบริการในการใช้เทคนิครักษาฟื้นฟู

¹⁴¹ StVollz. § 63.

การย้ายสถานที่เมื่อป่วย ผู้ต้องขังป่วยอาจถูกย้ายไปโรงพยาบาลของเรือนจำ หรือไปเรือนจำอื่นที่เหมาะสมกับการรักษาพยาบาล ในกรณีที่ไม่สามารถรักษาในเรือนจำที่ผู้ต้องขังอยู่นั้นได้ ให้ทำการย้ายไปให้ทันต่ออาการของผู้ต้องขัง¹⁴²

5) สิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

สุขภาพอนามัยในทางกายของผู้ต้องขังจะต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและความสะอาดสิ่งของ¹⁴³ ดังนั้นผู้ต้องขังอาจครอบครองหรือรับสิ่งของที่เจ้าหน้าที่บังคับโทษมอบให้หรือได้รับความเห็นชอบ¹⁴⁴ สิ่งของในครอบครองที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวหรือสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ผู้ต้องขังจะได้รับจากเจ้าหน้าที่บังคับโทษในจำนวนหนึ่ง ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับสิ่งของต่างๆ ที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ จากการเยี่ยมแต่ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่เท่านั้น¹⁴⁵ ผู้ต้องขังอาจซื้อเครื่องดูแลทำความสะอาดร่างกายและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ได้เองด้วยเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld) จากคำเสนอผ่านทางเรือนจำ เรือนจำจักต้องจัดการดูแลคำเสนอโดยคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ต้องขัง¹⁴⁶

ผู้ต้องขังที่ต่อต้านการทำงานหรือคนที่ไม่ทำงานไม่มีโอกาสที่จะซื้อของถึงแม้ว่าจะมีเงินของตัวเองก็ตาม การจับจ่ายใช้สอยนั้นไม่สามารถซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไปนอกจากที่ทางเรือนจำได้จัดหามาให้เท่านั้น ดังนั้นเรือนจำควรคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ต้องขังเป็นหลักซึ่งสิทธิในการขอลือสิ่งของ ของบางอย่างที่เสี่ยงต่อความปลอดภัยและความเป็นระเบียบ เช่น มิดโคน เหล้า เครื่องเทศผงไม่สามารถซื้อได้ หรือของบางอย่างที่เป็นอันตรายต่อชีวิต¹⁴⁷ แต่ในกรณีผู้ต้องขังไม่มีเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld) โดยมีใช้ความคิดของตน เขาอาจได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่สมควรจากเงินตนเอง (Eigengeld)¹⁴⁸

เงินที่จะนำมาจับจ่ายใช้สอยซื้อสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ แบ่งเป็นเงินประเภทต่างๆ ดังนี้

¹⁴² StVollzg. § 65.

¹⁴³ StVollzg. § 56.

¹⁴⁴ StVollzg. § 83.

¹⁴⁵ StVollzg. § 27.

¹⁴⁶ StVollzg. § 22 (1).

¹⁴⁷ From *Strafvollzug* (pp. 169), by Kaiser/SchÖch

¹⁴⁸ StVollzg. § 22 (3).

(1) เงินติดกระเป๋า เงินประจำเดือน¹⁴⁹ ผู้ต้องขังที่ชราหรือพิการ ไม่สามารถทำงานได้ หรือไม่เคยได้รับค่าชดเชยจากการตงงานเลย หรือไม่ได้รับค่าชดเชยการตงงาน ให้ผู้ต้องขังคนนี้ได้ได้รับเงินติดกระเป๋าตามสมควรถ้าเขายังต้องการ ในเรื่องนี้ให้ปรับใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับค่าแรงงานสำหรับการทำงาน

ผู้ต้องขังมีสิทธิใช้เงินที่กำหนดตามกฎหมายนี้อย่างน้อย 30 มาร์ค ต่อเดือน และใช้เงินติดกระเป๋าในการซื้อสิ่งของและอื่นๆ ผู้ต้องขังที่ทำงานภายนอกหรือได้รับอนุญาตให้ทำงานที่ ต้องการทำด้วยตนเอง เงินประจำเดือนจะถูกกำหนดจากเงินรายได้

เกี่ยวกับเรื่องของค่าแรง กระทรวงยุติธรรมโดยความเห็นชอบของกระทรวงแรงงาน และระเบียบสังคมและด้วยความยินยอมของสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธรัฐ มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อดำเนินการ¹⁵⁰

(2) เงินส่วนตัว¹⁵¹ รายได้ของผู้ต้องขังที่ไม่ใช่เงินประจำเดือน ค่าใช้จ่ายในการกักขัง ค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือเงินออม ให้จัดไว้เป็นเงินส่วนตัวของผู้ต้องขัง

เงินสดที่ติดตัวผู้ต้องขังมาให้ทำเป็นบัญชีเงินส่วนตัวของผู้ต้องขัง¹⁵²

3.2 อังกฤษ

3.2.1 การบังคับโทษจำคุก

กระบวนการยุติธรรมในประเทศอังกฤษ มีแนวคิดที่จะเน้นการลดปริมาณคดีอาญาและปกป้องคุ้มครองสังคม เนื่องจากในประเทศอังกฤษมุ่งเน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข ในส่วนของการลงโทษผู้กระทำผิด มีการกำหนดโทษจากศาลตามคำพิพากษาที่เป็นที่ยอมรับได้อย่างถูกต้องยุติธรรม มีการนำกระบวนการลงโทษทางเลือกมาใช้¹⁵³ จุดมุ่งหมายของงานราชทัณฑ์อังกฤษ มีจุดมุ่งหมายเพื่อรับใช้สังคม โดยการควบคุมดูแลผู้กระทำผิดตามคำสั่งของศาลและมีหน้าที่หลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างมีมนุษยธรรม สนับสนุนให้การดำรงชีวิตภายใต้กฎหมายประพฤตินั้นเป็นประโยชน์ทั้งในขณะที่อยู่ภายในเรือนจำและภายหลังพ้นโทษ¹⁵⁴

¹⁴⁹ StVollzg. § 46-47.

¹⁵⁰ StVollzg. § 48.

¹⁵¹ StVollzg. § 52.

¹⁵² StVollzg. § 83(2).

¹⁵³ จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.181-182), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁵⁴ จาก งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ : มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง (น.18), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย, 2551, กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

ระบบการบริหารงานราชทัณฑ์ของประเทศไทยสามารถแบ่งกลุ่มได้เป็นสองประเภท ได้แก่ เรือนจำท้องถิ่นและศูนย์สำหรับผู้ที่ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี (Remand centre) ซึ่งมีภารกิจหลักในการรับส่งนักโทษกับศาล และเรือนจำสำหรับผู้กระทำผิดวัยรุ่น (Young offender institution) และเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ (Adult training prison) ซึ่งแบ่งออกได้เป็นเรือนจำเปิดและเรือนจำปิด เรือนจำสำหรับผู้ชายและเรือนจำสำหรับผู้หญิง ซึ่งเป็นการจำแนกตามผู้ต้องขังและระดับความมั่นคงปลอดภัย

โครงสร้างของหน่วยงานราชทัณฑ์ จะบริหารงานโดยคณะกรรมการเรือนจำ (Prison Service) ซึ่งประกอบไปด้วยกรรมการที่แต่งตั้งโดยกระทรวงมหาดไทย คณะกรรมการเรือนจำจะทำงานโดยผ่านการตรวจสอบจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน คือ คณะผู้ตรวจการราชทัณฑ์ (Her Majesty's Chief Inspector of prisons) คณะผู้ตรวจการเรือนจำ (Prisons Ombudsman) คณะผู้ตรวจเยี่ยม (Board of Visitors) ซึ่งประกอบด้วยอาสาสมัครจากประชาชนทั่วไปประจำอยู่ในทุกๆ เรือนจำ¹⁵⁵

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทย ที่สำคัญประกอบด้วยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ปี 1952 (Prison Act 1952) และกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรือนจำ ปี 1999 (Prison Rules 1999) เป็นหลักของกฎหมายราชทัณฑ์ที่ใช้กำหนดการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง การจัดหน่วยงานและสิทธิหน้าที่ของผู้ต้องขังที่จะพึงมี

ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานราชทัณฑ์ วางหลักเกณฑ์ว่า¹⁵⁶ เป้าหมายเพื่ออบรมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เกิดการกระตุนและสนับสนุนให้ผู้ต้องขังไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป

เป้าหมายแรก ต้องเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำผิดความผิดให้มีผลเหมือนกับคนทั่วไป มีการเยียวยาให้ปรับปรุงตัว มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

เป้าหมายที่สอง จะต้องวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะของ Anglo-american และวิเคราะห์การกำหนดและไม่กำหนดระยะเวลาการจำคุกทั้งหมดมีแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดความผิดในการเบี่ยงเบนโทษจำคุกและนำสิทธิต่างๆ ในเรื่องของมนุษยธรรม เมตตา กรุณา อย่างมีขอบเขตมาใช้ภายใต้การบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย (Home office)

¹⁵⁵ แหล่งเดิม

¹⁵⁶ The Prison Rules 1999.SI 1999 728. r 3.

เป้าหมายที่สาม ภารกิจที่รองรับการดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปอย่าง มีสิทธิมนุษยชนและเป็นที่ยอมรับได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีมาตรการป้องกันการหลบหนีจาก เรือนจำ¹⁵⁷

นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบและกำกับดูแลเรือนจำ กล่าวคือ¹⁵⁸

(1) ในระบบการบริหารจากภาครัฐ มี Prison Act 1952 กำหนดไว้ให้เรือนจำทุกแห่งมี หน้าที่ต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อรัฐมนตรีก่อน หลังจากนั้นรัฐมนตรีจะนำเสนอต่อรัฐสภา ต่อไป

(2) การตรวจเรือนจำ Her Majesty จะแต่งตั้งบุคคลเป็นหัวหน้าผู้ตรวจสอบเรือนจำ มี อำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการบริหารจัดการเรือนจำและทำรายงานเสนอรัฐมนตรี ซึ่งมี รายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสภาพการณ์ต่างๆ ในเรือนจำ ประกอบกับเสนอแนะ แนวทางต่างๆ ที่ประกอบด้วยข้อเท็จจริงและเหตุผลไว้ในรายงาน รัฐมนตรีจะนำเสนอต่อรัฐสภา ต่อไป

เรือนจำทุกเรือนจำต้องมีคณะกรรมการตรวจเยี่ยมไม่น้อยกว่า 2 คน เพื่อตรวจสอบ ความถูกต้องเป็นธรรมและการอยู่ร่วมกันภายในเรือนจำอย่างสันติ กฎกระทรวงเกี่ยวกับเรือนจำ (The Prison Rules 1999) ในส่วนที่ 4 ได้กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจเยี่ยมในการพิจารณา ถึงการอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่ผู้ต้องขังต้องการ และพิจารณาร้อง ทูลทุกข์จากผู้ต้องขัง และทำรายงานไปยังรัฐมนตรีในข้อสำคัญต่างๆ เพื่อพิจารณาด้วยวิธีที่เหมาะสม คณะกรรมการตรวจเยี่ยมสามารถเข้าเรือนจำได้อย่างอิสระในทุกส่วนของเรือนจำ และเข้าพบ ผู้ต้องขังได้ทุกคน

(3) ภาคสังคมเข้ามามีส่วนช่วยเหลือในการบังคับโทษ อันเป็นการตรวจสอบจากสังคม ทางตรง รวมทั้งอาสาสมัครต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือภาครัฐในงานด้านนี้

(4) การตรวจสอบระหว่างองค์กร กล่าวคือ มีการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กร เช่น เรือนจำกับกรมคุมประพฤติ โดยระบบของงานจะเป็นไปในรูปแบบที่ต่างฝ่ายต่างตรวจสอบกันเอง

3.2.2 สิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย

1) ที่อยู่อาศัย

ในประเทศอังกฤษมีบทบัญญัติกฎหมายในปัจจุบันกำหนดการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ให้แก่ผู้ต้องขัง โดยการกำหนดให้รัฐมนตรีดำเนินการให้ทุกเรือนจำมีห้องขังเพียงพอสำหรับ

¹⁵⁷ จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.188), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ : วิทยุชน.

¹⁵⁸ แหล่งเดิม

ผู้ต้องขังทั้งหมด ห้องขังที่ใช้คุมขังจะได้รับการรับรองโดยผู้ตรวจสอบว่าขนาดของห้อง แสง อุณหภูมิ การระบายอากาศ มีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับต่อสุขภาพและทำให้นักโทษ สามารถติดต่อกับสื่อสารได้ตลอดเวลาทั้งกับเจ้าหน้าที่เรือนจำ¹⁵⁹

มีการออกใบสำคัญกำหนดเวลาของการเข้าห้องขัง ผู้ต้องขังอาจต้องออกจากห้องขัง เป็นชั่วโมงหรือทั้งวันในระหว่างเวลาทำงานในเรือนจำ นอกจากนั้นในใบสำคัญถึงเลขห้องขังและ สิ่งที่เกี่ยวข้อง สัญลักษณ์ สถานที่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้รับอนุญาตผู้ตรวจสอบจะพิจารณา จากใบสำคัญนี้ ผู้ตรวจสอบอาจเพิกถอนใบสำคัญนี้ได้ เมื่อพิจารณาถึงห้องขังและสภาพของ ผู้ต้องขัง และมีการกำหนดให้มีห้องขังพิเศษในทุกเรือนจำเพื่อใช้ในการจำคุกชั่วคราวสำหรับ ผู้ต้องขังที่คือร้อนและเป็นอันตราย หรือใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น¹⁶⁰

ใบรับรองที่ออกโดยผู้ตรวจสอบ Certified Normal Accommodation (CNA) นี้จะแสดง ถึงระยะเวลาที่ผู้ต้องขังจะถูกคุมขังในห้องขังและสถานที่จำกัดและจำนวนของผู้ต้องขังที่จะมีในแต่ละ ห้องขังที่ต้องไม่แออัดยัดเยียด นอกจากนี้จำนวนผู้ต้องขังที่ระบุไว้ในใบรับรองอาจจะเกินเกิน กว่าที่ระบุไว้ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี อย่างเช่นในปี 1992 มีผู้ต้องขังเกินกว่าจำนวนที่ เรือนจำรับได้กว่า 9,000 คน ผู้ต้องขัง 9000 คน ต้องถูกคุมขัง 2 คนต่อหนึ่งห้อง ในห้องขังที่ ออกแบบมาสำหรับหนึ่งคน และอีก 1,200 คน ต้องถูกควบคุมในห้องขังที่ออกแบบมาสำหรับหนึ่ง คนจำนวน 3 คนต่อหนึ่งห้อง¹⁶¹

ในหนังสือเวียนที่ 19/1992 เรื่องการควบคุมการรับรองบันทึกว่าเรือนจำบางส่วนได้ใช้ ใบรับรองเดียวกันมานานหลายปี ควรมีการได้รับการทบทวนใบรับรองในแต่ละปี¹⁶²

ส่วนขนาดของห้องขังเดี่ยวไม่ได้มีระบุไว้ในระเบียบของเรือนจำว่าขนาดเล็กที่สุดของ ห้องขังควรจะมีขนาดเท่าไรหรือคุณภาพของแสงสว่างในห้องขังควรมีน้อยเพียงไรแต่ได้ระบุว่า อุณหภูมิในห้องขังควรที่จะอยู่ที่อุณหภูมิ 16 องศาและในเรื่องระดับความดังของเสียงก็มิได้มีกำหนด ไว้ในระเบียบของเรือนจำซึ่งนับได้ว่าเรื่องเสียงเป็นปัญหาหลักข้อหนึ่งของผู้ต้องขัง¹⁶³

¹⁵⁹ Prison Act 1952, s 14(1),(2).

¹⁶⁰ Prison Act 1952, s 14(3)-(6).

¹⁶¹ From *Prison Law, text and materials* (pp. 104), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993,

clarendon press : oxford

¹⁶² Ibid, (p.104).

¹⁶³ Ibid, (p.105).

2) อาหาร

สิทธิได้รับอาหาร กรมราชทัณฑ์อังกฤษได้กำหนดเรื่องอาหารไว้ในกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรือนจำ ว่าอาหารของเรือนจำจะต้องมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน ผ่านกรรมวิธีการปรุงอาหารที่ได้มาตรฐาน มีความหลากหลายและมีปริมาณที่เพียงพอ รวมทั้งต้องจัดน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้แก่ผู้ต้องขังด้วย โดยอาหารทุกอย่างจะถูกตรวจสอบและทดลองรสชาติอย่างสม่ำเสมอโดยแพทย์¹⁶⁴

ในอดีตเมื่อปี 1990 มีการรายงานถึงเรื่องคุณภาพของอาหารในเรือนจำที่ถูกผู้ต้องขังร้องเรียนเป็นจำนวนมาก

ตั้งนี้ก่อนปี 1988 ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (remand prisoners) มีสิทธิที่จะได้รับอาหารจากเพื่อนหรือญาติ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ห้ามมิให้รับอาหารจากภายนอก¹⁶⁵

ระเบียบเรือนจำข้อ 7A (25) แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับประทานอาหารที่สอดคล้องกับความต้องการของศาสนาของพวกเขา ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานใหญ่คณะกรรมการเรือนจำกำหนดไว้¹⁶⁶

ผู้ต้องขังสามารถร้องขออาหารมังสวิรัตินี้และอาหารที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนา เช่น อาหารฮาลาล (Halal) สำหรับผู้ต้องขังมุสลิม อาหารประเภทข้าวและอาหาร โคเซอร์ (Kosher) สำหรับผู้ต้องขังยิว¹⁶⁷

ในระเบียบเรือนจำยังระบุว่าบริเวณที่ประกอบอาหารควรจะมีการตรวจสอบอนามัยอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งและระบบการตรวจสอบเป็นการสุ่มตรวจโดยเจ้าหน้าที่อนามัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นอิสระ¹⁶⁸

¹⁶⁴ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. R 24.

¹⁶⁵ From *Prison Law, text and materials* (pp. 108), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford

¹⁶⁶ Ibid. (p.108).

¹⁶⁷ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

¹⁶⁸ From *Prison Law, text and materials* (pp. 108), by Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิง Gender Specific Guidance ได้วางแนวทางให้เรือนจำต่างๆ จัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังต่างชาติ เป็นต้น โดยฝ่ายสุขภาพจะมีคณะทำงานที่ผ่านการฝึกอบรมและได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำ¹⁶⁹

ผู้ต้องขังหญิงสามารถซื้อวิตามินและผลิตภัณฑ์อาหารเสริมได้จากร้านค้าสวัสดิการหรือสั่งซื้อทางไปรษณีย์ สำหรับในช่วงเทศกาลทางศาสนา เรือนจำจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังรับประทานอาหารพิเศษจากภายนอกเรือนจำได้ (HM Prison Service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 64)¹⁷⁰ และผู้ต้องขังหญิงได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (HM Prison Service, 2008, p.22)¹⁷¹

3) เครื่องนุ่งห่มหลับนอน

ตามกฎกระทรวง (The Prison Rules 1999) ได้กำหนดในเรื่องเสื้อผ้าของผู้ต้องขังไว้โดยแยกเป็นเสื้อผ้าของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาอาจสวมใส่เสื้อผ้าส่วนตัวได้ แต่ต้องมีความเหมาะสม เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาด จะได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาเสื้อผ้าที่สะอาดเพียงพอจากภายนอกเรือนจำ¹⁷² ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ต้องไปขึ้นศาลสามารถใส่เสื้อผ้าของตนเองหรือเสื้อผ้าในชุดธรรมดา โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹⁷³ เว้นแต่มีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคนใดมีความพยายามจะหลบหนี ก็ให้จัดใส่เสื้อผ้าที่มีการกำหนดลักษณะพิเศษให้โดดเด่น โดยการทำเครื่องหมายเป็นพิเศษหรือมีสีเฉพาะและหากรัฐมนตรี (Secretary of state) มีความเห็นว่าเขาจะหนีออกมา หรือจะเป็นอันตรายต่อประชาชนหรือตำรวจ หรือความมั่นคงของรัฐ จะให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสวมใส่เสื้อผ้าให้อยู่ภายใต้กฎนี้เช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่ศาลได้มีคำตัดสินแล้ว¹⁷⁴

นักโทษเด็ดขาดหรือผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินจากศาลแล้วเรือนจำต้องจัดหาเสื้อผ้าให้เป็นที่เพียงพอเพื่อความอบอุ่นและสุขภาพ ตามที่ได้รับอนุมัติโดยรัฐมนตรี¹⁷⁵ และนักโทษเด็ดขาดว่า

¹⁶⁹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

¹⁷⁰ Ibid. (p.39).

¹⁷¹ Ibid. (p.40).

¹⁷² The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 23(1),(2).

¹⁷³ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 40(3).

¹⁷⁴ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 23(1) (a)-(b).

¹⁷⁵ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 23(3).

จะสวมใส่เสื้อผ้าที่ทางเรือนจำจัดหาให้ ภายใต้กฎกระทรวงนี้และไม่มีข้อยกเว้นอื่นๆ เว้นแต่ความเห็นชอบของรัฐมนตรีหรือเป็นสิทธิพิเศษของผู้ต้องขังภายใต้กฎข้อ 8 แห่งกฎกระทรวงฉบับนี้¹⁷⁶

เสื้อผ้าที่ทางเรือนจำจะจัดให้ภายใต้กฎกระทรวงนี้ ให้หมายความรวมถึงเสื้อผ้าที่จำเป็นต้องให้ผู้ต้องขังใส่ในเวลาทำงานด้วย¹⁷⁷ ในระเบียบเรือนจำ ข้อ 14(21) จะต้องจัดชุดชั้นในให้เพียงพอสำหรับผู้ต้องขังและจะต้องมีให้เปลี่ยนอย่างน้อยสัปดาห์ละสองครั้งแต่ไม่มีการระบุระยะเวลาไว้ว่าเสื้อผ้าของผู้ต้องขังจะเปลี่ยนได้เมื่อไหร่ นอกจากนี้มีคำแนะนำว่าผู้ต้องขังทุกคนควรได้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองในระหว่างการเยี่ยม¹⁷⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิงไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหรือนักโทษเด็ดขาดสามารถสวมใส่เสื้อผ้าของตนเองได้เพื่อเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้ตนเองและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ต้องขังหญิง (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003 p. 28) อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (HM Prison service, 2008, p.19) โดยต้องเป็นเสื้อผ้าที่สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม กรณีผู้ต้องขังมีเสื้อผ้าไม่เหมาะสมเรือนจำจะต้องจัดหาให้ ทั้งนี้ญาติและเพื่อนของผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้นำเสื้อผ้าใหม่มาให้ผู้ต้องขังและนำเสื้อผ้าของผู้ต้องขังกลับไปซักทำความสะอาดได้ (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003 p. 28)¹⁷⁹

กลุ่มผู้ต้องขังหญิงผิวสีจะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ยกเว้น กรณีที่ไม่เหมาะสม ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำหรือสุขภาพของผู้ต้องขังเอง (HM Prison service, 2008, p. 44)

ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีเสื้อผ้า เรือนจำมีหน้าที่ต้องจัดหาเสื้อผ้าที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 ชุด และจัดเปลี่ยนให้เมื่อเสื้อผ้างดงกล่าวไม่อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีแนวโน้มว่าจะถูกควบคุมตัวในเรือนจำเป็นเวลานาน เรือนจำจะจัดเตรียมชุดชั้นในสำหรับผู้ต้องขังอย่างน้อย 5 ชุด โดยมีขนาดที่เหมาะสมต่อสรีระของผู้สวมใส่ ผู้ต้องขังจะมีสิทธิที่จะทำความสะอาดและซ่อมแซมเสื้อผ้าของตนเองได้

¹⁷⁶ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 23(5).

¹⁷⁷ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 23(4).

¹⁷⁸ From *Prison Law, text and materials* (pp. 109), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford

¹⁷⁹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.34), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต เรือนจำจะประสานงานกับมูลนิธิการกุศลภายนอก เพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดหาเสื้อผ้าให้กับผู้ต้องขังที่ยากจนหรือไร้ญาติ (HM Prison service, 2008, p. 49)¹⁸⁰

ในส่วนของเครื่องหลับนอน กฎกระทรวงได้กำหนดให้ผู้ต้องขังแต่ละคนต้องจัดให้มีเตียงแยกต่างหากและมีเครื่องนอนที่แยกเป็นสัดส่วนที่เพียงพอเพื่อความอบอุ่นและมีผลดีต่อสุขภาพ¹⁸¹ และระเบียบเรือนจำข้อ 14(27) ยังกำหนดให้ผู้ต้องขังควรได้รับการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ โดยผ้าปูที่นอนและหมอนควรทำความสะอาดสัปดาห์ละครั้ง¹⁸²

เครื่องนอนผู้ต้องขังหญิงจะต้องมีความสะอาด วัสดุที่ทำเครื่องนอนต้องสามารถระบายอากาศ รวมถึงให้ความอบอุ่นแก่ผู้ต้องขังได้ดี มีสภาพที่พร้อมใช้งานและมีจำนวนเพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง มีการทำความสะอาดเครื่องนอนต่างๆ สัปดาห์ละ 1 ครั้งหรือเปลี่ยนทันทีเมื่อสกปรก (HM Prison Service, 2008, p.20)¹⁸³

4) การรักษาพยาบาล

ระบบบริการด้านสุขภาพของอังกฤษ เป็นระบบประกันสุขภาพของรัฐระบบเดียว คือระบบประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งให้ความคุ้มครองด้านบริการทางการแพทย์แก่ประชาชนทุกคนครอบคลุมทั้งด้านอายุรกรรมและศัลยกรรม โดยไม่คำนึงถึงรายได้ของผู้มารับบริการ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเมื่อไปรับบริการ เรียกว่าระบบบริการสุขภาพแห่งชาติ (NHS)¹⁸⁴

พระราชบัญญัติเรือนจำของอังกฤษได้กำหนดเรื่องการรักษาพยาบาลไว้ว่าทุกเรือนจำจะต้องมีเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ (medical officer) ประจำเรือนจำ พระราชบัญญัติเรือนจำระบุว่าผู้ต้องขังทุกคนที่เรียกร้องการรักษาต้องถูกส่งตัวและให้ได้รับการรักษาโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ เช่นเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่โดยทั่วไปของการมี การดูแลสุขภาพจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขังในเรือนจำ¹⁸⁵ และในกฎกระทรวง (The Prison Rules 1999) ยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่แพทย์อาจปรึกษา

¹⁸⁰ แหล่งเดิม.

¹⁸¹ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 27.

¹⁸² From *Prison Law, text and materials* (pp. 105), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford.

¹⁸³ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.34), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

¹⁸⁴ จาก โครงการวิจัย “การศึกษาผลกระทบของรายจ่ายเพื่อสวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาลของข้าราชการ/ ลูกจ้างและพนักงานของรัฐต่อภาระทางการคลัง”(น.31), โดย ส่วนนโยบายการคลังและงบประมาณ สำนักนโยบายการคลัง , 2551, สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง.

¹⁸⁵ Prison Act 1952, s 7(1).

แพทย์ (medical practitioner) ที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติแพทย์ (Medical Act 1983) เจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์จะต้องปรึกษาแพทย์ก่อนที่จะดำเนินการดำเนินการใดๆ ที่ร้ายแรงหรือสำคัญ¹⁸⁶

โดยทั่วไปเรือนจำจะมีหน่วยงานด้านการรักษาพยาบาล (Health Care Service for Prisoner, HCSP) เพื่อดูแลและให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด (HCSP) ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของบริการสุขภาพแห่งชาติและด้วยเหตุนี้แพทย์ของ (HCSP) จะไม่รับผิดชอบและไม่รับคำสั่งและคำว่าการจากผู้มีอำนาจในการดูแลสุขภาพในท้องถิ่น มีบุคคลหลายกลุ่มได้เรียกร้องให้มีการนำโรงพยาบาลวิทยาลัยจิตแพทย์มาเข้ามาบูรณาการร่วมกัน¹⁸⁷

ในกรณีที่เรือนจำซึ่งผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวอยู่ไม่สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังได้ ผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรับการรักษาที่เรือนจำอื่น หรืออาจเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาให้การรักษาส่งผู้ต้องขังภายในเรือนจำ หรือผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรักษาในโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ¹⁸⁸

แพทย์มีหน้าที่ต้องคอยดูแลรักษาผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นจิตเวชและมีบทบาทในการทำหน้าที่ที่จะควบคุม (หน้าที่ที่จะต้องป้องกันไม่ให้ผู้ต้องขังทำร้ายตัวเองเกิดขึ้น) และมีหน้าที่ให้ความเห็นเสนอต่อผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ (Governor) ในกรณีมีเหตุผลเพียงพอว่าจากการตรวจผู้ต้องขังที่ป่วยทางจิตควรได้รับการรักษาจากโรงพยาบาลวิทยาลัยจิตแพทย์และผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรักษาภายนอกเรือนจำ¹⁸⁹

ผู้ต้องขังที่ต้องการพบแพทย์สามารถแจ้งกับเจ้าหน้าที่ผู้คุมประจำแดนได้ สำหรับเรือนจำขนาดใหญ่จะมีแพทย์จาก Health Care Service for Prisoner ประจำอยู่ตลอดทั้งวัน แต่ในบางเรือนจำแพทย์ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาจะเป็นกลุ่มแพทย์ท้องถิ่นซึ่งประจำอยู่เพียงครึ่งวัน โดยในเรือนจำจะมีเจ้าหน้าที่พยาบาลเบื้องต้นคอยให้บริการแก่ผู้ต้องขังตลอดเวลา¹⁹⁰

¹⁸⁶ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 20(1),(3),(4).

¹⁸⁷ From *Prison Law, text and materials* (pp. 116), by Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, clarendon press : oxford.

¹⁸⁸ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.41), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

¹⁸⁹ แหล่งเดิม.

¹⁹⁰ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.40), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

การรักษาพยาบาลโดยแพทย์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องขัง แพทย์ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึงวิธีการรักษา ขั้นตอนการรักษา (แต่ในทางปฏิบัติของแพทย์ในเรือนจำเป็นประจำไม่ได้ที่จะให้ผู้ต้องขังต้องแสดงความยินยอมก่อนการรักษา)¹⁹¹

ระเบียบข้อบังคับเรือนจำในปัจจุบันบ่งชี้ว่าผู้ต้องขัง 'ทั่วไป' มีอิสระที่จะยอมรับหรือปฏิเสธการรักษาใดๆ ที่มีให้กับพวกเขา แต่ระเบียบข้อบังคับเรือนจำ ก็มีข้อยกเว้นว่า หากความไม่ยินยอมให้รักษาของผู้ต้องขังดังกล่าว อาจทำให้ชีวิตของผู้ต้องขังเองจะได้รับอันตรายบาดเจ็บสาหัส หรือจะเป็นอันตรายต่อผู้ต้องขังคนอื่นๆ ทางเจ้าหน้าที่ไม่ต้องได้รับความยินยอมก็ได้¹⁹² เช่น เจ้าหน้าที่เรือนจำทำการตรวจปัสสาวะเพื่อตรวจหาสารเสพติดในร่างกายของผู้ต้องขัง¹⁹³

แต่อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังก็ยังคงมีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธการรักษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าการรักษาทางการแพทย์ที่ใช้เป็นรูปแบบของการรักษาที่มีผลข้างเคียง เช่น การทดลองทางการแพทย์หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจากความยินยอมของพวกเขา¹⁹⁴

สำหรับบริการด้านจักษุกรรม ผู้ต้องขังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการวัดสายตาและค่าใช้จ่ายในการรักษาเอง¹⁹⁵

ผู้ต้องขังไม่สามารถเก็บยาใดๆ ไว้กับตนเองได้ ดังนั้น ผู้ต้องขังจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่พยาบาลทราบถึงยาที่ผู้ต้องขังจำเป็นต้องใช้ เพื่อให้แพทย์ของเรือนจำเขียนใบรับรองแพทย์ให้หน่วยเภสัชกรรมของเรือนจำจ่ายยาให้แก่ผู้ต้องขัง¹⁹⁶

ทั้งนี้ประวัติด้านการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง โดยปกติแล้วจะถูกส่งให้กับเจ้าหน้าที่พยาบาลของเรือนจำ เมื่อผู้ต้องขังให้ความยินยอม ผู้ต้องขังมีสิทธิขอทำสำเนาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่พยาบาลของเรือนจำและมีสิทธิตรวจสอบแก้ไขข้อมูลดังกล่าวได้ ในกรณีที่ผู้ต้องขังเห็นว่าข้อมูล

¹⁹¹ From *Prison Law, text and materials* (pp. 118), by Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford.

¹⁹² แหล่งเดิม.

¹⁹³ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น.196), โดย ธาณี วรรกัทธิ์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁹⁴ From *Prison Law, text and materials* (pp. 118), by Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford.

¹⁹⁵ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.40), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

¹⁹⁶ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.41), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

ดังกล่าวไม่ถูกต้องตรงกับความจริง¹⁹⁷ และควรส่งบันทึกดังกล่าวไปกลับผู้ต้องขังถ้ามีการย้ายไปยังเรือนจำอื่น ภายใต้บทบัญญัติข้อมูลสุขภาพ (Health Records Act 1990) อย่างไรก็ดีแพทย์อาจปฏิเสธที่จะเปิดเผยข้อมูลหากเห็นว่าจะจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหรือบุคคล¹⁹⁸

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสามารถร้องขอการรักษาพยาบาลจากแพทย์หรือทันตแพทย์ และจ่ายค่าใช้จ่ายในการรักษาเอง โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้บัญชาเรือนจำว่ามีเหตุผลอันสมควร หรือโดยคำสั่งของรัฐมนตรี ภายใต้การให้คำปรึกษาของเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์¹⁹⁹

ผู้ต้องขังหญิงที่รับการรักษาพยาบาลภายในเรือนจำมีสิทธิที่จะเลือกรับการรักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเป็นการเฉพาะได้ ในส่วนของแพทย์โดยมากจะเป็นผู้ชาย หากผู้ต้องขังหญิงต้องการรับการรักษาจากแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำการร้องขอได้เป็นรายกรณี (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003 p. 53) ผู้ต้องขังมีสิทธิเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ เช่นเดียวกับการรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003 p.52) และในเรือนจำหญิงส่วนใหญ่ได้จัดตั้งหน่วย Well Women Clinics เพื่อให้บริการเฉพาะด้านแก่ผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ การตรวจทรวงอก การตรวจภายใน การวางแผนครอบครัว (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003 p. 12)²⁰⁰

5) สิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

ในด้านการอนามัยและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นตามกฎหมายกระทรวง (The Prison Rules 1999) ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนควรได้รับสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ในห้องน้ำเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยในทางกายของผู้ต้องขัง²⁰¹ ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและความสะอาด ผู้ต้องขังต้องมีโอกาสอาบน้ำอาบน้ำอุ่นอาทิตย์ละครั้ง และห้องขังควรจะได้รับ การขัดถูอาทิตย์ละสักหนึ่งครั้ง เครื่องนอนก็ควรจะได้รับ การทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ Standing Order (SO) ระเบียบเรือนจำข้อ 14(27) โดยควรมีการซักผ้าปูที่นอน

¹⁹⁷ แหล่งเดิม.

¹⁹⁸ From *Prison Law, text and materials* (pp. 118), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford.

¹⁹⁹ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 20(5).

²⁰⁰ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.41), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

²⁰¹ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 28(1).

และหมอนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (มาตรฐานการบริหารงาน Operating Standards)²⁰² และในกฎกระทรวง ยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถซักผ้าได้ในเวลาที่เหมาะสม²⁰³ เรือนจำต้องจัดหาผ้าเพื่อใช้ทำความสะอาดร่างกาย สระผม โกนหนวดเคราได้ทุกวันและตัดผม²⁰⁴ แต่ผู้ต้องขังจะไม่ยินยอมที่จะตัดผมก็ได้ เจ้าพนักงานเรือนจำจะบังคับให้ผู้ต้องขังตัดผมไม่ได้²⁰⁵

ระเบียบเรือนจำข้อ 4(9) ได้ระบุไว้ให้ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้มีสิ่งของในความครอบครองในห้องขังได้ ยกตัวอย่างที่เป็นสิ่งของที่จำเป็นในชีวิตเช่น เครื่องโกนหนวดใช้แบตเตอรี่ ผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ (Governor) อาจเพิ่ม หรือ ลด ตัดออก สิ่งของในความครอบครองที่เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตของผู้ต้องขังได้ถ้าเห็นว่าจำนวนสิ่งของมีมากเกินไปเป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรือนจำ ต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยของเรือนจำ²⁰⁶

สำหรับผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้อาบน้ำทุกวันและอาบน้ำอุ่นอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยผู้ต้องขังหญิงจะได้รับแจกอุปกรณ์ทำความสะอาด รวมทั้งเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับหญิง สำหรับผู้ต้องขังหญิงผิวสีที่มักจะมีปัญหาเรื่องผิวและเส้นผมแห้งกระด้างทางเรือนจำจัดให้มีผลิตภัณฑ์บำรุงผิวและเส้นผมจำหน่ายที่ร้านค้าสวัสดิการ (HM Prison Service, 2008, p. 43) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผลิตภัณฑ์ชำระล้างร่างกายและอุปกรณ์ดูแลผม เรือนจำก็มีจัดให้ผู้ต้องขังเช่นกัน หากผู้ต้องขังไม่ซื้อจากร้านค้าสวัสดิการ แต่จะพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ต้องขังเป็นรายกรณีด้วย²⁰⁷

ในส่วนการทำความสะอาดเสื้อผ้าและชุดชั้นใน เรือนจำจะจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ซักชุดชั้นในแยกเป็นสัดส่วนจากที่ล้างภาชนะ และที่ชำระล้างร่างกาย²⁰⁸

²⁰² From *Prison Law, text and materials* (pp. 105), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford

²⁰³ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 28(2).

²⁰⁴ จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.196), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

²⁰⁵ The Prison Rules 1999. SI 1999/728. r 28(3).

²⁰⁶ From *Prison Law, text and materials* (pp. 113), By Stephen Livingstone, Tim Owen, 1993, claredon press : oxford

²⁰⁷ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

²⁰⁸ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.38), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

ผู้ต้องขังสามารถจะจับจ่ายใช้สอยซื้อสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ จากร้านค้าสวัสดิการได้ โดยเงินบางส่วนผู้ต้องขังได้มาจากเงินที่ได้รับจากรัฐ เป็นค่าใช้จ่ายในการถูกจองจำ²⁰⁹ และเงินตอบแทนจากการทำงาน ค่าตอบแทนขั้นต่ำคือ 4 ปอนด์ หรือประมาณ 200 บาท ต่อสัปดาห์ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้ต้องขังประสงค์จะทำงานแต่ในเรือนจำไม่สามารถหางานให้ทำได้ ผู้ต้องขังจะได้รับค่าตอบแทนเงินสงเคราะห์ผู้ต้องขังในอัตรา 2.5 ปอนด์ต่อสัปดาห์²¹⁰

²⁰⁹ Prison Act 1952, s 21.

²¹⁰ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.51), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรมราชทัณฑ์.

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย และกฎหมายต่างประเทศ

ในบทนี้ ผู้เขียนจะทำการศึกษาวิเคราะห์หับทบัญญัติของกฎหมายไทยและแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย อัน ได้แก่ สิทธิในการได้รับการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่ม หลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ว่าเป็นไปตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชน มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพียงใด โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษามาในบทที่ 3 เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาว่ามีข้อกฎหมายไทยที่ควรปรับปรุง พัฒนาสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลประการใดบ้าง

4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทยกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

สิทธิของผู้ต้องขังเกิดจากแนวความคิดการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่รัฐให้การรับรองคุ้มครองโดยทั่วไป มาตรการคุ้มครองของรัฐจึงอยู่ในลักษณะของการตรากฎหมายมาใช้บังคับซึ่งต้องอยู่ภายใต้กรอบของความชอบด้วยกฎหมาย ขณะเดียวกันรัฐก็ต้องตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อคุ้มครองบุคคลคุ้มครองสังคมและเพื่อใช้สำหรับกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระเบียบให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย ซึ่งการนำตัวผู้ถูกลงโทษจำคุกไปไว้ในเรือนจำนั้นเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ โดยที่จุดมุ่งหมายของการลงโทษจำคุกเพื่อเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำผิดโดยตรง เป็นการจำกัดเสรีภาพทำให้เกิดความลำบาก สูญเสียอิสรภาพและเกียรติยศชื่อเสียงรวมถึงความสุขสบายต่างๆ ต้องพลัดพรากจาก สิ่งที่เคยมีเคยอยู่หรือคนที่รักห่วงใยทั้งหลาย เป็นการสูญเสียฐานะทางสังคม เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ดำเนินการลงโทษจะเป็นผู้อบรมแก้ไขให้ผู้ถูกลงโทษได้มีโอกาสสำนึกผิดในการกระทำผิดของตน รวมถึงเป็นการป้องกันสังคมส่วนรวมให้ปลอดภัยจากการกระทำผิดของบุคคลนั้นตลอดชั่วระยะเวลาหนึ่งที่บุคคลเหล่านั้นถูกจำคุกอยู่ และเป็นการให้โอกาสแก่ผู้กระทำผิดได้แก้ตัว เมื่อผู้ถูกลงโทษจำคุกหรือผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกถูกนำตัวมายัง

เรือนจำจะเรียกบุคคลเหล่านั้นว่า “นักโทษเด็ดขาด” การลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นเรื่องที่กระทำต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง การลงโทษต้องเป็นไปด้วยความเสมอภาค การกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ต้องได้รับโทษในอัตราโทษเดียวกัน โดยไม่มีความแตกต่างในเรื่องฐานะ สภาพแวดล้อม หรือปัจจัย แต่โทษที่จะลงนั้นอาจไม่เท่ากันซึ่งเป็นไปตามพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดที่ศาลนำมาประกอบเป็นดุลพินิจในการลงโทษ และการลงโทษเป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด

สิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย ได้มีการรับรองไว้ในกฎหมายหลายฉบับและข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ต่างๆ

เรื่องสวัสดิการผู้ต้องขังด้านจัดเลี้ยงอาหาร โดยกำหนดให้ทุกเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอาหาร 3 มื้อต่อวันและจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอแก่ผู้ต้องขัง ถือว่าเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังได้รับเสมอภาคเทียบเท่ากับบุคคลภายนอกที่มีความต้องการในการรับประทานอาหาร 3 มื้อต่อวันและยังให้มีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ ในการจัดอาหารให้ผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ตามหลักอาหาร 5 หมู่

การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกหนึ่งสิ่งที่ยังจำเป็น เพราะผู้ต้องขังต้องมีเครื่องนุ่งห่มไว้เพื่อป้องกันอากาศหนาวเย็นหรือแสงแดด ป้องกันการกระแทกกระทบวัตถุอื่น ตลอดจนเพื่อเป็นการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย เครื่องแต่งกายต้องไม่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

คนต้องขังอื่นและคนฝาก ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ ด้วยเหตุผลเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่มีหลักคิดว่าตราบใดที่ยังไม่ได้มีคำพิพากษาคัดสินว่าได้กระทำความผิดก็ยังคงถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ดังนั้นเสื้อผ้าผู้ต้องขังระหว่างก็ไม่ควรที่จะต้องใส่เครื่องแบบของนักโทษเด็ดขาดเพราะอาจเป็นการลดทอนจิตใจและอาจกระทบถึงสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาในด้านอื่น ซึ่งในข้อกำหนดในไทยถือว่าการเคารพต่อสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา

การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ปัจเจกชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข การรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านการปกครอง เหตุผลทางการแพทย์และหลักมนุษยธรรม เพราะผู้ต้องขังเป็นผู้ที่หมดโอกาสที่จะออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำด้วยตนเองได้ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ความเครียดในชีวิตประจำวัน เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังเจ็บป่วยมากกว่าบุคคลภายนอก ในแง่ที่ว่าเจ็บป่วยทุกคนต้องได้รับการรักษาที่เท่าเทียมกันในปัจจุบันการรักษาพยาบาลในไทยประชาชนมีสิทธิได้รับการรักษาโดย

ไม่เสียค่าใช้จ่ายดังนั้นผู้ต้องขังจึงได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกับบุคคลภายนอกในการได้รับการรักษาพยาบาล

ในส่วนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อน ให้จัดเป็นผู้ป่วยเจ็บโดยอนุ โลม ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควรและกรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยเมื่อรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เข้ามาในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ให้เจ้าหน้าที่ ชักประวัติการฝากครรภ์และให้นำไปฝากครรภ์ในกรณีที่ไม่เคยได้รับการฝากครรภ์เลย และในรพที่เคยได้รับการฝากครรภ์ให้นำตรวจ ไปตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย ข้อกำหนดนี้คำนึงถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เด็กที่ติดตัวผู้ต้องขังหญิงมาถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์มีสิทธิเท่าเทียมกัน ในทุกด้านกับมนุษย์ทุกๆคน

กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคน เว้นแต่คนต้องขังและคนฝากตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ อาบน้ำ และจัดถูร่างกาย ตลอดจนทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนและเครื่องใช้ต่างๆ เกี่ยวกับตน การตัดผม โกนหนวด โกนเครา ใไทยไม่ได้ กำหนดว่าต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องขังก่อน ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังบางคนอาจมีข้อจำกัดในด้านศาสนา ดังนั้นข้อกำหนดในส่วนนี้ขัดต่อหลักเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

การปฏิบัติต่อผู้สูญเสียอิสรภาพ เช่น ผู้ต้องหาหรือนักโทษเด็ดขาดย่อมได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีเช่นกัน ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาข้อมมีสิทธิที่จะได้รับการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมตามหลักการนิติรัฐเพื่อค้นหาความจริงและพิสูจน์ความผิด เป็นสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่จะไปจำกัดหรือละเมิด ไม่ได้การควบคุม “คนต้องขัง” เท่านั้น โดยทั่วไป การควบคุมคนต้องขังจะไม่ใช้เครื่องพันธนาการ เว้นแต่จะมีเหตุที่น่าเชื่อว่า ผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะป้องกัน ได้ดีกว่าให้ใช้กุญแจมือหรือโซ่ล่ามเพิ่มขึ้นนอกจากตรวนหรือกุญแจเท้าได้ ในรัฐธรรมนูญปี 2540 การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าวขัดต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อม ได้รับความคุ้มครอง” การที่ต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วยผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งเพียงแต่สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิที่ยังเหลืออยู่

อีกจากการถูกลงโทษนั้น มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกต้องขังนั้นสิ้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด ดังนั้นผู้ต้องขังจึงควรได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากสถานะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ ย่อมถือว่าดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน และไม่อาจถูกถูกลิดรอนหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวของเขาเอง หมายความว่า แม้มันจะมีพฤติกรรมที่ชั่วแล้ว ไร้ศักดิ์ศรีหรือไร้คุณค่า แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาก็ยังคงอยู่มิได้ถูกลิดรอนไปด้วย ดังนั้นจึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังในคดีอาญาด้วยเช่นเดียวกัน

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น หมายความว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครหรืออยู่ในสถานะใดย่อมได้รับการปฏิบัติจากรัฐโดยคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความจำเป็นที่รัฐต้องประกันให้แก่มนุษย์ทุกคนไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนเชื้อชาติหรือศาสนาใดก็ตาม รัฐใดจะกระทำการใดๆ หรือตรากฎหมายที่เป็นการจำกัดหรือลดหรือละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม การลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่การกระทำที่ทำให้บุคคลมีสถานะต่ำกว่าความเป็นมนุษย์

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

4.2.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย

เรือนจำของผู้ต้องขังไทยมีลักษณะเป็นห้องขังนอนรวมและมีพื้นที่ในการใช้เป็นเรือนนอนไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามกรมราชทัณฑ์ได้มีการกำหนดรายละเอียดและมาตรฐานในการปฏิบัติไว้ในบันทึกสำนักทัณฑ์ทวิทยาว่าผู้ต้องขัง 1 คน จะมีพื้นที่เรือนนอน 2.25 ตารางเมตรแต่ในความเป็นจริงปัจจุบัน เรือนจำมีพื้นที่เรือนนอนโดยเฉลี่ย ประมาณ 0.8 ตารางเมตรต่อคน หากคิดตามพื้นที่ความจุมาตรฐาน พื้นที่เรือนนอนในเรือนจำจึงมีความแออัดมากและประสบปัญหาผู้ต้องขังสิ้นเรือนจำ และมีการกำหนดมาตรฐานของลักษณะเรือนนอน ระบบระบายอากาศ ระบบกำจัดของเสีย หรือห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอแก่จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

4.2.2 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำข้อ 9-14, ข้อ 85-86 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง กรณีห้องขังควรเป็นห้องนอนเดี่ยว กรณีห้องพักรวมต้องคัดสรรนักโทษที่มีความเหมาะสมที่จะมาพักรวมกัน ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องแยกนอกจากนักโทษเด็ดขาด ต้องมีหน้าต่างที่กว้างให้แสงสว่างส่องถึงและให้อากาศผ่านถ่ายเทและสะอาด

4.2.3 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กฎหมายเรือนจำไม่มีมาตราใดกล่าวถึงขนาดของห้องขังเดี่ยวและขนาดของห้องขังรวมไว้ แต่ได้มีระบุออกกฎให้ห้องขังเดี่ยวมีขนาดไม่เล็กกว่า 10 ตารางเมตรต่อคนและห้องขังจะต้องมีหน้าต่างให้อากาศถ่ายเทสะดวก อีกทั้งการมีสิ่งของส่วนตัวไว้ในครอบครองและการตกแต่งห้องขังโดยสมบัติส่วนตัวผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้จัดห้องขังด้วยของของตนเองได้ตามความเหมาะสม รูปของบุคคลผู้ใกล้ชิดและของที่ระลึกที่มีค่าในทางส่วนตัวก็อนุญาตให้มีไว้ได้ รวมถึงสิ่งของส่วนตัวอื่นที่เกี่ยวกับการดูแลตนเอง

4.2.4 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังตามกฎหมายอังกฤษ

มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ต้องขัง โดยการกำหนดให้รัฐมนตรีดำเนินการให้ทุกเรือนจำมีห้องขังเพียงพอสำหรับผู้ต้องขังทั้งหมด ห้องขังที่ใช้คุมขังจะได้รับการรับรองโดยผู้ตรวจสอบว่าขนาดของห้อง แสง อุณหภูมิ การระบายอากาศ มีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับต่อสุขภาพและทำให้นักโทษสามารถติดต่อสื่อสารได้ตลอดเวลา กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ ใบรับรองที่ออกโดยผู้ตรวจสอบ Certified Normal Accommodation (CNA) นี้จะแสดงถึงระยะเวลาที่ผู้ต้องขังจะถูกคุมขังในห้องขังและสถานที่จำกัดและจำนวนของผู้ต้องขังที่จะมีในแต่ละห้องขังที่ต้องไม่แออัดขัดเขียด นอกจากนี้จำนวนผู้ต้องขังที่ระบุไว้ในใบรับรองอาจจะเกินเกินกว่าที่ระบุไว้ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี ส่วนขนาดของห้องขังเดี่ยวไม่ได้มีระบุไว้ในระเบียบของเรือนจำว่าขนาดเล็กที่สุดของห้องขังควรจะมีขนาดเท่าไรหรือคุณภาพของแสงสว่างในห้องขังควรมีน้อยเพียงไรแต่ได้ระบุว่าอุณหภูมิในห้องขังควรอยู่ที่อุณหภูมิ 16 องศา

การจัดให้ผู้ต้องขังได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่รัฐต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้อยู่ในเรือนจำที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี ห้องขังต้องไม่แออัดและมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ

4.2.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังไทยกับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในกฎหมายไทยในเรื่องที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังได้มีการกำหนดรายละเอียดและมาตรฐานในการปฏิบัติไว้ในบันทึกสำนักทัณฑวิทยา ว่าผู้ต้องขัง 1 คน จะมีพื้นที่เรือนนอน 2.25 ตารางเมตร ระบบระบายอากาศระบบกำจัดของเสียหรือห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะ ในปริมาณที่เพียงพอแก่จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำแต่อย่างไรก็ดีในเรื่องที่อยู่อาศัยนี้กลับมิได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์หรือกฎกระทรวงฯแต่อย่างใด

แนวทางปฏิบัติที่กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดไว้นั้นมีความสอดคล้องในบางส่วนกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ในส่วนที่ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ที่กำหนดให้ต้องมีหน้าต่างที่กว้างให้แสงสว่างส่องถึงและให้อากาศผ่านถ่ายเทและสะอาดในเรือนจำก็ได้มีกำหนดไว้ว่าระบบระบายอากาศ ระบบกำจัดของเสีย หรือห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งในส่วนนี้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำฯ และในส่วนที่ต่างกันคือในเรือนจำของไทยมีลักษณะเป็นห้องขังรวมที่มีปัญหาผู้ต้องขังสิ้นเรือนจำ การหลับนอนมีสภาพแออัด ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง และในข้อกำหนดข้อ 85-86 ได้กำหนดกรณีห้องพักรวมต้องคัดสรรนักโทษที่มีความเหมาะสมที่จะมาพักร่วมกัน ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องแยกนอกจากนักโทษเด็ดขาดแต่ในประเทศไทยด้วยขนาดของเรือนจำและจำนวนผู้ต้องขังทำให้ในทางปฏิบัติเรือนจำไม่ได้คัดสรรผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาแยกออกจากนักโทษเด็ดขาดไม่ว่าจะเป็นส่วนของเรือนนอนหรือสถานที่ในเวลาทำงานจะอยู่รวมกันหมด ซึ่งกระทบถึงสิทธิการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขัง

นอกจากนี้ในด้านความสะอาดสุขาภิบาลเรือนจำพบว่ากฎกระทรวงฯ ข้อ 66 กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่เข้าตรวจสุขาภิบาลเรือนจำทุก 3 วัน สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 26(1) (จ) ที่ให้แพทย์ตรวจอนามัยในเรื่องความสะอาดของเรือนจำแต่ในทางปฏิบัติในไทยกลับพบว่าไม่มีแพทย์เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวตามที่กฎกระทรวงฯ กำหนดไว้

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามกฎหมายราชทัณฑ์ของอังกฤษ ได้กำหนดในกฎหมายเรือนจำให้ทุกเรือนจำมีห้องขังเพียงพอสำหรับผู้ต้องขัง ห้องขังที่ใช้คุมขังต้องได้รับการรับรองโดยผู้ตรวจสอบว่าขนาดของห้อง แสง อุณหภูมิ การระบายอากาศ มีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับต่อสุขภาพและผู้ต้องขังสามารถติดต่อสื่อสารได้ตลอดเวลา กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เมื่อเปรียบเทียบเทียบกับเรือนจำของไทยในทางปฏิบัติเรือนนอนในเรือนจำของไทยเมื่อผู้ต้องขังถูกส่งขึ้นเรือนนอนตามเวลาที่กำหนดก็จะไม่สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้ ถึงแม้ว่าจะมีเหตุเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ก็จะรอให้ถึงเวลาเช้าจึงจะเข้าไปตรวจสอบเหตุ เหตุผลนี้เกิดมาจากสภาพที่แออัดของเรือนจำที่ทำให้ผู้ต้องขังต้องนอนในบริเวณทางเดินในตึกเรือนนอน หากเจ้าหน้าที่เข้าไปในตึกเรือนนอนในเวลากลางคืนอาจทำให้ไม่ปลอดภัยต่อชีวิตของเจ้าหน้าที่ได้ ในส่วนของระบบระบายอากาศ ความสะอาด สภาพแวดล้อม สุขอนามัยได้มีกำหนดไว้ทั้งในกฎหมายเรือนจำอังกฤษและกฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร

4.3.1 สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย

ในกฎหมายเรือนจำของไทยที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 77 ในการจัดบริการอาหารทางเรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อเย็น และในกฎกระทรวงฯ ข้อ 77 ยังให้มีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ อีกทั้งยังได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง โดยในการจัดอาหารให้ผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ตามหลักอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 1 เดือน

ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 76 ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณารับประทานอาหารส่วนตัวได้ตามสมควร และยังสามารถซื้ออาหารปรุงสำเร็จแล้วจากร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังรับประทานได้

4.3.2 สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขัง ไว้ว่าผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับอาหารที่มีสารอาหารที่มีประโยชน์ มีคุณภาพและสะอาด เรือนจำต้องจัดเตรียมน้ำดื่มที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังทุกคน

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา จะใช้จ่ายเงินส่วนตัวจัดหาอาหารจากภายนอกโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือญาติมิตรจัดทำให้ก็ได้

4.3.3 สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขังตามกฎหมายสหพันธรัฐเยอรมนี

กฎหมายเรือนจำของสหพันธรัฐเยอรมนี ได้มีการกำหนดเรื่องของสิทธิของผู้ต้องขังไว้ว่าการประกอบอาหารและสารอาหารของโภชนาการในเรือนจำต้องอยู่ในความควบคุมดูแลทางการแพทย์ อาหารพิเศษอาจเกิดจากคำสั่งแพทย์ (เช่น อาหารสำหรับคนป่วย) ที่ควบคุมโดยแพทย์ การจัดหาอาหารต้องกระทำโดยสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขังและกำหนดให้ทางเรือนจำจัดหาเครื่องดื่มที่สะอาดให้ผู้ต้องขัง โดยใช้น้ำแร่หรือเครื่องดื่มที่มาจากน้ำดื่มสุกแล้วและตามมาตราที่ 21 ในเรื่องเกี่ยวกับอาหารของนักโทษที่ต้องปฏิบัติตามกฎของศาสนาสามารถเป็นไปได้ และผู้ต้องขังต้องสามารถได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาอาหารพิเศษด้วยเงินประจำตัว (มาตรา 47) หรือเงินติดกระเป๋า (มาตรา 46) ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีเงินประจำตัวหรือเงินติดกระเป๋า โดยมิใช่ความผิดของตน เขาอาจได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่สมควรจากเงินตนเอง หรือจากกรบริการของผู้มีจิตศรัทธา ส่วนผู้ต้องขังอื่นๆก็สามารถจ่ายซื้ออาหารและเครื่องดื่มได้ โดยทาง

เรือนจำมีหน้าที่ในการจัดหาสิ่งของเพื่อให้ผู้ต้องขังจับจ่ายใช้สอย เช่น จัดหาผู้ขายเพื่อที่ประจำอยู่ในเรือนจำ เป็นต้น

4.3.4 สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขังตามกฎหมายอังกฤษ

สิทธิได้รับอาหาร กรมราชทัณฑ์อังกฤษได้กำหนดเรื่องอาหารไว้ในกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรือนจำ ว่าอาหารของเรือนจำจะต้องมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน ผ่านกรรมวิธีการปรุงอาหารที่ได้มาตรฐาน มีความหลากหลายและมีปริมาณที่เพียงพอ รวมทั้งต้องจัดน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้แก่ผู้ต้องขังด้วย โดยอาหารทุกอย่างจะถูกตรวจสอบและทดลองรสชาติอย่างสม่ำเสมอโดยแพทย์ และระเบียบเรือนจำข้อ 7A(25) แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับประทานอาหารที่สอดคล้องกับความต้องการของศาสนาของพวกเขา ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานใหญ่คณะกรรมการเรือนจำกำหนดไว้ ในระเบียบเรือนจำยังระบุว่าบริเวณที่ประกอบอาหารควรจะมีการตรวจสอบอนามัยอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งและระบบการตรวจสอบเป็นการสุ่มตรวจโดยเจ้าหน้าที่อนามัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นอิสระ

ในส่วนผู้ต้องขังหญิงได้วางแนวทางให้เรือนจำต่างๆจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังสูงอายุ

4.3.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีอาหารของผู้ต้องขังไทยกับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในกฎหมายไทยในเรื่องสิทธิได้รับอาหารของผู้ต้องขังที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำในการจัดหาอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ คือ เช้ากับเย็น ซึ่งเป็นการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแต่ในทางปฏิบัติของเรือนจำในไทยในปัจจุบัน ในเรือนจำต่างๆได้จัดหาอาหารให้ผู้ต้องขังรับประทานวันละ 3 มื้อและยังจัดให้มีบริการน้ำดื่มที่สะอาดไว้อย่างเพียงพอในโรงเลี้ยงอาหารและเรือนนอน แสดงให้เห็นในทางปฏิบัติของเรือนจำไทยสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำและกฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและอังกฤษ

กฎหมายไทยยังมีการกำหนดให้มีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ ในการจัดหาอาหารให้ผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ตามหลักอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 1 เดือน บทบัญญัติในส่วนนี้จึงสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำที่บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องขังในเรื่องอาหารไว้ในข้อ 26(1) ก. ให้แพทย์ต้องตรวจตราและเสนอคำแนะนำไปยังผู้บัญชาการเรือนจำในเรื่องปริมาณ คุณภาพ การปรุงและการจัดเลี้ยงอาหารผู้ต้องขัง และในกฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีระบุว่าประกอบอาหารและ

สารอาหารของโภชนาการในเรือนจำต้องอยู่ในความควบคุมดูแลทางการแพทย์ ส่วนอังกฤษได้มีการกำหนดให้ตรวจสอบคุณภาพอาหาร โดยอาหารทุกอย่างจะถูกตรวจสอบและทดลองรสชาติอย่างสม่ำเสมอโดยแพทย์ อีกทั้งยังมีการระบุว่าบริเวณที่ประกอบอาหารควรจะมีการตรวจสอบอนามัยอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งและระบบการตรวจสอบเป็นการสุ่มตรวจโดยเจ้าหน้าที่อนามัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นอิสระแต่ในประเทศไทยในทางปฏิบัติของเรือนจำต่างๆไม่มีการให้แพทย์เข้าตรวจสอบคุณภาพของอาหารเลย

หากพิจารณาหนังสือกรมราชทัณฑ์ พบว่ากรมราชทัณฑ์ใส่ใจในเรื่องของคุณภาพอาหารของผู้ต้องขังมากขึ้น เช่น การกำหนดรายการอาหารในรอบ 31 วัน เพื่อการจัดอาหารให้ผู้ต้องขังมีความหลากหลาย การจัดอาหารตามหลักศาสนา แยกที่ประกอบอาหารของศาสนาอื่น การกำหนดอาหารอ่อนแก่ผู้ต้องขังป่วย การจัดอาหารแก่ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ การให้ประกอบอาหารโดยไม่ใส่ผงชูรส และการจัดน้ำดื่มที่สะอาดให้เพียงพอกับความต้องการ เป็นต้น การจัดอาหารที่หลากหลายและอาหารให้ผู้ต้องขังตามศาสนาแสดงถึงพัฒนาการที่ดีในการบริการด้านอาหารที่ผู้ต้องขังควรได้รับตามสิทธิตรงตามแนวทางที่เรือนจำของประเทศต่างๆดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น กฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการจัดอาหารต้องกระทำโดยสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องสามารถได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาอาหารพิเศษด้วยและอังกฤษว่าอาหารของเรือนจำจะต้องมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน มีความหลากหลายและมีปริมาณที่เพียงพอ ผู้ต้องขังด้วย และระเบียบเรือนจำข้อ 7A (25) แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับประทานอาหารที่สอดคล้องกับความต้องการของศาสนาของพวกเขา ในส่วนผู้ต้องขังหญิงอังกฤษได้วางแนวทางให้เรือนจำต่างๆ จัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังสูงอายุ

แต่อย่างไรก็ตามกรมราชทัณฑ์ไทยไม่มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติในการจัดหาอาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขังป่วยที่เป็นโรคเฉพาะทางที่ไม่สามารถรับประทานอาหารบางชนิดได้ เช่น โรคเบาหวาน โรคเก๊าท์ โรคไต โรคไขมันอุดตัน โรคหัวใจ เพื่อรักษาสุขภาพของผู้ต้องขังดังเช่นที่เรือนจำต่างๆของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการจัดหาอาหารพิเศษที่เกิดจากคำสั่งแพทย์ (อาหารสำหรับคนป่วย) ที่ควบคุมโดยแพทย์ เพื่อเป็นการรักษาโรคอย่างสมบูรณ์ การราชทัณฑ์ไทยจึงควรนำแนวความคิดในการจัดหาอาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขังป่วยด้วยโรคเฉพาะทางที่ต้องมีการควบคุมอาหารมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้ต้องขัง และทำให้สิทธิของผู้ต้องขังได้รับความคุ้มครองมากขึ้น

นอกจากนี้การราชทัณฑ์ไทยยังให้สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสามารถซื้อเครื่องบริโภคที่ปรุงแล้วเสร็จที่นำมาฝากขายในร้านสะดวกซื้อผู้ต้องขังได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 87 ที่ให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาใช้เงินส่วนตัวจัดหาอาหารรับประทานเองได้และตรงตามแนวทางที่เรือนจำของประเทศต่างๆ ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น กฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ผู้ต้องขังสามารถได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาอาหารพิเศษด้วยเงินประจำตัว (มาตรา 47) หรือเงินติดกระเป๋า (มาตรา 46) ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีเงินประจำตัวหรือเงินติดกระเป๋า โดยมีใช้ความผิดของตน เขาอาจได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่สมควรจากเงินตนเอง หรือจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา ส่วนผู้ต้องขังอื่นๆ ก็สามารถจับจ่ายซื้ออาหารและเครื่องคัมได้ โดยทางเรือนจำมีหน้าที่ในการจัดหาสิ่งของเพื่อจะให้ผู้ต้องขังจับจ่ายใช้

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

4.4.1 สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย

โดยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดในเรื่องเครื่องแต่งกายและเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 69, 70 ให้นักโทษเด็ดขาดและคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกาต้องแต่งเครื่องแต่งกายตามแบบที่อธิบดีกำหนดและมีการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนให้แก่ักโทษเด็ดขาดและกำหนดไว้ในระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 โดยกำหนดลักษณะของเครื่องแต่งกายของนักโทษเด็ดขาดไว้โดยแบ่งตามลำดับชั้นของนักโทษและในระเบียบกรมฯกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ แต่หากไม่มีและจำเป็นให้รัฐต้องจัดจ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลาง

ในส่วนเสื้อผ้าผู้ต้องขังที่ออกไปนอกเรือนจำ กรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดเครื่องแต่งกายพิเศษไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ทำงานสาธารณะ หรือเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง ไปศาลก็มีสัญลักษณ์ติดไว้ที่แขนต่างหา

ในเรื่องสิทธิในการได้รับเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขังมีกำหนดไว้ในกฎกระทรวงฯ ให้มีการแจกจ่ายเครื่องหลับนอนให้แก่ักโทษเด็ดขาด คือ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อปูนอน 1 ผืน และกำหนดไว้ในระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังมีเครื่องหลับนอน โดยอนุญาตให้มี 1 ชุด หากของเดิมหมดสภาพการใช้งาน เมื่อจะแจกจ่ายของใหม่ จะต้องให้ผู้ต้องขังนำของเก่ามาแลกคืน และผู้ต้องขังทุกคนมีหน้าที่จักต้องรักษาความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของตนด้วย

4.4.2 สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง ไว้ว่าเรือนจำต้องจัดเสื้อผ้าที่เหมาะสมแก่สภาพอากาศ โดยคำนึงถึงสุขอนามัยและความสะอาดต้องไม่มีลักษณะน่าอับอายหรือด้อยค่า เสื้อผ้าและชุดชั้นในต้องมีการเปลี่ยนซักอยู่เสมอตตามความจำเป็นในการรักษาสุขอนามัย เรือนจำต้องตรวจสอบดูแลเสื้อผ้าที่อนุญาตให้นักโทษจัดหาเอง ให้มีสภาพที่เหมาะสมและสะอาด กรณีนักโทษได้รับอนุญาตให้ออกไปนอกเรือนจำพึงได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าที่จัดหาเอง

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาควรได้รับอนุญาตแต่งกายด้วยเสื้อผ้าส่วนตัวที่สะอาดเรียบร้อย ถ้าให้สวมเครื่องแบบเรือนจำต้องแตกต่างจากชุดเครื่องแบบนักโทษเด็ดขาด

ต้องจัดให้ผู้ต้องขังนอนในที่นอนที่เป็นสัดส่วนเฉพาะของตนอย่างเพียงพอ และมีการดูแลทำความสะอาดเป็นประจำ

4.4.3 สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขังตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กฎหมายเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการกำหนดเรื่องของสิทธิของผู้ต้องขังในการแต่งกายไว้ว่า การแต่งกายของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องสวมเสื้อผ้าของเรือนจำ สำหรับในเวลากลางของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องได้รับเสื้อผ้าสวมทับเป็นพิเศษ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตนเอง

ในปัจจุบันนี้ชุดของผู้ต้องขังไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นลายทางเป็นที่น่าสังเกต แต่ค่อนข้างเหมือนกับชุดคนงานทั่วไป

กฎหมายเรือนจำในแคว้นฮัมบูร์กและแคว้นนีเดอร์ซาคเซิน แคว้นฮัมบูร์กผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตัวเองเมื่อพวกเขา สามารถทำความสะอาด และซ่อมแซมด้วยค่าใช้จ่ายของตัวเองและแคว้นนีเดอร์ซาคเซิน ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตัวเองเมื่อเธอหรือเขามีการทำ ความสะอาดและซ่อมแซมด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองแต่มีข้อยกเว้นในการแต่งกายเมื่อมีเหตุผลเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือการจัดระเบียบของเรือนจำ

4.4.4 สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขังตามกฎหมายอังกฤษ

สิทธิได้รับหรือมีเครื่องแต่งกาย กรมราชทัณฑ์อังกฤษได้กำหนดเรื่องเครื่องแต่งกายตามกฎกระทรวง (The Prison Rules 1999) ได้กำหนดในเรื่องเสื้อผ้าของผู้ต้องขังไว้โดยแยกเป็นเสื้อผ้าของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาอาจสวมใส่เสื้อผ้าส่วนตัวได้แต่ต้องมีความเหมาะสม เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาด จะได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาเสื้อผ้าที่สะอาดเพียงพอจากภายนอกเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ต้องไปขึ้นศาลสามารถใส่เสื้อผ้าของ

ตนเองหรือเสื้อผ้าในชุดธรรมดา โดยได้รับอนุญาตจากรัฐให้จัดใส่เสื้อผ้าที่มีการกำหนดลักษณะพิเศษให้โดดเด่นโดยการทำเครื่องหมายเป็นพิเศษหรือมีสีเฉพาะ

นักโทษเด็ดขาดหรือผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินจากศาลแล้วทางเรือนจำต้องจัดหาเสื้อผ้าให้รวมถึงเสื้อผ้าที่จำเป็นต้องให้ผู้ต้องขังใส่ในเวลาทำงานด้วย ในระเบียบเรือนจำ ข้อ 14(21) จะต้องจัดชุดชั้นในให้เพียงพอสำหรับผู้ต้องขังและจะต้องมีให้เปลี่ยนอย่างน้อยสัปดาห์ละสองครั้ง แต่ไม่มีการระบุระยะเวลาไว้ว่าเสื้อผ้าของผู้ต้องขังจะเปลี่ยนได้เมื่อไหร่ นอกจากนี้มีคำแนะนำว่าผู้ต้องขังทุกคน ควรได้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองในระหว่างการเยี่ยม

สำหรับผู้ต้องขังหญิงไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหรือนักโทษเด็ดขาดสามารถสวมใส่เสื้อผ้าของตนเองได้เพื่อเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้ตนเองและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ต้องขังหญิง (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 28) โดยต้องเป็นเสื้อผ้าที่สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม กรณีผู้ต้องขังมีเสื้อผ้าไม่เหมาะสมเรือนจำจะต้องจัดหาให้ ทั้งนี้ ญาติและเพื่อนของผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้นำเสื้อผ้าใหม่มาให้ผู้ต้องขังและนำเสื้อผ้าของผู้ต้องขังกลับไปซักทำความสะอาดได้ (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 28)

กลุ่มผู้ต้องขังหญิงผิวสีจะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม (HM Prison service, 2008, p. 44)

ในส่วนของเครื่องหลับนอน กฎกระทรวงได้กำหนดให้ผู้ต้องขังแต่ละคนต้องจัดให้มีเตียงแยกต่างหากและมีเครื่องนอนที่แยกเป็นสัดส่วนที่เพียงพอเพื่อความอบอุ่นและมีผลดีต่อสุขภาพและระเบียบเรือนจำข้อ 14(27) ยังกำหนดให้เครื่องนอนควรจะได้รับทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ โดยผ้าปูที่นอนและหมอนควรทำความสะอาดสัปดาห์ละครั้ง

4.4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขังไทยกับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในกฎหมายไทยในเรื่องเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 69,70 ให้นักโทษเด็ดขาดและคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกาต้องแต่งเครื่องแต่งกายตามแบบที่อธิบดีกำหนดและมีการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนให้แก่ักโทษเด็ดขาดและกำหนดไว้ในระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 โดยกำหนดลักษณะของเครื่องแต่งกายของนักโทษเด็ดขาดไว้โดยแบ่งตามลำดับชั้นของนักโทษ ระเบียบฯ นี้กำหนดบังคับเฉพาะนักโทษเด็ดขาดและคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา หลักปฏิบัตินี้เป็นหลักเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอังกฤษนักโทษเด็ดขาดหรือผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินจากศาลแล้วทางเรือนจำต้องจัดหาเสื้อผ้าให้รวมถึงเสื้อผ้าที่จำเป็นต้องให้ผู้ต้องขังใส่ในเวลาทำงานด้วย

แต่ในระเบียบเรือนจำ ข้อ 14(21) ของอังกฤษ ระบุว่าเรือนจำจะต้องจัดชุดชั้นในให้เพียงพอสำหรับผู้ต้องขังด้วยทั้งผู้ต้องขังชายและหญิง สำหรับประเทศไทยไม่มีการกำหนดให้เรือนจำจัดหาชุดชั้นในให้แก่ผู้ต้องขัง ในปัจจุบันเครื่องนุ่งห่มก็น่าจะต้องกล่าวรวมถึงชุดชั้นในด้วย เรือนจำไทยน่าจะมีการกำหนดให้แจกชุดชั้นในให้แก่ผู้ต้องขังเพราะเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงจะได้รับ

และในระเบียบกรมฯ กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ แต่หากไม่มีและจำเป็นให้รัฐต้องจัดจ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลาง ซึ่งในส่วนที่กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังได้นั้น สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำข้อ 88 และเป็นไปในทิศทางปฏิบัติเดียวกันกับกฎหมายอังกฤษที่กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาอาจสวมใส่เสื้อผ้าส่วนตัวได้แต่ต้องมีความเหมาะสม เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาด จะได้รับอนุญาตให้มีการจัดหาเสื้อผ้าที่สะอาดเพียงพอจากภายนอกเรือนจำ แต่ในกรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาไม่มีเครื่องแต่งกายส่วนตัว รัฐต้องจัดจ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางนั้น ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำข้อ 88 ที่ถ้ารัฐให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสวมชุดเครื่องแต่งกายของเรือนจำ ต้องเป็นชุดที่แตกต่างจากชุดของนักโทษเด็ดขาด เพราะอาจทำให้การแยกประเภทของผู้ต้องขังได้ยากและกระทบถึงสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้

ในส่วนเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังที่ออกไปนอกเรือนจำ กรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดเครื่องแต่งกายพิเศษไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ทำงานสาธารณะ หรือเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขังไปศาลก็มีสัญลักษณ์ติดไว้ที่แขนต่างหากซึ่งข้อกำหนดนี้เป็นหลักปฏิบัติเดียวกันกับอังกฤษ ที่ให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ต้องไปขึ้นศาลสามารถใส่เสื้อผ้าของตนเองหรือเสื้อผ้าในชุดธรรมดาโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้จัดใส่เสื้อผ้าที่มีการกำหนดลักษณะพิเศษให้โดดเด่นโดยการทำเครื่องหมายเป็นพิเศษหรือมีสีเฉพาะ

กฎหมายอังกฤษ ยังได้กำหนดสำหรับผู้ต้องขังหญิงไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหรือนักโทษเด็ดขาดสามารถสวมใส่เสื้อผ้าของตนเองได้เพื่อเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้ตนเองและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ต้องขังหญิง (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003p. 28) โดยต้องเป็นเสื้อผ้าที่สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม กรณีผู้ต้องขังมีเสื้อผ้าไม่เหมาะสม เรือนจำจะต้องจัดหาให้ ทั้งนี้ ญาติและเพื่อนของผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้นำเสื้อผ้าใหม่มาให้ผู้ต้องขังและนำเสื้อผ้าของผู้ต้องขังกลับไปซักทำความสะอาดได้ (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003 p. 28) ในกฎหมายเรือนจำไทยไม่ได้มีระบุให้ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษ

เด็ดขาดใส่เสื้อผ้าของตนเองได้ ซึ่งควรจะมีการเพิ่มไปในข้อกำหนดด้วยเหตุผลเดียวกันกับอังกฤษก็ เพื่อเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้ตนเองและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ต้องขังหญิง

ในส่วนของเครื่องแต่งกายตามลัทธิศาสนาไม่พบว่ากฎหมายไทยกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังดังเช่นอังกฤษที่กำหนดไว้ว่ากลุ่มผู้ต้องขังหญิงผิวสีจะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม (HM Prison service, 2008, p. 44)

ในส่วนของเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขังมีกำหนดไว้ในกฎกระทรวงฯให้มีการแจกจ่ายเครื่องหลับนอนให้แก่นักโทษเด็ดขาด คือ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อนอน 1 ผืน ไม่มีกฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับเตียงนอนเป็นสัดส่วน และในทางปฏิบัติเรือนจำจะจัดเฉพาะให้มีการปูเสื่อน้ำมันขนาดใหญ่ในเรือนนอนทั้งห้องและแจกเฉพาะผ้าห่มนอนให้แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งในทางปฏิบัตินี้ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ แต่เนื่องจากเรือนจำในไทยเป็นเรือนนอนห้องขังรวมไม่ได้เป็นห้องขังเดี่ยวอย่างในต่างประเทศ ด้วยสภาพอากาศและสภาพของขนาดพื้นที่เรือนจำไทยที่มีการควบคุมผู้ต้องขังในห้องขังรวมจึงไม่สามารถจัดเตียงแยกให้แก่ผู้ต้องขังได้

4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล

4.5.1 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย

การใช้สิทธิรักษาพยาบาลของประชาชนทั่วไปในไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิดังกล่าวครอบคลุมถึงการตรวจคัดกรองความเสี่ยง โดยการตรวจสุขภาพทั่วไปตามความจำเป็น และการตรวจโรคมะเร็ง ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ในกฎหมายเรือนจำของไทยที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ตั้งแต่เริ่มแรกที่รับตัวผู้ต้องขัง โดยให้แพทย์ตรวจอนามัยของผู้ที่ถูกรับตัวเข้าไว้ใหม่เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ต้องจัดแยกผู้ต้องขังที่รับตัวไว้ใหม่จากผู้ต้องขังอื่นเพื่อให้แพทย์ได้ตรวจก่อน การตรวจอนามัยผู้ต้องขังแรกเข้าหรือการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยให้ประสานกับแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด

ในเรือนจำทุกแห่งให้จัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย และจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรมีหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น ทุกเรือนจำให้มีแพทย์ประจำการโดยเฉพาะ เรือนจำที่ไม่มีแพทย์ประจำการให้แพทย์สังกัดบังคับบัญชากรมสาธารณสุขเป็นแพทย์เรือนจำ

การตรวจรักษาหากแพทย์ตรวจพบว่าผู้ต้องขังคนใดป่วยเจ็บซึ่งจำเป็นต้องส่งออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำให้แพทย์แจ้งต่อพัศดีและทำรายงานยื่นต่อผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ ในรายงานนั้นให้ชี้แจงอาการเจ็บป่วยที่ตรวจพบ ความเห็นในเรื่องโรคหรือชนิดของการป่วยเจ็บ และสถานรักษาพยาบาลนอกเรือนจำที่เห็นควรให้จัดส่งตัวไปรักษาพยาบาล

ในด้านเวชภัณฑ์ทางการแพทย์มีการกำหนดมาตรฐานไว้ โดยมีเวชภัณฑ์ตามบัญชียาพื้นฐานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดและมีปริมาณเพียงพอได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขัง โดยต้องจัดการบริหารเวชภัณฑ์และคลังยาอย่างมีประสิทธิภาพและในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้อนุญาตให้เรือนจำหรือทัณฑสถานจัดจำหน่ายยารักษาโรคบางประเภทในร้านสะดวกซื้อให้ผู้ต้องขังได้

ในส่วนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อน ให้จัดเป็นผู้ป่วยเจ็บโดยอนุโลม ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควรและกรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไว้โดยเฉพาะด้วย

4.5.2 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ตั้งแต่เริ่มแรกรับ ว่าแพทย์ต้องตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังทุกคน ตั้งแต่แรกรับและหลังจากนั้นอีกตามความจำเป็น แพทย์ต้องตรวจสอบสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังที่ป่วย

ในเรือนจำต้องมีแพทย์อย่างน้อย 1 คน มีความรู้ด้านจิตบำบัด การให้บริการควรต้องประสานกับโรงพยาบาลหรือศูนย์สาธารณสุขของชุมชนหรือรวมถึงศูนย์จิตบำบัด และต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำเมื่อพบว่าผู้ต้องขังรายใดควรส่งตัวไปบำบัดรักษาภายนอกเรือนจำ กรณีผู้ต้องขังป่วยต้องรับการรักษาโดยแพทย์เฉพาะทาง ควรส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลเรือนจำเฉพาะโรคนั้นหรือโรงพยาบาลนอกเรือนจำ กรณีที่ในเรือนจำมีสถานพยาบาลเองจะต้องมีอุปกรณ์ในการบำบัดรักษาและยาที่พอแก่การเจ็บป่วยพร้อมเจ้าหน้าที่การแพทย์ประจำ เรือนจำต้องให้บริการทันตกรรมโดยทันตแพทย์แก่ผู้ต้องขังทุกคน

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา มีสิทธิให้แพทย์ หรือทันตแพทย์ประจำตัวเข้าพบและตรวจรักษาได้ ถ้ามีเหตุผลเพียงพอและเสียค่าใช้จ่ายเอง

เรือนจำหญิงต้องจัดให้มีที่พักรักษาให้หญิงที่มีครรภ์ก่อนและหลังคลอดบุตร ถ้าสามารถจัดให้หญิงได้คลอดบุตรที่โรงพยาบาลนอกเรือนจำได้ก็ยิ่งดี ถ้าหากเด็กคลอดในเรือนจำไม่ควรบันทึกในสูติบัตรว่าเด็กเกิดในเรือนจำ ถ้าอนุญาตให้ทารกอยู่กับมารดาในเรือนจำ ต้องจัดให้มีผู้ดูแลทารกในเรือนจำ

4.5.3 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การรักษาพยาบาลของประชาชนในเยอรมนี เป็นระบบการประกันสุขภาพภาคบังคับ ระบบประกันสังคม (Socail Health Insurance) สำหรับประชาชนผู้มีรายได้ ส่วนผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ที่ไม่มีงานทำ จะได้รับการคุ้มครองด้านสุขภาพผ่านระบบสวัสดิการสังคม ระบบประกันสุขภาพหลักของประเทศถูกบริหารจัดการโดย กองทุนการเจ็บป่วย (Sickness Fund) ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานเอกชนไม่หวังผลกำไร ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนเจ็บป่วย ต้องตรวจร่างกายทุกคน และขึ้นทะเบียนเลือกแพทย์และทันตแพทย์ที่จะใช้บริการ ประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองทุนเจ็บป่วยไม่สามารถเข้ารับบริการกับแพทย์หรือสถานพยาบาลที่เป็นสมาชิกกองทุนการเจ็บป่วยได้

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหลักการสำคัญว่า สุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังทั้งในทางกายและทางจิตจะต้องได้รับการดูแลไม่ให้ถูกระทบกระเทือนและจะต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและในการดูแลความสะอาด

ในการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่มีอายุ 35 ปี บริบูรณ์ ต้องได้รับการตรวจป้องกันโรคทุกสองปี โดยเฉพาะการตรวจป้องกันเกี่ยวกับโรคหัวใจและความดันโลหิต โรคไต โรคเบาหวาน

สำหรับผู้ต้องขังชายเมื่อมีอายุครบ 45 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างมากปีละหนึ่งครั้ง

ส่วนผู้ต้องขังหญิงเมื่อมีอายุครบ 40 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างมากปีละหนึ่งครั้ง ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรพักอาศัยอยู่กับตนในเรือนจำมีสิทธิร้องขอให้ตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคที่เป็นอันตรายมากต่อการพัฒนาทางร่างกายหรือจิตใจของบุตรจนกว่าบุตรจะมีอายุครบ 6 ปี บริบูรณ์ ผู้ต้องขังหญิงระหว่างตั้งครรภ์มีสิทธิที่จะได้รับการดูแลทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ ในการทำคลอดต้องกระทำในโรงพยาบาลนอกเรือนจำ ถ้าไม่อาจทำได้เนื่องจากเหตุผลพิเศษ ให้ทำคลอดในเรือนจำที่มีแผนกทำคลอด ยา เครื่องเวชภัณฑ์และเครื่องมือในการรักษา ต้องจัดให้มีไว้บริการกรณีมีปัญหาการตั้งครรภ์และเกี่ยวพันกับการคลอด

ผู้ต้องขังที่มีอายุ 14 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปี บริบูรณ์มีสิทธิร้องขอให้ตรวจโรคฟันหนึ่งครั้งในระยะเวลา 6 เดือน ตรวจอนามัยของช่องปาก สภาพของเหงือก โรคฟันผุ

การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย เมื่อเจ็บป่วยเพื่อป้องกันไม่ให้อาการเลวร้ายยิ่งขึ้น และบรรเทาอาการเจ็บป่วย ต้องให้มีการรักษาพยาบาลทางการแพทย์ ทันตแพทย์ การดูแลด้วยอุปกรณ์ต่างๆ ยา การให้การรักษาบาดแผล

อำนาจและความรับผิดชอบในการดูแลสุขภาพและรักษาผู้ต้องขังอยู่ในความรับผิดชอบโดยแพทย์เรือนจำ ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และผู้ต้องขังเป็นลักษณะที่อยู่ภายใต้กฎหมาย การตรวจรักษาผู้ป่วยเป็นวิจักษณ์ของแพทย์รวมถึงการบำบัดจิตด้วย แพทย์มีสิทธิในการไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้ต้องขังที่ป่วย เว้นแต่ข้อมูลนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของผู้คุมที่เป็นการป้องกันอันตรายต่อร่างกายและชีวิตของผู้ต้องขัง

แพทย์เฉพาะทางจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการรักษาผู้ต้องขังต่อเมื่อแพทย์เรือนจำเจอสถานการณ์ที่หนักหรือจำเป็นต้องรักษาด้วยแพทย์เฉพาะทาง

ผู้ต้องขังจะปฏิเสธการรักษาจากแพทย์เรือนจำและขอรับการรักษาจากแพทย์ส่วนตัวก็ต่อเมื่อผู้ต้องขังเลือกใช้จ่ายเงินของตัวเอง โดยมีเหตุผลว่าผู้ต้องขังไม่สามารถเชื่อถือในการรักษาของแพทย์เรือนจำได้

กฎหมายเยอรมนีกำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการดูแลด้วยอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน เครื่องเสริมร่างกาย อุปกรณ์ช่วยในทางกระดูกและอื่นๆ ที่จำเป็นเฉพาะกรณีเพื่อความมั่นใจในผลการรักษาพยาบาล หรือความสมดุลเนื่องจากความพิการ เมื่อคำนึงถึงระยะเวลาในการถูกจำคุกแล้วมีความชอบธรรมกับการบังคับโทษ

ในด้านต้นทุนค่าธรรมเนียมช่วยเหลือค่าฟื้นฟูและค่าบำบัดฟื้นฟู รัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด ด้วยความเห็นชอบของผู้ต้องโทษ

การย้ายสถานที่เมื่อป่วย ผู้ต้องขังป่วยอาจถูกย้ายไปโรงพยาบาลของเรือนจำ หรือไปเรือนจำอื่นที่เหมาะสมกับการรักษาพยาบาล ในกรณีที่ไม่สามารถรักษาในเรือนจำที่ผู้ต้องขังอยู่นั้นได้ ให้ทำการย้ายไปให้ทันต่ออาการของผู้ต้องขัง

4.5.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังตามกฎหมายอังกฤษ

ระบบบริการด้านสุขภาพของอังกฤษ ส่วนใหญ่เป็นระบบของรัฐ ซึ่งให้ความคุ้มครองด้านบริการทางการแพทย์แก่ทุกคน ครอบคลุมทั้งด้านอายุรกรรมและศัลยกรรม โดยไม่คำนึงถึงรายได้ของผู้มารับบริการ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเมื่อไปรับบริการ เรียกว่าระบบบริการสุขภาพแห่งชาติ (NHS)

พระราชบัญญัติเรือนจำของอังกฤษได้กำหนดเรื่องการรักษาพยาบาลไว้ว่าทุกเรือนจำจะต้องมีเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ (medical officer) ประจำเรือนจำ พระราชบัญญัติเรือนจำระบุว่าการดูแลสุขภาพจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขังในเรือนจำและในกฎกระทรวง (The Prison Rules 1999) ยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่แพทย์อาชญาวิทยา (medical practitioner) ที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติแพทย์ (Medical Act 1983) เจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์จะต้องปรึกษาแพทย์ก่อนที่จะดำเนินการดำเนินการใดๆ ที่ร้ายแรงหรือสำคัญ

โดยทั่วไปเรือนจำจะมีหน่วยงานด้านการรักษาพยาบาล (Health Care Service for Prisoner, HCSP) เพื่อดูแลและให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด (HCSP) ในกรณีที่เรือนจำซึ่งผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวอยู่ ไม่สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังได้ ผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรับการรักษายังเรือนจำอื่น หรืออาจเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาให้การรักษาส่งตัวในเรือนจำ หรือผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรักษาในโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ

แพทย์มีหน้าที่ต้องคอยดูแลรักษาผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นจิตเวชและรายงานผู้บัญชาการเรือนจำ (Governor) ในกรณีมีเหตุผลเพียงพอว่าจากการตรวจผู้ต้องขังที่ป่วยทางจิตควรได้รับการรักษาจากโรงพยาบาลวิชายัตแพทย์และผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ

การรักษาพยาบาลโดยแพทย์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องขัง แพทย์ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึงวิธีการรักษา ขั้นตอนการรักษา

ผู้ต้องขังไม่สามารถเก็บยาใดๆ ไว้กับตนเองได้ ดังนั้น ผู้ต้องขังจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่พยาบาลทราบถึงยาที่ผู้ต้องขังจำเป็นต้องใช้ เพื่อให้แพทย์ของเรือนจำเขียนใบรับรองแพทย์ให้หน่วยเภสัชกรรมของเรือนจำจ่ายยาให้แก่ผู้ต้องขัง

ทั้งนี้ประวัติด้านการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง โดยปกติแล้วจะถูกส่งให้กับเจ้าหน้าที่พยาบาลของเรือนจำ เมื่อผู้ต้องขังให้ความยินยอม ผู้ต้องขังมีสิทธิขอทำสำเนาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่พยาบาลของเรือนจำและมีสิทธิตรวจสอบแก้ไขข้อมูลดังกล่าวได้ ในกรณีที่ผู้ต้องขังเห็นว่าข้อมูลดังกล่าวไม่ถูกต้องตรงกับความจริงและควรส่งบันทึกดังกล่าวไปกลับผู้ต้องขังถ้ามีการย้ายไปยังเรือนจำอื่น ภายใต้บทบัญญัติข้อมูลสุขภาพ (Health Records Act 1990) องค์กรที่แพทย์อาจปฏิเสธที่จะเปิดเผยข้อมูลหากเห็นว่าจะเป็นการก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหรือบุคคล

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสามารถร้องขอการรักษาพยาบาลจากแพทย์หรือทันตแพทย์ และจ่ายค่าใช้จ่ายในการรักษาเองโดยได้

ผู้ต้องขังหญิงที่รับการรักษาพยาบาลภายในเรือนจำมีสิทธิที่จะเลือกรับการรักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเป็นการเฉพาะได้ ในส่วนของแพทย์โดยมากจะเป็นผู้ชาย หากผู้ต้องขังหญิงต้องการรับการรักษาจากแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำการร้องขอได้เป็นรายกรณี (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 53) ผู้ต้องขังมีสิทธิเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ เช่นเดียวกับการรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 52) และในเรือนจำหญิงส่วนใหญ่ได้จัดตั้งหน่วย Well Women

Clinics เพื่อให้บริการเฉพาะด้านแก่ผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ การตรวจทรวงอก การตรวจภายใน การวางแผนครอบครัว

4.5.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังไทยกับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในกฎหมายไทยในเรื่องสิทธิการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังไว้ว่าในเรือนจำทุกแห่งให้จัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาล ผู้ต้องขังป่วย เริ่มตั้งแต่เริ่มแรกที่รับตัวผู้ต้องขัง โดยให้แพทย์ตรวจอนามัยของผู้ที่ถูกรับตัวเข้าไว้ใหม่ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและกฎหมายเรือนจำในต่างประเทศ ถึงแม้ในทางปฏิบัติจะไม่มีแพทย์เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำด้วยปัญหาขาดบุคลากรทางการแพทย์ กฎกระทรวงฯ ข้อ 38 จึงได้บัญญัติทางแก้ไขให้แพทย์สามารถเข้ามาตรวจผู้ต้องขังใหม่แรกรับได้ในวันอื่น

ด้วยปัญหาขาดแคลนแพทย์ กฎกระทรวงฯ ข้อ 39 จึงบัญญัติให้เรือนจำต้องจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรมีหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น ทุกเรือนจำให้มีแพทย์ประจำการ โดยเฉพาะเรือนจำที่ไม่มีแพทย์ประจำการให้แพทย์สังกัดบังคับบัญชากรมสาธารณสุขเป็นแพทย์เรือนจำ

เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้สิทธิรักษาพยาบาลของประชาชนทั่วไปในไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิดังกล่าวครอบคลุมถึงการตรวจคัดกรองความเสี่ยง โดยการตรวจสุขภาพทั่วไปตามความจำเป็น และการตรวจโรคมะเร็ง ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่กรมราชทัณฑ์ยังไม่มีกำหนดให้ผู้ต้องขังป่วยได้รับการคุ้มครองสิทธิการรักษาพยาบาล การตรวจป้องกันโรค ให้ได้รับการรักษาพยาบาลเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป

กรณีผู้ต้องขังป่วยหนักหรือป่วยเป็นโรคที่ต้องใช้แพทย์เฉพาะทางรักษา ถ้าการตรวจรักษาแพทย์ตรวจพบว่าผู้ต้องขังคนใดป่วยเจ็บซึ่งจำเป็นต้องส่งออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำให้แพทย์แจ้งต่อพัศดีและทำรายงานยื่นต่อผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ ในรายงานนั้นให้ชี้แจงอาการเจ็บป่วยที่ตรวจพบ ความเห็นในเรื่องโรคหรือชนิดของการป่วยเจ็บ และสถานรักษาพยาบาลนอกเรือนจำที่เห็นควรให้จัดส่งตัวไปรักษาพยาบาล และกรณีผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกก่อนกฎหมายเรือนจำไทย ให้จัดเป็นผู้ป่วยเจ็บโดยอนุโลม ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควรและกรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไว้โดยเฉพาะด้วย ในส่วนนี้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและกฎหมายเรือนจำต่างประเทศ

กฎหมายเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดในการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่มีอายุ 35 ปี บริบูรณ์ ต้องได้รับการตรวจป้องกันโรคทุกสองปี โดยเฉพาะการตรวจป้องกันเกี่ยวกับโรคหัวใจและความดันโลหิต โรคไต โรคเบาหวาน

สำหรับผู้ต้องขังชายเมื่อมีอายุครบ 45 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างมากปีละหนึ่งครั้ง

ส่วนผู้ต้องขังหญิงเมื่อมีอายุครบ 40 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างมากปีละหนึ่งครั้ง

เยอรมันกำหนดให้ผู้ต้องขังได้สิทธิในการรักษาพยาบาล การตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังเท่าเทียมกับการรักษาพยาบาลกับประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการที่รัฐคุ้มครองสิทธิการรักษาพยาบาลของทุกคนเท่าเทียมกันไม่ว่าในฐานะใด

ส่วนผู้ต้องขังหญิงของอังกฤษ ที่รับการักษาพยาบาลภายในเรือนจำมีสิทธิที่จะเลือกรับการรักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเป็นการเฉพาะได้ ในส่วนของแพทย์โดยมากจะเป็นผู้ชาย หากผู้ต้องขังหญิงต้องการรับการรักษากับแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำการร้องขอได้เป็นรายกรณี (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 53) ผู้ต้องขังมีสิทธิเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ เช่นเดียวกับการรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ (HM Prison service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 52) และในเรือนจำหญิงส่วนใหญ่ได้จัดตั้งหน่วย Well Women Clinics เพื่อให้บริการเฉพาะด้านแก่ผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ การตรวจทรวงอก การตรวจภายใน การวางแผนครอบครัว

อังกฤษให้สิทธิผู้ต้องขังในการเลือกแพทย์และสิทธิที่จะเข้ารับการรักษา การตรวจโรค หรือแม้กระทั่งสิทธิในการที่จะปฏิเสธการรักษา โดยประชาชนทั่วไปใช้สิทธิรักษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รัฐเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ในระบบรัฐสวัสดิการ ผู้ต้องขังในอังกฤษก็เช่นเดียวกัน มีสิทธิรักษาพยาบาลโดยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย จัดว่าเป็นระบบรัฐสวัสดิการเช่นเดียวกับบุคคลภายนอก ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ซึ่งในกฎหมายเรือนจำในประเทศไทยไม่มีการกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิตรวจร่างกายเพื่อป้องกันโรคได้หรือเลือกแพทย์ที่จะทำการรักษาได้ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายเรือนจำในต่างประเทศใส่ใจในเรื่องสุขภาพร่างกาย การตรวจโรคเพื่อป้องกัน เป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงได้รับและเป็นการตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน

ในด้านเวชภัณฑ์ทางการแพทย์มีการกำหนดมาตรฐานไว้ โดยมีเวชภัณฑ์ตามบัญชียาพื้นฐานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดและมีปริมาณยาเพียงพอได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขัง โดยต้อง

จัดการบริหารเวชภัณฑ์และคลังยาอย่างมีประสิทธิภาพและผู้ต้องขังได้ในไทยอนุญาตให้ผู้ต้องขัง เก็บยารักษาโรคได้บางชนิดและกรมราชทัณฑ์ได้อนุญาตให้เรือนจำหรือทัณฑสถานจัดจำหน่ายยา รักษาโรคบางประเภทในร้านสงเคราะห์ซึ่งเป็นข้อดีในการให้ผู้ต้องขังมียารักษาโรคที่เป็น การเจ็บป่วยเล็กน้อยต่างกับกฎหมายเรือนจำอังกฤษห้ามผู้ต้องขังไม่สามารถเก็บยาใดๆไว้กับตนเองได้ ดังนั้น ผู้ต้องขังจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่พยาบาลทราบถึงยาที่ผู้ต้องขังจำเป็นต้องใช้ เพื่อให้แพทย์ ของเรือนจำเขียนใบรับรองแพทย์ให้หน่วยเภสัชกรรมของเรือนจำจ่ายยาให้แก่ผู้ต้องขัง ด้วยเหตุผล ด้านความปลอดภัย

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาในกฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและอังกฤษ ให้สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสามารถร้องขอการรักษาพยาบาลจากแพทย์หรือทันตแพทย์และ จ่ายค่าใช้จ่ายในการรักษาเองโดยได้ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลแต่ในประเทศไทยกับไม่มี กำหนดในกฎหมายราชทัณฑ์ไทย

กฎหมายเยอรมนีกำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการดูแลด้วยอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับ สายตาและการได้ยิน เครื่องเสริมร่างกาย อุปกรณ์ช่วยในทางกระดูกและอื่นๆ ที่จำเป็นเฉพาะกรณี เพื่อความมั่นใจในผลการรักษาพยาบาล หรือความสมดุลเนื่องจากความพิการ เมื่อคำนึงถึง ระยะเวลาในการถูกจำคุกแล้วมีความชอบธรรมกับการบังคับโทษ

ในด้านต้นทุนกรณีเงินช่วยเหลือค่าฟันปลอมและการครอบฟัน รัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ทั้งหมด ด้วยความเห็นชอบของผู้ต้องโทษ

นับว่ากฎหมายเรือนจำเยอรมันให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในเรื่องการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี มากกฎหมายเรือนจำไทยน่าจะนำในส่วนนี้มาพิจารณาเพิ่มสิทธิให้แก่ผู้ต้องขังไทย

นอกจากนี้ เรือนจำอังกฤษกำหนดให้ผู้ต้องขังป่วยมีสิทธิปฏิเสธการรักษาได้ การ รักษาพยาบาลโดยแพทย์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องขัง แพทย์ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึง วิธีการรักษา ขั้นตอนการรักษา เว้นแต่ผู้ต้องขังเป็น โรคติดต่อร้ายแรง และประวัติการรักษาของ ผู้ต้องขังเป็นความลับห้ามเปิดเผย เว้นแต่ ประวัติมีความสำคัญทางด้านความปลอดภัยทางสุขภาพ ของผู้ต้องขังคนอื่น แสดงให้เห็นว่าการราชทัณฑ์อังกฤษให้ความสำคัญทางด้านความปลอดภัยทางสุขภาพ ของผู้ต้องขัง เว้นแต่จะกระทบต่อสังคมโดยรวม เช่น กรณี โรคระบาด หรือโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งเป็น การคุ้มครองสิทธิในการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังไว้มากกว่าที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดมาตรฐาน ขั้นต่ำๆและเป็นการแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังให้ใกล้เคียงกับบุคคลทั่วไปมากขึ้น

4.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

4.6.1 สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย

เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการดูแลผู้ต้องขังในเรื่องความสะดวก สุขอนามัยทางร่างกายและสวัสดิการต่างๆ ดังนั้นกรมราชทัณฑ์ไทยจึงได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคน เว้นแต่คนต้องขังและคนฝาก ตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ อาบน้ำและขัดถูร่างกาย ตลอดจนทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนและเครื่องใช้ต่างๆ เกี่ยวกับคนและสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ของผู้ต้องขังในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว ได้แก่ สบู่ฟอกตัวผงซักฟอก แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ชันอาบน้ำ รองเท้าฟองน้ำ ผ้าอนามัย เป็นต้น

ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้มีการกำหนดการแจกจ่ายสิ่งของที่จำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง โดยได้ออกหนังสือถึงสำนักงบประมาณ เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขังและกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดสิ่งของที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังแต่ละคนมีเก็บไว้ในเรือนจำโดยสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นเกี่ยวกับการอนามัย นอกจากนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆยังได้จัดให้มีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพของผู้ต้องขังมาจำหน่ายในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง

4.6.2 สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการได้รับสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆและส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสะอาดของร่างกายสุขอนามัย ไว้ว่า ผู้ต้องขังจะได้รับการดูแลในเรื่องการจัดหาน้ำเพื่อทำความสะอาดของร่างกาย ผม และเรือนจำพึงจัดหาของใช้ที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังจะต้องจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเรื่องการจัดผม ผู้ต้องขังชายควรจะได้รับ การโกนหนวดอย่างสม่ำเสมอ

4.6.3 สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ของผู้ต้องขังตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหลักการสำคัญว่า สุขภาพอนามัยในทางกายของผู้ต้องขังจะต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและความสะอาดสิ่งของ ดังนั้นผู้ต้องขังอาจครอบครองหรือรับสิ่งของที่เจ้าหน้าที่บังคับโทษมอบให้ สิ่งของในครอบครองที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวหรือสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ผู้ต้องขังจะได้รับจากเจ้าหน้าที่บังคับโทษในจำนวนหนึ่ง ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับสิ่งของต่างๆ ที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ จากการเยี่ยม ผู้ต้องขังอาจซื้อเครื่องดูแลทำความสะอาดร่างกาย และสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ได้เองด้วยเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld)

การจับจ่ายใช้สอยนั้นไม่สามารถซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไปนอกจากที่ทางเรือนจำได้จัดหามาให้เท่านั้น แต่ในกรณีผู้ต้องขังไม่มีเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld) โดยมีใช้ความผิดของตน เขาอาจได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่สมควรจากเงินตนเอง (Eigengeld)

ผู้ต้องขังที่ชราหรือพิการ ไม่สามารถทำงานได้ หรือไม่เคยได้รับค่าชดเชยจากการตกงานเลย หรือไม่ได้รับค่าชดเชยการตกงาน ให้ผู้ต้องขังคนนี้ได้รับเงินติดกระเป๋าสอดคล้องตามสมควรถ้าเขายังต้องการ ในเรื่องนี้ให้ปรับใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับค่าแรงงานสำหรับการทำงานด้วย

4.6.4 สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ของผู้ต้องขังตามกฎหมายอังกฤษ

ในด้านการอนามัยและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นตามกฎหมายกระทรวง (The Prison Rules 1999) ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนควรได้รับสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ในห้องน้ำเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยในทางกายของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและความสะอาด เครื่องนอนก็ควรจะได้รับการทำงานทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ และในกฎกระทรวงยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถซักผ้าได้ในเวลาที่เหมาะสม เรือนจำต้องจัดหาน้ำเพื่อใช้ทำความสะอาดร่างกาย สระผม โกนหนวดเคราได้ทุกวันและตัดผม แต่ผู้ต้องขังจะไม่ยินยอมที่จะตัดผมก็ได้ เจ้าพนักงานเรือนจำจะบังคับให้ผู้ต้องขังตัดผมไม่ได้

ระเบียบเรือนจำ ได้ระบุไว้ให้ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้มีสิ่งของในความครอบครองในห้องขังได้ ยกตัวอย่างที่เป็นสิ่งของที่จำเป็นในชีวิต เช่น เครื่องโกนหนวดใช้แบตเตอรี่

สำหรับผู้ต้องขังหญิงจะได้รับแจกอุปกรณ์ทำความสะอาด รวมทั้งเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับหญิง ทางเรือนจำจัดให้มีผลิตภัณฑ์บำรุงผิวและเส้นผมจำหน่ายที่ร้านค้าสวัสดิการ (HM Prison Service, 2008, p. 43) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผลิตภัณฑ์ชำระล้างร่างกายและอุปกรณ์ดูแลผม เรือนจำก็มีจัดให้ผู้ต้องขังเช่นกัน หากผู้ต้องขังไม่ซื้อจากร้านค้าสวัสดิการ แต่จะพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ต้องขังเป็นรายกรณีด้วย

ในส่วนการทำความสะอาดเสื้อผ้าและชุดชั้นใน เรือนจำจะจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ซักชุดชั้นในแยกเป็นสัดส่วนจากที่ล้างภาชนะ และที่ชำระล้างร่างกาย

ผู้ต้องขังสามารถจะจับจ่ายใช้สอยซื้อสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ จากร้านค้าสวัสดิการได้ โดยเงินบางส่วนผู้ต้องขังได้มาจากเงินที่ได้รับจากรัฐ เป็นค่าใช้จ่ายในการถูกจองจำและเงินตอบแทนจากการทำงาน

4.6.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ของผู้ต้องขังไทยกับมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในกฎหมายไทยในเรื่องสิทธิการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ กรณีในด้านสุขอนามัยของร่างกายของผู้ต้องขังกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการดูแลผู้ต้องขังในเรื่องความสะดวก สุขอนามัยทางร่างกายและสวัสดิการต่างๆ ดังนั้นกรมราชทัณฑ์ไทยจึงได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคน เว้นแต่คนต้องขังและคนฝาก ตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ อาบน้ำและขัดถูร่างกาย ตลอดจนทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนและเครื่องใช้ต่างๆ เกี่ยวกับตนและสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ของผู้ต้องขังในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัวได้แก่ สบู่ฟอกตัวผงซักฟอก แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ขันอาบน้ำ รองเท้าฟองน้ำฝอยอนามัย เป็นต้น ในส่วนนี้ที่ได้กำหนดไว้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำและเป็นหลักเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเรือนจำต่างประเทศ

ในกฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับสิ่งของต่างๆ ที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ จากการเยี่ยมหลักปฏิบัตินี้เป็นหลักเดียวกันทั้งของไทยและอังกฤษ

กรณีผู้ต้องขังต้องการซื้อสิ่งของจำเป็นด้วยเงินของตนเองกฎหมายเรือนจำไทยได้กำหนดให้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ จัดให้มีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพของผู้ต้องขังมาจำหน่ายในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังซึ่งเป็นหลักปฏิบัติหลักเดียวกันกับของต่างประเทศที่แตกต่างคือเงินที่นำมาซื้อของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผู้ต้องขังอาจซื้อเครื่องดูแลทำความสะอาดร่างกายและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ได้เองด้วยเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld) การจับจ่ายใช้สอยนั้นไม่สามารถซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไปนอกจากที่ทางเรือนจำได้จัดมาให้เท่านั้น แต่ในกรณีผู้ต้องขังไม่มีเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld) โดยมีใช้ความผิดของตน เขาอาจได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่สมควรจากเงินตนเอง (Eigengeld)

ผู้ต้องขังที่ชราหรือพิการ ไม่สามารถทำงานได้ หรือไม่เคยได้รับค่าชดเชยจากการตกงานเลย หรือไม่ได้รับค่าชดเชยการตกงาน ให้ผู้ต้องขังคนนี้ได้รับเงินติดกระเป๋าสอดคล้องตามสมควรถ้าเขายังต้องการ ในเรื่องนี้ให้ปรับใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับค่าแรงงานสำหรับการทำงานด้วย

อังกฤษผู้ต้องขังสามารถจะจับจ่ายใช้สอยซื้อสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ จากร้านค้าสวัสดิการได้ โดยเงินบางส่วนผู้ต้องขังได้มาจากเงินที่ได้รับจากรัฐ เป็นค่าใช้จ่ายในการถูกจองจำและเงินตอบแทนจากการทำงาน

พิจารณาหากผู้ต้องขังไทยที่มีฐานะยากจนหรือไม่มีญาติมาเยี่ยมอาจได้รับผลกระทบจากการที่ไม่มีสิ่งของจำเป็นในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมี

น้อยแต่จำนวนผู้ต้องขังมีมาก ผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับจากรัฐอย่างเพียงพอและไม่มีเงินพอที่จะซื้อจากร้านสงเคราะห์ได้แต่ในต่างประเทศรัฐจัดเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายในการถูกจองจำ ซึ่งไทยควรจะนำหลักดังกล่าวของต่างประเทศมาพิจารณาให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเงินจากรัฐนอกเหนือจากเงินที่ได้แบ่งสรรจากเงินทำงานและเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังชราและพิการอีกด้วย

พิจารณาของอังกฤษสำหรับผู้ต้องขังหญิงจะได้รับแจกอุปกรณ์ทำความสะอาด รวมทั้งเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับหญิง ทางเรือนจำจัดให้มีผลิตภัณฑ์บำรุงผิวและเส้นผมจำหน่ายที่ร้านค้าสวัสดิการ (HM Prison Service, 2008, p. 43) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผลิตภัณฑ์ชำระล้างร่างกายและอุปกรณ์ดูแลผม เรือนจำก็มีจัดให้ผู้ต้องขังเช่นกัน หากผู้ต้องขังไม่ซื้อจากร้านค้าสวัสดิการ แต่จะพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ต้องขังเป็นรายกรณีด้วย มีบทบัญญัติแยกออกมาต่างหากในเรื่องสุขอนามัยแสดงถึงความใส่ใจของสิทธิของผู้ต้องขังโดยพิจารณาเป็นรายบุคคล

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
1. สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	ข้อ 9-14 การใช้ระบบขังเดี่ยวให้แยกนอนเดี่ยวเฉพาะเวลากลางคืน ส่วนการใช้ระบบขังรวมให้เลือกผู้ต้องขังที่มีความเหมาะสมเพื่ออยู่ร่วมกัน และที่อยู่อาศัยต้องถูกสุขลักษณะ มีห้องน้ำและสุขภัณฑ์ที่สะอาด และเพียงพอ	กฎหมายไทยไม่มีการบัญญัติเรื่องมาตรฐานด้านสภาพที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขัง แต่กรมราชทัณฑ์กำหนดรายละเอียดไว้เป็นมาตรฐานให้เรือนจำทุกแห่งปฏิบัติตาม เช่น มาตรฐานด้านเรือนนอน โรงเลี้ยง โรงครัว เป็นต้น และมาตรฐานเกี่ยวกับสุขอนามัย	กฎหมายราชทัณฑ์ต่างประเทศกำหนดให้จัดที่อยู่อาศัยให้เพียงพอกับผู้ต้องขังทุกคน โดยส่วนใหญ่ใช้ระบบขังเดี่ยว นอกจากนี้ เรือนจำเยอรมันมีการกำหนดแบบแผนว่าควรมีพื้นที่อย่างน้อย 10 ตารางเมตรต่อผู้ต้องขัง 1 คน อังกฤษกำหนดให้มีพื้นที่ห้องขังเดี่ยว 5.5 ตารางเมตร	ทางปฏิบัติของเรือนจำไทยสอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว เพราะกรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางปฏิบัติแก่เรือนจำต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน จะมีปัญหาที่เฉพาะกรณีมีผู้ต้องขังล้นเรือนจำนั้นๆ ซึ่งเกิดจากความพร้อมเรื่องสถานที่ และงบประมาณ จึงไม่จำเป็นต้องมีการบัญญัติเพิ่มไว้ในกฎหมาย

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
2. สิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร	ข้อ 20 ต้องจัดบริการอาหารที่มีประโยชน์ มีคุณภาพและสะอาด รวมทั้งน้ำดื่มที่เพียงพอกับผู้ต้องขังทุกคน	กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 75-80 กำหนดให้เรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ แต่ในทางปฏิบัติเรือนจำจัดอาหารให้ได้รับ 3 มื้อ ต่อวันและจัดให้น้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอแก่ผู้ต้องขัง	การราชทัณฑ์ของเยอรมนี และอังกฤษ กำหนดไว้ชัดเจนให้เรือนจำจัดบริการอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างเพียงพอ จึงมีการจัดอาหารให้ผู้ต้องขังให้ได้รับอาหารหลักวันละ 3 มื้อ และการจัดอาหารต้องกระทำโดยสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขัง อาหารต้องมีความหลากหลายและมีคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งจัดน้ำดื่มไว้อย่างเพียงพอ อีกทั้งเยอรมันยังกำหนดให้ผู้ต้องขังป่วย ได้รับอาหารพิเศษที่เกิดจากคำสั่งแพทย์	กฎหมายไทยบัญญัติต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำ เพราะการให้ผู้ต้องขังได้รับอาหารเพียง 2 มื้อ ย่อมไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย จึงควรแก้ไขกฎกระทรวงฯ ข้อ 77 โดยกำหนดให้จัดอาหารให้ผู้ต้องขังได้รับ 3 มื้อ ต่อวัน และให้จัดมีน้ำดื่มที่สะอาดที่เพียงพอแก่ผู้ต้องขังทุกคน เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล อีกทั้งควรมีการเพิ่มสิทธิของผู้ต้องขังป่วย โดยบัญญัติเพิ่มในกฎกระทรวง กำหนดให้เรือนจำต่างๆ จัดอาหารพิเศษให้เหมาะสมกับสุขภาพของผู้ต้องขังป่วยและผู้ต้องขังสูงอายุ ที่มีโรคประจำตัว

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
3. สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน	ข้อ 17-19 เรือนจำต้องจัดเสื้อผ้าที่เหมาะสมแก่สภาพอากาศ ไม่มีลักษณะน่าอับอายหรือด้อยค่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาหรือนักโทษที่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกเรือนจำ ควรอนุญาตให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าส่วนตัว การจัดที่นอนควรจัดให้มีเตียงแยกเป็นเอกเทศ สำหรับผู้ต้องขังแต่ละคนและทำความสะอาดเสมอ	กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 69-70 กำหนดให้นักโทษเด็ดขาดและคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่รัฐจัดให้ทางเรือนจำมีการจัดเสื้อปูนอนให้แก่ผู้ต้องขัง	การราชทัณฑ์เยอรมันกำหนดให้ทางเรือนจำต้อง จัดเตรียมชุดเครื่องแต่งกายให้แก่ผู้ต้องขังทุกคน ในแบบเดียวกัน ผู้ต้องขังที่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกเรือนจำ อาจได้รับอนุญาตให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าส่วนตัว กฎหมายราชทัณฑ์ของอังกฤษ กำหนดให้เฉพาะนักโทษเด็ดขาดเท่านั้นที่ต้องใส่เสื้อผ้าที่รัฐจัดไว้ให้ แต่เวลาออกไปศาลให้ใส่เสื้อผ้าส่วนตัวได้ผู้ต้องขังหญิงได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าของตัวเองได้ และสามารถสวมใส่เสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาได้ด้วย	กฎหมายราชทัณฑ์ไทยและทางปฏิบัติในส่วนของเครื่องนุ่งห่มสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพราะไม่มีลักษณะบ่งชี้เด่นชัดว่าเป็นผู้ต้องขังจึงไม่ทำให้เกิดความอับอายและเหมาะสมกับสภาพอากาศ กรณีที่ไม่ได้มีการกำหนดให้ผู้ต้องขังสามารถแต่งกายตามหลักศาสนาได้ถึงแม้ไม่มีกำหนดไว้ในมาตรฐานสากลแต่ไทยก็ควรมีกำหนดไว้ ให้ผู้ต้องขังสามารถแต่งกายให้ถูกต้องตามลัทธิศาสนาได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็น พื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของ ของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
4. สิทธิในการได้รับการ รักษาพยาบาล	ข้อ 22-26 เรือนจำทุกแห่งอย่าง น้อยต้องมีแพทย์ 1 คน ประจำ เรือนจำนั้น แพทย์ต้องตรวจ สุขภาพผู้ต้องขังทุกคนตั้งแต่แรก รับและตรวจสุขภาพหลังจากนั้น อีกและให้บริการตรวจรักษาแก่ ผู้ต้องขังป่วย และต้องจัดบริการ ทันตกรรมโดยทันตแพทย์แก่ ผู้ต้องขังทุกคน	การใช้สิทธิรักษาพยาบาลของ ประชาชนทั่วไปในไทย ส่วน ใหญ่อยู่ในระบบประกัน สุขภาพถ้วนหน้า ประชาชน ทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการ ทางการแพทย์ได้โดยไม่เสีย ค่าใช้จ่าย พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ.2479	และรัฐจัดให้มีเตียงนอนสำหรับ ผู้ต้องขังแต่ละคน อีก รวมทั้งแจก ผ้าปูที่นอน และวัสดุเครื่องนอน อีกด้วย การรักษาพยาบาลของประชาชน ในเยอรมนี เป็นระบบการประกัน สุขภาพภาคบังคับ ระบบประกัน สังคม สำหรับประชาชนผู้มีรายได้ ส่วนผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ที่ไม่มีงาน ทำ จะได้รับการคุ้มครองด้าน สุขภาพผ่านระบบสวัสดิการสังคม ต้องตรวจร่างกายทุกคนและขึ้น ทะเบียน	ส่วนของเครื่องหลับนอน เรือนจำ ของไทยเป็นลักษณะห้องขังรวม การปูเสื่อน้ำมันและแจกจ่ายผ้า ห่มนับว่าเหมาะสมต่อสภาพ อากาศและสถานที่ของเรือนจำ ในประเทศไทย กฎหมายราชทัณฑ์ไทยบัญญัติไว้ สอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว ก็จริง แต่ในบางส่วนยังไม่จัดให้ ผู้ต้องขังได้รับสิทธิรักษาพยาบาล เท่าเทียมกับสิทธิประชาชนทั่วไป แต่ในต่างประเทศให้สิทธิในการ รักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็น พื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของ ของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
	รวมทั้งตรวจดูแลผู้ต้องขังหญิง มีครรภ์ทั้งก่อนและหลังคลอด บุตร	มาตรา 29-30 กฎกระทรวงฯ ข้อ 23, 72-74 ให้เรือนจำทุก แห่งมีสถานพยาบาลและผู้มี ความรู้พอสมควรประจำอยู่ เพื่อรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ป่วย โดยแพทย์ตรวจตั้งแต่ แรกรับและหากไม่อาจรักษา ภายในเรือนจำได้ให้ส่งไป รักษาที่อื่นตามกฎหมาย ส่วน ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ให้ถือ เป็นผู้ป่วยและให้รักษา พยาบาลตามสมควร	เลือกแพทย์และทันตแพทย์ เยอรมนีมีหลักการสำคัญ คือ เน้น การป้องกันสุขภาพของผู้ต้องขัง มีบทบัญญัติให้ผู้ต้องขังได้รับ การตรวจรักษาโรค ตามกำหนด อายุ มีตรวจทันตกรรม มีแพทย์ ดูแลผู้ต้องขังตั้งครรภ์ อังกฤษ รัฐคุ้มครองด้านบริการทาง การแพทย์แก่ประชาชนทุกคน ครอบคลุมทั้งด้านอายุรกรรมและ ศัลยกรรม ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เมื่อไปรับบริการ เรียกว่าระบบ บริการสุขภาพแห่งชาติ (NHS)	เทียบเท่ากับประชาชนทั่วไป ดังนั้น ไทยควรออกกฎหมายให้ เรือนจำต้องจัดให้มีการตรวจ สุขภาพประจำปีแก่ผู้ต้องขังทุกคน โดยกำหนดตามเกณฑ์อายุของ ผู้ต้องขังเพื่อเป็นการป้องกันโรค ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจบัญญัติ ในพระราชบัญญัติกรมราชทัณฑ์ มาตรา 29 ที่กำหนดแนวทางปฏิบัติ ไว้อย่างกว้างๆว่า “ให้ผู้ต้องขังที่ เจ็บป่วย...ได้รับการรักษาพยาบาล ตามสมควร”ซึ่งการรักษาพยาบาล ตามสมควรนี้ควรจะหมายรวมถึง กรณีของการตรวจสุขภาพแก่ ผู้ต้องขัง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็น พื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของ ของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
			<p>เรือนจำอังกฤษทุกเรือนจำจะมี หน่วยงานด้านการรักษาพยาบาล (HCSP) เพื่อดูแลและให้การ รักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง โดยกรม ราชทัณฑ์เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย ทั้งหมด การรักษาพยาบาลโดย แพทย์ต้องได้รับความยินยอมจาก ผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังหญิงที่รับการ รักษาพยาบาลภายในเรือนจำมีสิทธิ ที่จะเลือกรับการรักษาพยาบาลจาก เจ้าหน้าที่ผู้หญิงเป็นการเฉพาะได้</p>	<p>ตามเกณฑ์อายุของผู้ต้องขังเพื่อ เป็นการป้องกันโรค ซึ่งเป็น กระบวนการหนึ่งของการให้ การรักษาพยาบาลด้วย</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
5. สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่น	ข้อ 15-16 ผู้ต้องขังต้องได้รับการดูแลเรื่องความสะอาดของร่างกายและผม โดยเรือนจำต้องจัดหาผ้าสะอาดและจัดหาสิ่งของที่จำเป็นให้ผู้ต้องขัง เพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขัง เรือนจำต้องจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเรื่องการตัดผม ผู้ต้องขังชายควรจะได้รับ การโกนหนวดอย่างสม่ำเสมอ	กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคน เว้นแต่คนต้องขังและคนฝาก ตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ อาบน้ำและขัดถูร่างกาย ตลอดจนทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนและเครื่องใช้ต่างๆเกี่ยวกับตน แจกจ่ายสิ่งของจำเป็นอื่นๆของผู้ต้องขังในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว ได้แก่ สบู่ฟอกตัวผงซักฟอก , แปรงสีฟัน , ยาสีฟัน , ขันอาบน้ำ , รองเท้าฟองน้ำ , ฝ้ายอนามัย	ราชทัณฑ์เยอรมนีสิ่งของในครอบครองที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวหรือสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัว และสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆผู้ต้องขังจะได้รับจากเจ้าหน้าที่บังคับโทษ ในจำนวนหนึ่ง ผู้ต้องขังอาจซื้อเครื่องดูแลทำความสะอาดร่างกาย และสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ได้เอง ด้วยเงินประจำตัว (Hausgeld) หรือเงินติดกระเป๋า (Taschengeld) จากคำเสนอผ่านทางเรือนจำ เรือนจำจำเป็นต้องจัดการดูแลคำเสนอโดยคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของผู้ต้องขัง	เรือนจำไทยได้ออกระเบียบมารองรับในการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ผู้ต้องขัง ที่รัฐต้องจัดให้ผู้ต้องขัง สอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว แต่สิ่งของที่รัฐแจกอาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขัง เนื่องจากด้วยเรื่องงบประมาณ ดังนั้น สิ่งจำเป็นต่างๆที่เกี่ยวกับความสะอาดและอนามัยผู้ต้องขังต้องจัดซื้อเองด้วยเงินของผู้ต้องขัง ในประเทศไทยไม่ได้มีกำหนดให้ผู้ต้องขังที่ทราบหรือพิจารณาหรือยากจนได้รับเงินช่วยเหลือ ไทยควรจะนำหลักดังกล่าวของต่างประเทศมาพิจารณาให้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	ไทย	ต่างประเทศ	สรุป
			<p>ผู้ต้องขังที่ชราหรือพิการ ไม่สามารถทำงานได้ รัฐต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับเงินติดกระเป๋าตามสมควร อังกฤษ ผู้ต้องขังสามารถจะจับจ่ายใช้สอยซื้อสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว และสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัวและสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆจากร้านค้าสวัสดิการได้ โดยเงินบางส่วนผู้ต้องขังได้มาจากเงินที่ได้รับจากรัฐ เป็นค่าใช้จ่ายในการถูกจองจำ</p>	<p>ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเงินจากรัฐ นอกเหนือจากเงินที่ได้แบ่งสรรจากเงินทำงานและเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังชราและพิการอีกด้วย</p>

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สิทธิของผู้ต้องขังเกิดจากแนวความคิดการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่รัฐให้การรับรองคุ้มครองโดยทั่วไป มาตรการคุ้มครองของรัฐจึงอยู่ในลักษณะของการตรากฎหมายมาใช้บังคับซึ่งต้องอยู่ภายใต้กรอบของความชอบด้วยกฎหมาย ขณะเดียวกันรัฐก็ต้องตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อคุ้มครองบุคคล

สิทธิของผู้ต้องขังนับเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมายาวนาน ในอดีตการลงโทษผู้กระทำความผิดเน้นที่วัตถุประสงค์การแก้แค้นทดแทน ทำให้รัฐมุ่งที่จะควบคุมมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีเท่านั้น โดยผู้ต้องขังไม่ได้รับสิทธิใดๆ เลย แม้แต่ปัจจัยสี่ อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคหรือการพยาบาล ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์คนหนึ่ง โดยรัฐมิได้จัดให้ผู้ต้องขังแต่ถือเป็นหน้าที่ของผู้ต้องขังหรือญาติพี่น้องของผู้ต้องขังต้องจัดหาให้ ทำให้ผู้ต้องขังในขณะนั้นต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมาน

ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เนื่องจากในปัจจุบันสังคมเริ่มตื่นตัวกับความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและยอมรับว่าผู้ต้องขังควรมีฐานะเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ จึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับพลเมืองอื่นๆ ทำให้สังคมเริ่มหันมาให้ความสนใจกับสิทธิของผู้ต้องขัง รัฐต่างๆ จึงกำหนดกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมากขึ้น โดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์มีอยู่และล่วงละเมิดไม่ได้ แม้ว่าจะถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพบางประการจากการกระทำความผิดก็ตาม

รัฐต่างๆ จึงให้ความสำคัญกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ และออกกฎหมายเกี่ยวกับการราชทัณฑ์ตามหลักการที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากล เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในฐานะที่เป็นมนุษย์เป็นมาตรฐานเดียวกัน และเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ให้เจ้าหน้าที่เรือนจำปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างที่มีมนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน โดยต้องตระหนักถึงสิทธิของผู้ต้องขังที่กฎหมายรับรองและสิทธิมนุษยชนที่ผู้ต้องขังพึงได้รับเสมอ

ประเทศไทยได้มีการพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากขึ้น โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎระเบียบ ข้อบังคับ ที่ใช้ในการ

คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยเฉพาะการเอาใจใส่ปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์มากขึ้น

จากการศึกษาวิเคราะห์หีบห่อบัญชีของกฎหมายราชทัณฑ์ โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์คนหนึ่ง พบว่าบทบัญญัติส่วนใหญ่กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ไว้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพียงแต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการบริหารงานเรือนจำต้องประสบกับปัญหาสำคัญหลายประการ ทั้งปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านสถานที่ ปัญหาด้านประสิทธิภาพและทัศนคติของเจ้าพนักงานเรือนจำ นอกจากนี้ยังพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของไทยไม่มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังบางประการให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ทั้งๆที่ในทางปฏิบัติมีการวางแนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ให้เรือนจำต่างๆ ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในข้อนี้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตได้ดังนี้

1) สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย มาตรฐานสากลกำหนดให้เรือนจำต่างๆ จัดบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยแก่ผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังเพื่อไม่ทำให้ผู้ต้องขังต้องอยู่กันอย่างแออัดเกินไป รวมทั้งดูแลสุขภาพเรือนจำให้ถูกหลักอนามัยทั้งในเรือนนอนและพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ

ในบทบัญญัติกฎหมายไทยไม่พบว่ามีกรณีเรื่องมาตรฐานด้านสภาพที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์หรือกฎกระทรวงฯว่าต้องมีขนาดพื้นที่เท่าใด ต้องจัดพื้นที่ใช้สอยอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากเรือนจำไทยส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาจำนวนผู้ต้องขังมากเกินไปจนเกินความจุของเรือนจำและปัญหาข้อจำกัดของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่เรือนนอนจึงไม่สามารถกำหนดไว้ได้อย่างชัดเจนในกฎหมายว่าควรจัดพื้นที่เรือนนอนให้ผู้ต้องขังเท่าใดจึงจะเหมาะสมกับการคุมขังมนุษย์คนหนึ่ง

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์กำหนดมาตรฐานลักษณะเรือนนอน ขนาดของพื้นที่เรือนนอนต่อคน และระบบสุขภาพเรือนจำ แนวทางปฏิบัติเช่นนี้ย่อมสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ แสดงให้เห็นว่ากรมราชทัณฑ์เริ่มตระหนักถึงสิทธิด้านที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังมากขึ้น

2) สิทธิในการได้รับหรือมีอาหาร ถือเป็นสิทธิที่จำเป็นที่สุดในการดำรงชีวิต มาตรฐานสากลจึงกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดหาเครื่องดื่มที่สะอาดและอาหารที่มีคุณภาพ ในปริมาณที่เพียงพอ กับการความต้องการของผู้ต้องขังเพื่อให้เกิดสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ ซึ่งร่างกายของมนุษย์ โดยทั่วไปมีความต้องการรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ ดังนั้นจึงควรจัดให้ผู้ต้องขังได้รับประทานอาหารวันละ 3 มื้อเช่นกัน

ในทางปฏิบัติปัจจุบันพบว่าเรือนจำของไทยทุกแห่งมีการจัดให้บริการผู้ต้องขังได้รับ รับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ โดยมีความหลากหลายและเหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละประเภท อีกทั้ง จัดน้ำดื่มสะอาดไว้ในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขัง ทางปฏิบัติเช่นนี้จึงให้ความ คุ่มครองผู้ต้องขังไว้มากกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากล

อย่างไรก็ดีบทบัญญัติในกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่ง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 บัญญัติให้จัดอาหารให้ผู้ต้องขังวันละ 2 มื้อและไม่มี การบัญญัติให้จัดบริการน้ำดื่มแก่ผู้ต้องขัง ดังนั้นบทบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้จึงไม่สอดคล้องกับ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติและทางปฏิบัติของเรือนจำไทย จึงควรดำเนินการ แก้ไขกฎหมายให้เรือนจำจัดให้บริการอาหารแก่ผู้ต้องขังวันละ 3 มื้อและจัดน้ำดื่มไว้ให้บริการแก่ ผู้ต้องขังในปริมาณที่เพียงพอ

3) สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน มาตรฐานสากลกำหนดให้ผู้ต้องขัง ได้รับการดูแล เรื่องความสะอาดของเสื้อผ้า รวมทั้งอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าส่วนตัวได้หรือให้เรือนจำ จัดเสื้อผ้าที่มีลักษณะเหมาะสม ไม่มีลักษณะเหยียดหยามหรือลดศักดิ์ศรีของผู้ต้องขังหรือตกเป็นเป้า สายตาแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้ต้องขังต้องออกไปนอกเรือนจำ และจัดที่นอนเป็นสัดส่วนแก่ ผู้ต้องขังทุกคน

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายไทยพบว่ากฎกระทรวงมหาดไทยฯ ข้อ 67-70 บัญญัติ รับรองไว้ทั้งเรื่องเครื่องแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม การทำความสะอาดเสื้อผ้าและที่นอนไว้อย่างชัดเจน และมีการออกกระเปาะด้วยเครื่องแต่งกายฯ และหนังสือกรมราชทัณฑ์ต่างๆ เพื่อกำหนด รายละเอียดในทางปฏิบัติ ซึ่งลักษณะของเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังตามที่กำหนดให้มีความ เหมาะสมกับวัฒนธรรมและสภาพอากาศของเมืองไทย รวมทั้งไม่มีลักษณะที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึก ต้อยต่ำ ส่วนการกำหนดลักษณะของเสื้อผ้าของผู้ต้องขังที่จะต้องออกไปภายนอกเรือนจำแม้ไม่ อนุญาตให้สวมเครื่องแต่งกายของตนเอง โดยมีการกำหนดลักษณะของเครื่องแต่งกายสำหรับ นักโทษเด็ดขาดที่ออกไปทำงานสาธารณะและผู้ต้องขังไปศาลไว้โดยเฉพาะ ก็ไม่น่าจะมีลักษณะที่ เป็นเป้าสายตาของประชาชน และเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องขังอันจะเป็น ประโยชน์ต่อการควบคุมและป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง

แนวกฎหมายและทางปฏิบัติในเรื่องเครื่องแต่งกายจึงสอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่ต้องการให้ผู้ต้องขังได้รับเสื้อผ้าที่สวมใส่สบายและไม่บ่งชี้ว่าเป็นผู้ต้องขัง ไม่ตกเป็นเป้าสายตาของผู้อื่น เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังถูกรังเกียจจากสังคมและทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าอยู่

ในส่วนเครื่องหลับนอนนั้นกฎหมายและทางปฏิบัติของการราชทัณฑ์ไทยกำหนดให้ผู้ต้องขังนอนบนเสื่อโดยไม่มีเตียงนอนเป็นสัดส่วนทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ต้องขังที่จัดหาที่นอนมาเองและไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล แต่ลักษณะที่นอนเช่นนี้มีความเหมาะสมกับสภาพอากาศ วัฒนธรรม และสภาพของเรือนจำไทยแล้ว

4) สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล มาตรฐานสากลกำหนดให้เรือนจำทุกแห่งมีแพทย์อย่างน้อย 1 คน ประจำเรือนจำเพื่อให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังป่วยและทำการตรวจสุขภาพแก่ผู้ต้องขังทุกคนตั้งแต่แรกเข้าและภายหลังตามความจำเป็น การส่งตัวผู้ต้องขังป่วยไปรักษาภายนอกเรือนจำ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ การป้องกันโรคติดต่อภายในเรือนจำ

ในปัจจุบันมีการวางหลักประกันสิทธิผู้ต้องขังให้ได้รับการบริการสาธารณสุขและการรักษาพยาบาลไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กฎกระทรวงฯ และข้อบังคับอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังไว้สมบูรณ์ครอบคลุมตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจัดให้มีสถานพยาบาลและแพทย์หรือเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำสถานพยาบาล

ดังนั้นบทบัญญัติกฎหมายไทยส่วนใหญ่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติแล้ว แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันเรือนจำยังคงมีปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ทำให้บางครั้งไม่สามารถให้การรักษาพยาบาลผู้ต้องขังได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายจึงอาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังได้

5) สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ มาตรฐานสากลกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเรื่องความสะอาดและอนามัยส่วนตัวจากรัฐ ผู้ต้องขังต้องได้รับการดูแลเรื่องการจัดหาน้ำเพื่อทำความสะอาดร่างกาย ผม และเรือนจำพึงจัดหาของใช้ที่จำเป็น เพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขัง ต้องจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเรื่องการตัดผม ผู้ต้องขังชายควรจะได้รับโกนหนวดอย่างสม่ำเสมอ

กรมราชทัณฑ์ไทยได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคน เว้นแต่คนต้องขังและคนฝาก ตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ และได้มีการกำหนดการแจกจ่ายเครื่องใช้ต่างๆ เกี่ยวกับตนและสิ่งของจำเป็นอื่นๆของผู้ต้องขังในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว ได้แก่ สบู่ ฟอกตัวผงซักฟอก แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ขันอาบน้ำ รองเท้าฟองน้ำ ผ้าอนามัย เป็นต้น นอกจากนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ยังได้จัดให้มีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพของผู้ต้องขังมาจำหน่ายในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง

แนวทางการปฏิบัติในเรื่องสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ในด้านความสะดวกและสุขอนามัย กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดูแลผู้ต้องขัง ในส่วนนี้ที่ได้กำหนดไว้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ

แต่อย่างไรก็ดีในกรณีที่ผู้ต้องขังได้รับสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ ในด้านความสะดวกและสุขอนามัย ไม่เพียงพอ ซึ่งขึ้นกับงบประมาณอาจจะไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้น เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ จึงจัดให้มีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพของผู้ต้องขังมาจำหน่ายในร้านสหกรณ์ของผู้ต้องขัง แต่ปัญหานี้แก้ได้เฉพาะกรณีที่ผู้ต้องขังมีเงินพอที่จะซื้อสิ่งของดังกล่าวได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

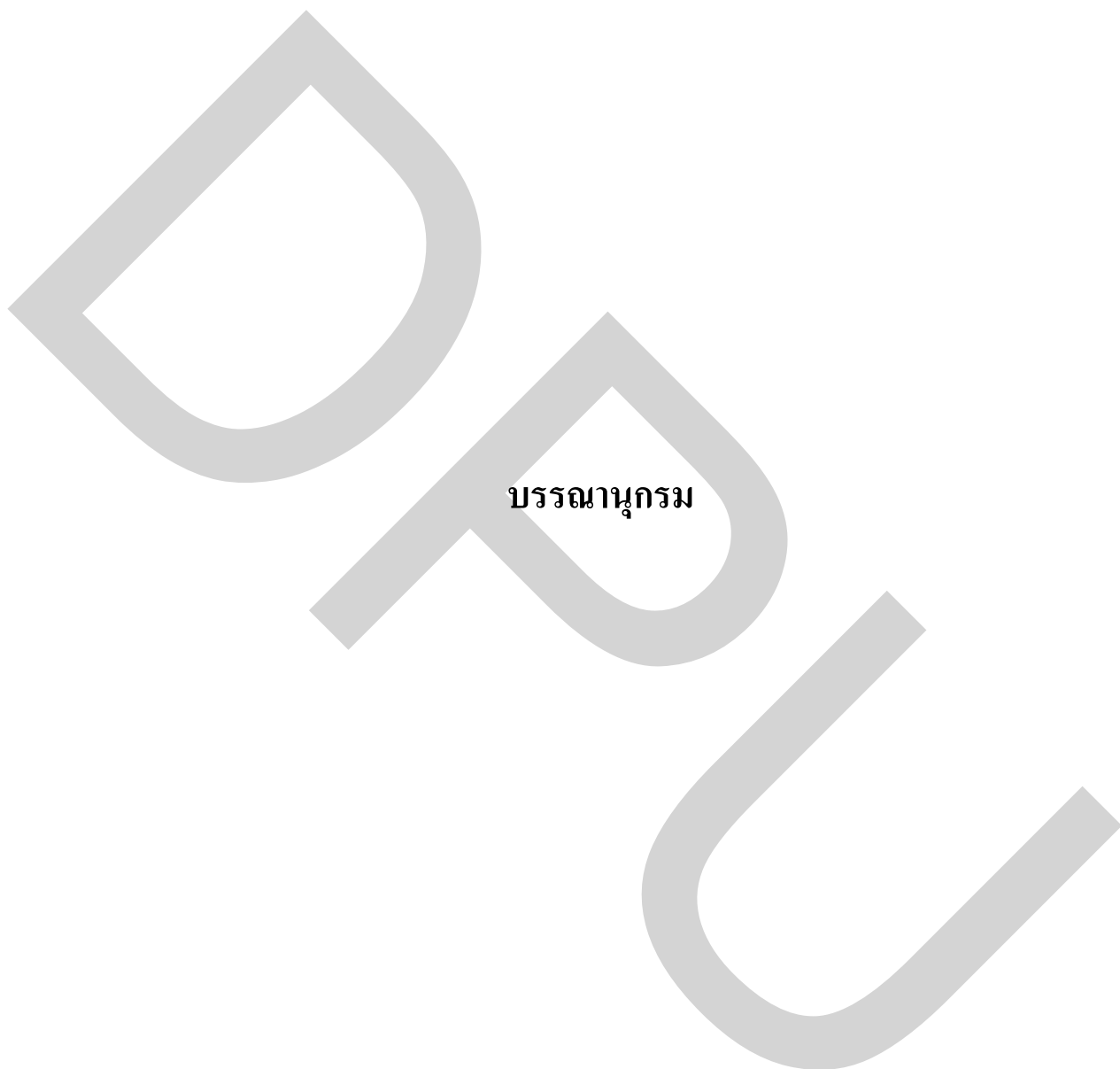
1. แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติและมาตรฐานสากล เพื่อให้มีการกำหนดหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน แม้ว่าในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์จะออกหนังสือกำหนดแนวทางให้เจ้าหน้าที่เรือนจำปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลก็ตาม ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังที่ควรได้รับการแก้ไข คือ

1.1 สิทธิในการได้รับอาหาร กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 กำหนดให้จัดอาหารให้ผู้ต้องขังวันละ 2 มื้อ และไม่มีบทบัญญัติถึงน้ำดื่มของผู้ต้องขัง ดังนั้นบทบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้จึงไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ ดังนั้นจึงสมควรดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวงดังกล่าวให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติและข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติฯ ด้วยการบัญญัติว่า “ให้จัดอาหารให้ผู้ต้องขังทุกคนได้รับประทานอย่างน้อยวันละ 3 มื้อ คือ เช้า กลางวัน และเย็น จัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดเพียงพอับความต้องการของผู้ต้องขัง”

1.2 สิทธิในการได้รับอาหารพิเศษ ที่เกิดจากคำสั่งแพทย์ เพื่อให้เหมาะสมกับสุขภาพของผู้ต้องขังป่วยและผู้ต้องขังสูงอายุที่มีโรคประจำตัว กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 79 กำหนดแล้วว่าอาหารที่ผู้ต้องขังรับประทานนั้นต้องให้แพทย์ตรวจก่อน.... แต่มิได้กล่าวถึงชนิดอาหารของผู้ป่วยหรืออาหารของผู้ป่วยตามแพทย์สั่งแต่อย่างใด ดังนั้นจึงสมควรดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวงดังกล่าว โดยเพิ่มข้อความ “กำหนดให้ผู้ต้องขังป่วยได้รับอาหารพิเศษอันเกิดจากคำสั่งของแพทย์” ที่เหมาะสมกับอาการป่วย เพื่อให้การรักษาโรคเป็นไปอย่างสมบูรณ์และเพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพให้กับผู้ต้องขังตามที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐานสากล

2. สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล บทบัญญัติในพระราชบัญญัติกรมราชทัณฑ์ มาตรา 29 ที่กำหนดแนวทางปฏิบัติไว้อย่างกว้างๆ ว่า “ให้ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย...ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร” และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 หมวด 3 การรักษาพยาบาล ข้อ 72-74 ไม่มีการบัญญัติถึงการตรวจร่างกายเพื่อป้องกันโรค ดังนั้นควรเพิ่มข้อความในกฎกระทรวงฯ ให้จัดมีการตรวจสุขภาพประจำปีแก่ผู้ต้องขังทุกคน โดยกำหนดตามเกณฑ์อายุของผู้ต้องขังเพื่อเป็นการป้องกันโรค ทั้งนี้เนื่องมาจากการรักษาพยาบาลตามสมควรตามมาตรา 29 ควรจะหมายรวมถึงกรณีของการตรวจสุขภาพแก่ผู้ต้องขังตามเกณฑ์อายุของผู้ต้องขังเพื่อเป็นการป้องกันโรค ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการให้การรักษาพยาบาลด้วย

3. ควรจะนำหลักที่รัฐจัดเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายในการถูกจองจำ ของต่างประเทศมาพิจารณากำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเงินจากรัฐนอกเหนือจากเงินที่ได้แบ่งสรรจากเงินทำงาน และเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังชราและพิการเนื่องจากผู้ต้องขังไทยที่มีฐานะยากจนหรือไม่มีญาติมาเยี่ยมอาจได้รับผลกระทบจากการที่ไม่มีสิ่งของจำเป็นในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมีน้อยแต่จำนวนผู้ต้องขังมีมาก ผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับจากรัฐอย่างเพียงพอและไม่มีเงินพอที่จะซื้อจากร้านส่งเคราะห์

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎกระทรวงมหาดไทย.

กรมราชทัณฑ์. (2547). *คู่มือปฏิบัติงานสวัสดิการผู้ต้องขัง*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

กรมราชทัณฑ์. (2551). *งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ : มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

กรมราชทัณฑ์. (2552). *สารานุกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ, และณัฐวสา ภัทรไพฑูรย์. (2547). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา

กุลพล พลวัน. (2551). *เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 10 สิทธิของผู้ต้องขัง (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

คำอธิบายปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2557, จาก

http://www.baanjommyut.com/library_2/psychology_basic/05.html.

โครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา. (2543). *สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

จรัญ โฆษณานันท์. (2544). *รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ธัมมิกสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

ชาญชัย แสงศักดิ์. (2541). *วิสัยทัศน์ด้านการพัฒนากฎหมายและการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อการพัฒนาประเทศไทยในทศวรรษ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. (2548). *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธานี วรภัทร์. (2555). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ธานี วรภัทร์, และจิรวุฒิ ลิปิพันธ์. (2548). *รายงานผลการวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

- ธานี วรภัทร์, และจิรวุฒิ ลิปิพันธ์. (2549). การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี, *บทบัญญัติ 62(1), และกฎหมาย, 7(1)*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ธานี วรภัทร์, และจิรวุฒิ ลิปิพันธ์. (2550). กฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย : การบังคับโทษจำคุก. *วารสารเนติบัณฑิตยสภา*.
- ธานี วรภัทร์, และจิรวุฒิ ลิปิพันธ์. (2552). *กฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย : การบังคับโทษจำคุก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- นันทิ จิตสว่าง. (ม.ป.พ.). *หลักทฤษฎีวิทยา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์กรมราชทัณฑ์.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2550). *วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช, 19(1)*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บทความความต้องการของร่างกายมนุษย์ที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอและตลอดเวลา. สืบค้น 15 กรกฎาคม 2557, จาก dictionary.sanook.com.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บันทึกข้อความสำนักพัฒนาวิชา ที่ ขธ.0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.
- ปณิธาน ตั้งตระกูล. (2556). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- ประธาน วัฒนวานิชย์. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2528). *หลักทฤษฎีวิทยา*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.
- ไพโรจน์ พลเพชร, บรรเจิด สิงคะเนติ, พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, ชลัท ประเทืองรัตนา, และเฉลิม เกิดโมลี. (2546). *สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. (2544). *ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*.
- วิสัย พฤษะวัน. (2552). *เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 8 กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการการพัฒนาแนวทางอภิบาลระบบหลักประกันสุขภาพ*. (ม.ป.ท): (ม.ป.พ)

- สถิติผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งสิ้น. สืบค้น 15 กันยายน 2557, จาก www.correct.go.th
- สำนักนโยบายการคลัง, สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2551). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย การศึกษาผลกระทบของรายจ่ายเพื่อสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลของข้าราชการ/ลูกจ้าง และพนักงานของรัฐต่อภาระทางการคลัง
- สุธรรม วงศ์จักร. (ม.ป.ป.). คู่มือปฏิบัติงานเจ้าพนักงานราชทัณฑ์. เชียงใหม่: คาราวรรณ.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0705/ว.49 เรื่องแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดหาอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ ลงวันที่ 11 กันยายน 2502.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.
- หนังสือสำนักงบประมาณที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.104 เรื่องการจัดสวัสดิการร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.
- อารีลักษณ์ สินธพพันธ์. (2551). เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 14 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุททิส แสนโกสิถ. (2515). หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ.

ภาษาต่างประเทศ

- Dietmar Wassener. FEDERALISM AND THE GERMAN HEALTH-CARE SYSTEM
Kaiser/SchÖch.Strafvollzug .
Laubenthal.Strafvollzug.
Stephen Livingstone, Tim Owen. (1993). *Prison Law, text and materials*. claredon press : oxford
HmbstVollzg.
NJVollzg.
Prison Act 1952
Strafvollzugsgesetz. 1976.
The Prison Rules 1999.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวจันทิมา อรุณรัตน์

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2551 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัย
รามคำแหง

ปีการศึกษา 2555 ประกาศนียบัตรว่าความ รุ่นที่ 37
สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ
สภานายความ

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. (นักบริหารงานคลังและพัสดุ
ปฏิบัติการ) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและ
ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ